

Pred zborom aktivistov v Dolenjskih Toplicah

Od Barja do Čabranke

Po stari partizanski poti

Za konec tedna

Sobotna priloga Dela

Iz vsebine:

- VLADO JARC
KAKO POMAGATI MANJ RAZVITIM
Stvar vse Slovenije
- TIT VIDMAR
ZMAGA VSEH IN VSAKOGAR
Ob upravnih volitvah v Italiji
- MIRAN SUSTAR
SIRIMAVO BANDARANAIKE
Portret tedna
- ANDREJ NOVAK
KDO JE KDO V PALESTINI
Po zasedanju v Kairu
- NERNEJ VILFAN
HUDE IN OBČUTLJIVE ZADEVE
Vtisi iz Izraela
- DR. BRATKO KREFT
SPOMIN HINKA NUČIČA IN BOJANA STUPECE
Govor na komemoraciji v Drami SNG
- MIRJAM ILC-JAKOPIČ
OB SLIKAH MOJEGA OČETA
- MED KNJIGAMI
BORIS URBANČIČ
ZAKAJ »BRALEC«
O jezikovni kulturi
- VLADIMIR KAVČIČ
NAROD, KULTURA, IDEOLOGIJA ...
K stališčem T. Kermaunerja
- DRUŽBENI KONFLIKTI - GIBALO RAZVOJNEGA SPREMINJANJA
Posvetovanje o determiniranih družbenega razvoja
- TANJA PREMK
VEČ BREZIMNIH KOT SLAVNIH
Film
- DR. SASA CVAHTE
TEGOBE ČLOVEŠTVA IN POSAMEZNIKA
Sodobne znanstvene metode v javnem zdravstvu
- BOGDAN POGACNIK
MATISSE, KI JE VIDEL ROŽE
Pariški likovni zapiski
- JANEZ STANIČ
O TEM IN ONEM (BREZ POLITIKE)
Izlet na Madžarsko
- BORIS KUCHAR
POROKA PRI KIKUJIH
Etnologovo potovanje
- JOZE SNOJ
NA LOVU V KENJI

Tokrat sem šla prvič na to pot - od Barja do Čabranke. Na svojo staro partizansko pot, ki sem jo tolikokrat peš premerila kot mladinska aktivistka. Od rajonskega odbora OF Barje do okrožnega odbora za notranjsko ribniško okrožje, ki se je dolgo zadrževal na Travi nad Čabrom. Tolikokrat sem si bila v mislih predstavljala to pot in si jo želela spet kdaj prehoditi. Z Mokrc na Golo in naprej čez Purkarče na Krvavo peč, pa navzdol v lško in spet navkreber na Zavrh ter potem čez Novo vas in Loški potok na Travo in še naprej do Podplanine tik nad Čabrom.

Tolikokrat sem si želela na to pot in zdaj sem šla prvič, čeprav to sploh ni bila ista pot. Sploh ne. Z avtom je vse drugače kakor peš in z avtom se te iste poti sploh ne da prevoziti. Peš pa bi mi danes nemara vzelo tri dni, čeprav sem jo tiste čase premerila v enem samem dnevu. Kako daleč je že to. Pa še vedno blizu, ker so mi še vedno blizu vsi tisti ljudje, ki so posebeljali tiste čase. Ljudje - nekdanji aktivisti, topli, zvesti in poštvovalni, ki so nam odpirali vrata in so nas vselej sprejemali, kot da smo njihovi. Ljudje, ki so mi še zmeraj pri srcu, čeprav nekaterih nisem videla potem nikoli več ali pa druge le tu in tam kdaj.

Gorazd je šel z menoj. Bil je takrat nekaj časa moj sekretar komiteja na Barjanskem in nemara je tudi njega, kakor mene, gnala na to pot taista želja: videti stare, dobre ljudi, pogledati, če se živijo in kako živijo, in videti tisto, kar se je nemara spremenilo v teh petindvajsetih letih.

Sobotnega jutra sva jo mahnila na Ig in začela najine obiske pri Angeli. Danes je gostilničarka in mati štirih otrok.

»Kaj vaju je prineslo?« je bilo zanimalo potem ko je nehala pospravljati po gostilni in godrnjati, koliko dela ima in da je preveč sama za vse. Kakor da je zjutraj vstala z levo nogo.

»Kar z vama bi šla,« je potem planilo iz nje, ko sva ji povedala, kaj vse misliiva obiskati. »Če bi utegnila, da, če bi utegnila. Pa še v Dolenjske Toplice ne bom mogla. Kako pa naj pustim vse doma. Mož je bolan.«

Potem nama je postregla s kavo in z novicami in za slovo še enkrat zavzdihnila, da v Toplice v nedeljo najbrž ne bo mogla. Zajetna in močna oštrika Angela je danes na zunaj pravo nasprotje tiste Angele, dolge in tako suhe, da so ji »kosti sklepetale«, kadar smo rinihi na Mokerc iz doline, ko smo se vračali z naših aktivističnih poti. V nečem pa se ni spremenila: še vedno je dobrodušna ter ima tako širok, lep in pristen smeh.

Z Gorazdom sva vso pot kramljala in kdo ve kolikokrat je bilo izrečeno vprašanje: »Se še spominjaš«. Tako so spomini oživljali in neke iz globin so spet vstajali obrabi. Ki sva jih že skoraj pozabila, obrabi barjanskih in podmokrških ljudi, ki so se pletli med najine spomine. V lški vasi pri Mazijevi, danes Japljevi Lojzki, sva se spet ustavila. Prišla je ravno z njive in njenih majhnih zgaranih rok se je še držala prst.

»Nič ne povej, kdo sem,« sem rekla Gorazdu. »Bomo videli,« je me bo spoznal.«

»Kaj bi te ne,« se je posmejala. »Kaj bi te ne. Tolikokrat se pogovarjamo o tebi.« In obšlo me je toplo pri srcu, da me takole hitro spet prepoznajo, po tolikih letih.

V prostorni kuhinji nama je potem postregla in pripovedovala o tem in onem, kako se ji življenje pleše danes, kako dela nikoli ne znanjajo, kako je z njeno družino. Potem je beseda splozela neopazno nazaj, v tiste naše dni. Jaz pa sem razmišljala o dobri Mazijevi mami, ki me je vedno sprejemala kot hčer, kakorkoli sem prišla v vas z Mokrc ali Krinja, in ki mi je vedno odrezala zagozdlo njenega dobrega domačega kruha ter dodala še cel kup novic, ki so zanimala nas, partizane. A Mazijeva mama se je tudi morala umakniti iz doma in beli so jo ubili v Mačkah nad Robom kmalu potem. Vsi njeni so bili partizani in tudi eden izmed sinov je za vedno obšel v hostah.

»Pozdravite vse,« je rekla Lojzka, ko sva se poslovljala in povedala, kam vse še nameravava tisti dan. Tudi ona bi se bila nam rada pridružila na najini poti spominov. Le kako smo si ostali v nečem vsi podobni! Nekaj skupnega smo vsi ohranili - spomin na našo enako mladost, ki nas bo povezovala, gokler bomo živel.

Slab dan sva si pravzaprav izbrala za najine obiske. Na kmeth, če ni ravno nedelja, zlepa ne najdeš koga doma. Tako sva zaman pritisкала na kljuko po Skrijju. Vse je bilo, kakor kaže, na njivah. V tem nestanovitnem vremenu, ki letos nagaja, da je kaj, izkoristijo ljudje vsako urico za delo, ki ne čaka. Tako nisva mogla h Glavanovim, kjer je imel naš rajon dolgo gostoljubno streho pozimi, in tudi pri Zaidnikovih ni bilo nikogar. Čakati pa nisva utegnila.

In ko je avto hropel proti Golemu, sva se spominjala, kako smo hodili v akcije z brigadami - na Ig s Čankarjevo in na Crno vas z Levstikovo; kako se je dvajseta brigada toliko na Golem z belimi in je bil takrat v tistih bojih smrtno ranjen njen komisar Niko Majcen, ki je izdihnil na poti v bolnišnico.

Golega pravzaprav sploh nisem spoznala. V spominu sem imela dvakrat požgano vas, kjer je stalo samo nekaj redkih celih hiš in gasilski dom, v katerem je bivalo skupaj kdo ve koliko goljanskih družin. To pa je zdaj lepa nova vasica, ki kar nekam bahavo čepi vrh hriba pod Kureščkom. A stara šola še vedno stoji, v kateri smo imeli svoje sestanke in prireditve, kjer sem zbirala in učila za mitinge imenitne vaske pionirje. Boljših otrok nisem še srečala, kot je bil takrat tisti najmlajši rod s Golega.

Jula, dobra, zvesta Jula je prihitela na prag, ko se je avto ustavil pred hišo. V hipu je bilo na mizi doznače žganje in kava, pa še malica, prav kakor v tistih starih časih. Jula je res še vedno stara Jula. Zvrhano mero novic nama je nasula, da sem komaj lahko vsem sledila. O vseh starih znancih, aktivistih in kdo vse je že umri. Pa da bosta Olga in Pepa užaljeni, če bosta vedeli, da sva bila v vasi, pri njihju pa ne.

Sedem otrok je vzredila Jula in razen najmlajše so že vsi pri kruhu. Eden izmed sinov je pri vojaki in vse izpite da je opravil z odličnim, je bila ponosna. Pred tremi leti ji je umri mož - nekdanji partizan. Po njem ima majhno pokojnico in malo pridelava doma, pa gre. Ni, da bi se človek pritoževal. O, v Toplice pa bo šla seveda s hčerjo. Sta že govorili. Tolik znanec bo srečala!

Avto spet grize v breg, potem pa po lepi gozdni cesti za Kureščkom proti Robu. Ne, to ni naša partizanska pot. In na Golem nisem mogla zvedeti, če bi sploh prišla z avtom do Purkarč. Tako sem si želela. Rada bi bila videla tisto hišo z lesnim gankom, s katerega je tistega poletnega jutra 1944 prestrašena in bleda ženska zaklicala. »Tovarišica, beži, beži so v vasi!«, da sem jo še odnesla živa komaj za las.

Nikoli več nisem šla tam mimo in nikoli se ji nisem mogla zahvaliti za življenje. Nikoli zvedeti, če mojega življenja ni morda ona plačala s svojim - zaradi tistega svarilnega krika.

Tako se spuščava proti Robu, ko Gorazdu vse to pripovedujem. Ti kraji očitno izzivajo spomine in stari partizan Gorazd jih dopolnjuje s svojimi. Pripoveduje o tem, kako so se decembra 1942 leta pripravljali, da bodo napadli postojanko pri cerkvi na Robu in kako se je javil kot prostovoljec. Saj je bil četni komisar. Tik preden so začeli napad, pa so iz staba ta načrt - nemara je bil res preveč tvegan in malce samomorilski - preklicali.

V Sodražici sva zavila v Veselovim. Tam živi pri hčeri Francki Pezinova mama iz Kola nad Eibnico, a prav nikoli ne morem mimo, ne da bi jo obiskala. Medtem ko se objemava na dvorišču in se nepestanu čudi: »Kaj si res ti, kaj si res ti? Si prišla, si res prišla?«, čutim, da me je zares vesela, kakor lastnega otroka, ki se je po dolgem času vrnil domov.

Francka pa hiti in sama ne ve, kaj bi se prišla na mizo, da bi naju bolj postregla, in ko prisede še Ivan, njen mož, se pogovor šele razvija. Jaz pa si ne morem kaj, da ne bi spet privlekla na dan vseh spominov na Junaško Pezinovo mamo, ki se ni nikoli bala zapreči konja in sodfura na svobodno ozemlje do Podprese in Trave celih vozov hrane in drugega materiala, kar so ribniški aktivisti zbrali in spravili do nje v Kot. V nedrja pa si je na tlačila pošte in poročila, pa hajdi na pot. In ko tako govorimo, se Pezinovi mami svetijo oči kot mlademu dekletu in potem zavzdihne: »Joj, kako je bilo takrat lepo. Prav nič se nisem balas.«

Francka pa pove, da mama sicer nikoli ne gleda televizije, razen če je kaj partizanskega. Samo to jo zanima in takrat se edino razvija.

»A tako malo dajejo takega partizanskega,« pravi mama. »Prenalo. Samo včasih. Le zakaj tako malo? Veliko nas je, ki bi to radi gledali.«

Premalo časa je bilo, da se bi lahko kaj dlje zadržala. Za vse je bilo pravzaprav premalo časa. Vsa teden dni bi potrebovala, če naj bi bila obiskala vse, ki bi jih rada.

»Pravzaprav,« je dejal smeje se Gorazd, ko sva se po vjugavi cesti vpenjala proti Gori, »ni bilo prav, da sva šla kosit v gostino. Če naj bi bila to prava partizanska pot, bi morala danes vse dan šticati, se ti ne zdi?«

Smejala sva se in pri tem ugotavljala, da glede ščitca nista bila ne oz ne jaz nikoli prava partizana. Nobenemu ta stvar ni šla od rok.

V Loškem potoku se nisva ustavljala, čeprav bi bilo nemara dobro, da bi se.

NIKOLAJ PARNAT: SLOVO (linorez iz cikla »Domovi, ječe, gozdovici«)

Vsaj tam, kjer je bila nekoč v Travniku etapna kuhinja. Zaradi nekaterih spominov: na prežganko in ovsem močnik morda, pa še na kaj. Do tu sva pred četrto stoletja tudi enkrat priromala skupaj z Mokrc. Prav tu sva se poslovila - vse do svobode in še do kakoj let čez.

Tako pa sva se zdaj ustavila šele na Travi, pod novo šolo, v kateri, kakor pred petindvajsetimi leti in še prej, še vedno poučuje učiteljica Nada. Menda že tretji rod. Le kaj bi na Travi brez Nade, sem nekoč pred leti zapisala o njej in sem tisto mislila prekleto zares. Pa mi je v svoji skromnosti celo zamerila. A danes bi to lahko še tisočkrat ponovila in ves tale prostor prav z lahkoto posvetila samo njej in njenemu plemenitemu delu za te kraje, ki jim je žrtvovala več kakor trideset let. Pa ne bom, da ne bo spet kaj narobe, ker Nada še ni nikoli priznala, da se je sploh kdaj čemu žrtvovala. To je le njeno življenje, ki si ga je sama izbrala, pravi. A vsak si ga ne bi. Ne, prav gotovo ne.

Ponosno stoji danes nova šola na najvišji vspetini v vasi, kakor nekdanja stara, ki so jo naši požgali, da bi preprečili naselitve sovražne postojanke.

»Samo ključje ti bomo dali po vojni, ko bomo zgradili novo šolo,« so takrat dejali. No, da, kako je Nada šele morda pred kakimi tremi leti prišla do nove šole, koliko potov je morala opraviti, na koliko kljuk pritisniti, to je gotovo precej drugačna zgodba od pravljice o ključju. Da ne govorimo seveda o tem, v kakšnih pogojih je morala po vojni vlivati učnost v mlade, ukasne glave. Šele danes šola res stoji in Nadina zasluga je da odhajajo z nje otroci s popolno osemletko. Saj pravim, kaj bi na Travi brez Nade!

Zdaj jo pekli še to, da šole ni slovesno odprla, še danes ne in da ni še povabila starih znancev partizanov. Saj bi, ko pa vedno še kaj manjka in denarja vedno manjka. Se očitno bi rada uredila, da bi

bilo vse, kakor treba. In ime bi morala dobiti šola. A ko Gorazd predlaga, naj bi se imenovala po Kočovskem odrodu, ki je operiral prav na tem področju, ter da bi to ime nosil še pionirski odred, je hitro vsa zagreta in navdušena. To je zares dobra zamisel.

Njeni otroci - 36 jih ima letos - so namra nanesli celo vedno naras, da jih bova odnesla s seboj. Nekaj sva jih vzela v kolarcu, da sva obiskala še našo mamo Tonko na njenem zadnjem mirnem domu na gričku nad vasjo. Mamo Tonko, ki je lani umrla in ki nikoli ni imela lastnih otrok, pa toliko nas partizanskih sinov in hčera. Njen grob je lep in čist in tudi kamen je na njem s Tonkino silko. O, mama Tonka, ti bi morala biti v nedeljo z nami v Toplicah med prvimi.

Se v Podplanino - h Katici, Micki in Veroniki. Z roba vasi je spodaj videti Čabur in če natanko prisluhneš v tistem miru, slišiš šumeti Čabranke, kakor v tistih časih. Spet se spomini trmasto oglašajo, spomini na vesele mitinge v Čabru, kajti: »Slovenci su došli! Ajmo po harmoniku!« In česta ob Čabranki in Kolpi je vodila v objubljenno deželo Belo krajino. Kako radi smo vsi to cesto merili, nikoli nam ni bilo predalet!

Katica se je vsa raznežila. »Kako lepo je, da ste nam zvesti, da pridete kdaj pa kdaj.« Kar dovolj krepko se drži in nosi svojih sedemdeset let na grčavih plečih. In smeh odmeva po kuhinji, ker Katra še vedno rada pove kakšno okroglo in zabeljeno. Le pesmi ne piše več, kakor včasih. Katica je bila namreč ljudska pesnica. Na vseh mitingih je recitala svoje lastne pesmi. A še bo kakšno napisala, to vem. Prav nič ne bom presenečena, če bo s pošto spet prišlo nekaj verzov za menoj v Ljubljano. To Katra večkrat stori, vsem svojim letom navkljub.

Spet nama natrpa rož, da jih bova vzela s seboj. In Veronika zavije v bel papir

domačo klobaso iz zaseke. Saj je praznik v Podplanini, ko so prišli na obisk anašic. Da, mi smo še vedno in bomo do konca ostali anašic. Kakšni zlati ljudje. Prav nič se jim ni dotaknilo v vseh teh letih, nič jim ni zmalilo duš in zagrenilo src.

»Kakšni čudoviti časi so bili to. Kakšni tovariši smo bili. Tovariši!«, mrmra Katra in si s pestjo mane oči, da bi skrila solze.

Vračamo se na Travo in Nada pripoveduje o teh ljudeh. V tem pripovedovanju leži skrivnost Nadine ljubezni do teh krajev ter njenega hotenja in volje ostati med temi ljudmi in jim biti zvesta. A med pripovedovanje se mimogrede priije kapljica solina, ko takole nehotno zvrno o revščini, ki še vedno tare te kraje in ljudi. Ne vseh. A v kakšni hiši še vedno manjka kruha in otroci nimajo kaj oblačil. Spijo na tleh in namesto s krožnikov, jedo skromno hrano iz konzervnih škatel.

Srce se mi stisne od tegobe in sramu. V tistih časih so z nami delili poslednje, kar so imeli. Zadnji krompir. Očitno je, da nimamo samo enega / Kozjanskega, da je takih Kozjanskih še nekaj več.

To bi pravzaprav morala biti vesela in sproščena pripoved s stare partizanske poti. Vendar mora biti pripoved tudi verna in poštena, čeprav je v njej majhen privzok grenkobe. Res pa je, da ljudje ne tožijo, in če bi Nada tega po naključju ne omenila, bi nikoli ne zvedela.

Tokrat sem šla prvič na to pot - od Barja do Čabranke. A še bom šla. Zaradi ljudi, teh preprostih, dobrih in zvestih. Človek se med njimi počuti boljšega.

Pojdite še vi, tovariši, kdaj pa kdaj po vaših starih partizanskih poteh!

VANDA SKODNIK

Stvar vse Slovenije

Kako pomagati manj razvitim območjem

Četrtna občin je pod jugoslovanskim, dve tretjini pa sta pod slovenskim povprečjem

Naposled je tudi v Sloveniji dozorelo spoznanje, da se je treba temeljito lotiti odpravljanja razlik med razvitimi in nerazvitimi območji. Poglobljanje teh razlik bi ogrozilo gospodarski in družbeni napredek vse Slovenije. Tako si je ta problematika že pridobila polno »domovinsko pravico« v razpravah o našem nadaljnjem razvoju. Posebno mesto ji je posvečeno v resoluciji prve seje konference ZK Slovenije. V resoluciji republiške skupščine, s katero je določena ekonomska politika za letošnje leto, pa je rečeno, da je treba že letos proučiti in pripraviti ustrezna stališča in predloge.

v skupnem prebivalstvu, saj se to število ugotavlja po kraju zaposlitve ne glede na občino, v kateri zaposleni stanujejo.

Četrtna na manj razvitih območjih

Po dosedanjih ocenah so pod jugoslovanski sklop povprečjem naslednje občine: Gornja Radgona, Grosuplje, Lenart, Lendava, Ljutomer, Murska Sobota, Ormož, Sevnica, Slovenska Bistrica, Sentjur pri Celju, Smarje pri Jelšah in Trebnje, skupaj torej 12 občin. Izpod dveh tretjin povprečja Slovenije pa so poleg navedenih še Brežice, Crnomelj, Litija, Metlika, Ptuj in Ribnica ter Radlje ob Dravi. Po uporabljenih merilih je potemtakem v Sloveniji 19 občin, ki jih je treba prištevati med manj razvite. V njih živi 452.000 prebivalcev ali dobra četrtnina prebivalcev Slovenije. Ta območja pa obsegajo skoraj tretjino republike, teritorialno pa predstavljajo skoraj povsem povezano območje in so v severovzhodni, vzhodni in jugovzhodni Sloveniji. Značilna je torej njihova obrobna lega in slabša prometna povezanost z razvitejšimi območji. Prevladuje kmetijstvo, začetki industrializacije pa so omejeni na manjše centre. Posebej je treba omeniti še veliko agrarno prenaseljenost in sorazmerno veliko gostoto prebivalstva.

Slabe ceste, nizka izobrazbena raven

Cestna mreža je na manj razvitih območjih sicer gostejša kot v povprečju Slovenije, stopnja moderniziranosti cest pa je občutno manjša. V Sloveniji je moderniziranih 42 odstotkov cest prvega do tretjega reda (SFRJ 39 odstotkov), na manj razvitih območjih le 38 odstotkov. Cest I. do IV. reda je v Sloveniji moderniziranih 24 odstotkov (SFRJ 21 odstotkov), na manj razvitih območjih le 17 odstotkov. Primerjava pa ni povsem realna, ker so v prvi številki šteta tudi manj razvita območja in so razlike dosti večje, če bi ta območja primerjali samo z razvitimi.

Eden izmed najpomembnejših faktorjev razvoja je vsakakor znanje. Glede tega pa je na manj razvitih območjih položaj takle:

	Manj razvito območje	SRS
dokončana in nedokončana osnovna šola	65,5	49,8
poklicne šole	24,4	31,1
srednje šole	6,6	12,0
višje šole	2,3	3,9
visoke šole	1,2	3,2
skupaj	100,0	100,0

Pri tem je računana izobrazba tako imenovanega povprečnega letnika, ki vključuje je na teh območjih 8731 oseb (v Sloveniji 29.488).

Zamenjana mesta

Izredno zanimivi pa so podatki, ki kažejo, kako se je spremenil položaj občin na republiški lestvici od 1962-1968. Ista mesta so zadržale le štiri občine: Ljubljana-Center, ki je daleč pred vsemi na prvem mestu, Piran na devetem, Lenart pa je ostal na zadnjem, Sentjur pa na 58. mestu. V lestvici je napredovalo 24 občin. Največji skok je napravila koprška občina, ki je s 15. mesta skočila kar na tretje mesto, Nova Gorica s 26 na 11. mesto, Sežana s 30. na 15. in Idrija s 33. na 22. mesto. Za drugimi pa je najboljša zostala občina Slovenska Bistrica, ki se je pomaknila s 41. na 52. mesto in je tudi po indeksu za primerjalni obdobje na zadnjem mestu (116).

Glede razvojnega indeksa pa je na prvem mestu Sežana (209), na drugem Nova Gorica (200), na tretjem Koper (196). Sledi jim Ljubljana-Center (194), Idrija (189), Lendava (187), Metlika (184), Slovenske Konjice (174), Postojna (172), Ilirska Bistrica (168) itd. Povprečni indeks za vso Slovenijo znaša 159 in je dve tretjini slovenskih občin pod njim. Te primerjave pa vendarle povedo, da se je tudi v nekaterih manj razvitih občinah oblikovalo jedro, ki pospešuje razvoj. Tretjina manj razvitih občin se je po razvojnem indeksu uvrstila med prvih dvajset občin v Sloveniji (Ljutomer, Murska Sobota, Trebnje, Brežice, Crnomelj in Metlika), se pravi med tiste z nadpovprečnim indeksom.

Kaj storiti

Vsekakor je potrebna široka zasnova družbeno intervencije. Ko je izvršni svet razpravljal o problematiki manj razvitih območij v Sloveniji, je poudaril, da je potrebno natančno opredeliti cilje družbene akcije. Skupnost naj bi pripomogla k čimprejšnji usposobitvi nerazvitih območij za samostojen razvoj, pri tem pa je treba upoštevati, da nekatere manj razvite občine že razpolagajo z lastno materialno osnovo razvoja in jim je potrebna zgolj pomoč pri financiranju družbenih služb.

Izvršni svet je dalje podpril stališče, da je razvojne možnosti posameznih manj razvitih območij potrebno obravnavati v okviru razvojne politike širšega gospodarskega prostora, vključno SR Slovenije v celoti. Zato izvršni svet sodi, da je potrebno sprejeti in podpreti predvsem tiste ekonomske ukrepe, ki bi najbolj racionalno aktivirali lastne potencialne možnosti manj razvitih in jih hkrati integrirali v širši ekonomski prostor. Družbena intervencija naj bi bila usmerjena predvsem na ustvarjanje pogojev za razvoj zlasti še na področju infrastrukture in izobraževanja, stimuliranja ekonomskega prelivanja sredstev ter pospeševanja poslovnega sodelovanja med delovnimi organizacijami na manj razvitih območjih z drugimi. Točneje pa je treba tudi opredeliti merila za ugotavljanje stopnje razvitenosti.

Tako pravi torej izvršni svet. Vsekakor pa je razvoj manj razvitih odvisen predvsem od njih samih. Skupnost naj bi pomagala predvsem pri razvijanju infrastrukture in pri izobraževanju ter s takimi ukrepi ekonomske politike, ki bi spodbujali investicije na teh območjih tako v industrijo kot v turizem in seveda z ukrepi za hitrejšo modernizacijo kmetijstva, saj gre pretežno za kmetijske predele.

V dosedanjih razpravah pa se je že oblikoval predlog, naj bi tudi v Sloveniji oblikovali poseben sklad za nerazvite, kakršnih je na ravni federacije. Zagovornikov takega sklada je precej in bo v nadaljnjih razpravah treba pretehtati tudi to možnost. Vendar lahko že zdaj rečemo, da položaja v Sloveniji ne moremo primerjati s tistimi v vsej državi, kjer so ta vprašanja prepletena z mednarodnimi odnosi. Posledično je treba rešitve, ki našim razmeram najbolj ustrezajo.

Vprašanja so odprta in naj tudi ta prispevek rabi za razmišljanje o njih.

VLADO JARC

Pismo mojemu poslancu

Spoštovani tovariši!

Ceprav je najina korespondenca pred časom zamrla (prijazno, po moji krivdi, kajti bili ste dober in srčen poslušalec), se ponovno obračam na vas s prošnjo. Prosim, sporočite vladi, da sem z njo nezadovoljen! Samo trenutek. Nikar ne mislite, da se mi je zmešalo.

Ne pričakujem, da boste nemudoma pohiteli v prestolnico in obvestili pristojne tovariše, tako in tako, občan Milan Maver je z nami nezadovoljen. Ob takih praksi bi morali poslanci brez odlašanja dirjati med svojimi volilnimi okolišči in prestolnico, kdaj bi pa potem oprabljal druge poslanske dolžnosti? Popolnoma se tudi zavedam, da je opravljanje državnih poslov zahtevna zadeva, vodenje gospodarstva pa še celo. Preprosti občani sicer nikoli ne poznamo vseh motivov, ki jih mora upoštevati vodstvo, pa zato tudi premnogih ukrepov ne razumemo pravilno ali vsaj ne v vsej njihovi, kot pravi, zapleteni celovitosti, radi, ponovim, strokovno, neobčutno, nestrpnih, kritikističnih, vse kar hočete, odkaži, pa le razumemo: da je gospodarstvo, tista panoga, od katere vsi živimo. Že res, ob dobrem gospodarjenju imamo še vedno lahko slab socializem (kar je močno a ne najmo), ob slabem gospodarjenju pa ne moremo imeti dobrega. To nam je jasno. Imamo lahko samo pravično revščino. Naposled se tudi te ne bi branili, če bi imeli poročstvo, da se ne bo zrodila v nepravilno, kajti brž ko škripa, zavestno dopustimo, kot sistemsko posebnost v eni panogi, se utegne razširiti tudi v druge dejavnosti. Tako bi nam v končnem seštevku naposled ostala samo še nepravilna revščina. Tega pa prav gotovo nečemo.

Morda me boste zdaj laže pravilno razumeli. (Zdaj bi morali pravilno razumeti vedno samo mi navadni občani!) Takoj bom prešel na konkretna razloge svojega nezadovoljstva. Glejte, že preham.

Pred seboj imam podatke komisije za promet pri zvezni gospodarski zbornici. Nisem strokovnjak za promet, v prometu sodelujem samo kot pešec in venik amater kategorije B, toda ti podatki me kljub temu spravljajo v obup.

Znano vam je, da je svet doživel po veliki oktobrski revoluciji še vrsto revolucij, med njimi tudi industrijske. V zadnjem desetletju je poleg seksualne revolucije (o kateri pri nas sproti uspešno poročamo), na področju še revolucija v prometu, pomorskem, rečnem, železniškem, cestnem in prav zdaj celo letalskem. Navidezno nedolžna zadeva, o kateri preprosti ljudje po svetu razpravljajo in ne pišejo pisem svojim poslancom. Strokovnjaki so si jo očitno izmislili zato, da bi prihranili ogromne vsote denarja, poenostavili tovarne pošiljke in prihranili na času. Podatki gospodarske zbornice pravijo, da bi naše gospodarstvo z dosledno uporabo ene izmed novih oblik sodobnega transporta prihranilo vsako leto več kot pet milijard novih dinarjev! Spoštovani tovariši, ali se vam ne zdi, da je to strahotna številka, posebno če pomislite, da so pri nas še sto precej manjši zneski, ki jih ni povod za boleče družbene in nacionalne tegobe. Pomozimo to število se z deset ali petinast, kolikor let te nove načine po svetu že uporabljajo, dodajmo se poljubno število let ki so pred nami, preden bomo dohitev zamujeno, seštevje vse to, in zjokati se boste. Tako je okroglo 10.000 milijard starih dinarjev! Zakaj, spoštovani tovariši, vas vprašam? Ali naša vlada ne zna seštevati?

Pa da bo naš obup polnoletni, omejena izračun le izpušča zaradi nedosedelne uporabe paletnega sistema, to je samo ena izmed starih, novosti: container. Tudi mi, kar ne vidite, da smo resno razmislili, kompleksno proučili, pripravili in podarili...!!!

Spoštovani tovariši, spoštujem dogovarjanje in samodogovarjanje. Posrdnjam tudi kompleksno proučevanje, kajti preučevati smo že nasledili veloborabe, ki so obljubljali skokovito preobrazbo, prinesli pa so izgubo. Prav je, da smo postali previdnejši (če smo res?).

Toda, spoštovani, kadar se ves svet spusti v dirko, tedaj je treba teči, ne pa se prepričevati s predvajanjem filmov. Ko trezni gospodarstveniki, o katerih nimamo razlogov, da bi dvomili v njihovo sposobnost, investirajo milijarde dolarjev, ko mrličino ukrepanje številne v gospodarstvu izkušene vlade in ne štadijo finov, mark, guldnov, kron, frankov, lir, zlotov — potem je napočil čas za ukrepanje. Kaj je še treba proučiti? Samo zares toliko modrejši, da bomo izumili kaj bolj izvirnega? Z vsjo prisadetostjo vsa sprašujem, kdaj bo tudi naša vlada razgrnila svoje načrte? Saj jih najbrže ima. Kaj pravite? Tudi pri nas imamo finančnega ministra. Že res, da držimo rokno na prazni blažini, toda ta blažina ni kronično prehlajena sama po sebi. Vsi vemo, da se stekajo vanjo čedne vsote. Vemo tudi, da posegamo vanjo z vseh strani, da bi čimprej prebrzdali zaostalo — hkrati pa prav zaradi tega preveč nedomiselnega poseganja zaostalamo celo tam kjer nam ne bi bilo treba. Za znostajati in se odvedujemo še H-stemu zaostavljenemu dohodku, ki nam lahko brez tvevanja pomagajo še zaostlost. Če bomo čakali še malo, se mi zdi, se bomo lahko pričeli Anovarirati samo še o tem, da naša pristanišča in naš nerentabilno delatnost, najhvarnejšim samouravnavanjem pa nivojevanjem, naj se v prometu poslužujejo tuji tistaki in tuji pristanišča, kar nekateri tako že zdaj nočno brez pritoročili.

Ali pa naši osmešeni samouravnavanci nemara zares že toliko prekašajo ostali poslovni svet, da ne potrebujejo več vladnih nujnih in vrvočasnih ukrepov?

Če je tako, potem z vlado seveda nisem nezadovoljen.

— srednjeročni načrti Madžarske, Češkoslovske, Vzhodne Nemčije, Poljske predvidevajo temeljito modernizacijo in koncentracijo prometa v najbližjih letih, poleg znanih gigantov za pomorski kontainerski promet pospešeno stopa v ospredje tudi Japonska s svojim petletnim načrtom za razvoj containerizacije... — Jugoslavija nima do danes niti enega terminala in nihče ne ve, kdaj ga bo dobila...

— v okviru paletnega sistema je razmerje takole: Švedska več kot 3,5 milijona palet, Češkoslovaška 4 milijone, Svica več kot 4 milijone, Avstrija več kot 2 milijona, Jugoslavija 600.000, toda od tega le 10 odstotkov standardnih palet za izmenjavo (in še te pripadajo evreine Javnim skladiščem v Ljubljani), pač pa jih dolguje sosodnim železniškim upravam 23.000 v skupni vrednosti 1,5 milijona novih dinarjev (ker so se bojša izgubile), o čemer bodo razpravljali na prihodnjem zasedanju skupščine evropskega paletnega puta...

Pravijo še, da državno nemški finančni minister roko nad dvema milijardama mark, namenjenih za nadaljnjo containerizacijo in da s tega kupčka ne dobiš niti marke s druge namene...

Tako suhe številke. Toda spoštovani, ko jih berem, se mi zdi, kot bi bral nepeto detektivsko storijo.

Resnici na ljubo, tudi mi nisimo stali prekrižanih rok. Kaj smo storili v zadnjih desetih letih pri nas:

— organizirali smo jugoslovansko združenje za paletizacijo, ki vključuje reči in piši 130 gospodarskih organizacij...

— naše železnice so pristopile k evropskemu paletnemu pulu in se včlanile v mednarodno društvo Intercontainer — nima pa do danes niti en njen uporabljalec sklenjene pogodbe o skupni uporabi in izmenjavi palet, kar že postavlja nadaljnje članstvo jugoslovanskih železnic v evropskem paletnem pulu pod vprašaj...

— organizirali smo iniciativne grupe...

— organizirali smo posvetovanja in nazorne demonstracije...

— organizirali smo vpravst propagandnih predavanj s predvajanjem filmov o prednosti paletnega sistema...

— osnovali smo jugoslovanski center za strokovno izobraževanje kadrov...

— razpravljali pa sta tudi dve komisiji evropske izvirnega sveta o vproblematiki modernizacije kompleksnega razporejanja materialnih dobrin v jugoslovanskem gospodarstvu, utajajočo sodobne racionalizatorske sisteme in izrečena so bila stališča in priporočila...

— v zvezi skupščini je razpravljala tudi odbor za promet... in skienil, da je treba... kajti problem je posebno pomemben za naš nadaljnji... zlasti še v luči vključevanja našega celotnega gospodarstva v mednarodno delitev dela, pri čemer je treba posebej poudariti...

Poleg tega so zbrali v zvezi gospodarski zbornici in v republikih zbornicah vse omenjene podo... in še kopico drugih premet argumentiranih številki in pripravili vrsto konkretnih predlogov, ki žal...

Za res, dogovarjamo se.

Medtem pa državi zahodnonemški finančni minister roko na dveh milijardah mark, po vseh deželah pospešeno rastejo novi terminali, ladjedolavnice gradijo 231 novih containerov, ladijske pomorske družbe hite z razprodajo starih ladij (ki jih mi v duhu modernizacije prav zdaj kupujemo), upada tranzit v naših pristaniških (mi pa se pogovarjamo o njihovi razširitvi), kraki železniškega containernega prometa nas obkrožajo in si lijo naprej proti jugovzhodu... Joj, spoštovani, ali ni nikoogar, ki bi zaklical: tošojte, počakajte, da se dogovorimo tudi mi? Mar ne vidite, da smo resno razmislili, kompleksno proučili, pripravili in podarili...!!!

Spoštovani tovariši, spoštujem dogovarjanje in samodogovarjanje. Posrdnjam tudi kompleksno proučevanje, kajti preučevati smo že nasledili veloborabe, ki so obljubljali skokovito preobrazbo, prinesli pa so izgubo. Prav je, da smo postali previdnejši (če smo res?).

Toda, spoštovani, kadar se ves svet spusti v dirko, tedaj je treba teči, ne pa se prepričevati s predvajanjem filmov. Ko trezni gospodarstveniki, o katerih nimamo razlogov, da bi dvomili v njihovo sposobnost, investirajo milijarde dolarjev, ko mrličino ukrepanje številne v gospodarstvu izkušene vlade in ne štadijo finov, mark, guldnov, kron, frankov, lir, zlotov — potem je napočil čas za ukrepanje. Kaj je še treba proučiti? Samo zares toliko modrejši, da bomo izumili kaj bolj izvirnega? Z vsjo prisadetostjo vsa sprašujem, kdaj bo tudi naša vlada razgrnila svoje načrte? Saj jih najbrže ima. Kaj pravite? Tudi pri nas imamo finančnega ministra. Že res, da držimo rokno na prazni blažini, toda ta blažina ni kronično prehlajena sama po sebi. Vsi vemo, da se stekajo vanjo čedne vsote. Vemo tudi, da posegamo vanjo z vseh strani, da bi čimprej prebrzdali zaostalo — hkrati pa prav zaradi tega preveč nedomiselnega poseganja zaostalamo celo tam kjer nam ne bi bilo treba. Za znostajati in se odvedujemo še H-stemu zaostavljenemu dohodku, ki nam lahko brez tvevanja pomagajo še zaostlost. Če bomo čakali še malo, se mi zdi, se bomo lahko pričeli Anovarirati samo še o tem, da naša pristanišča in naš nerentabilno delatnost, najhvarnejšim samouravnavanjem pa nivojevanjem, naj se v prometu poslužujejo tuji tistaki in tuji pristanišča, kar nekateri tako že zdaj nočno brez pritoročili.

Ali pa naši osmešeni samouravnavanci nemara zares že toliko prekašajo ostali poslovni svet, da ne potrebujejo več vladnih nujnih in vrvočasnih ukrepov?

Če je tako, potem z vlado seveda nisem nezadovoljen.

Vaš odani

MILAN MAVER

P. S. — Zelo vam bom hvaležen če mi boste s prvo tiskano besedo pomagali premagati moje, morda neupravičeno nezadovoljstvo.

Nekateri kazalci razvitenosti v letu 1968

občina	Narodni dohodek na prebivalca v 1968 (1967 = 100)	% zaposlenih v družbenem sektorju	% stroškega prebivalstva	Članstvo prebivalstva v % (1961 = 100)	Osnovna sredstva na prebivalca v din	Število prebivalcev na 1 avtomobil	Število prebivalcev na 1 televizor	Promet v trgovini na drobno na brb. v din
Ajdovščina	63,87	21,2	27,5	- 0,04	7.325	24	18	3.442
Brežice	53,76	13,5	39,8	+ 0,3	6.024	27	15	3.270
Celje	124,44	45,6	9,3	+ 16,5	23.140	15	7	6.487
Cerknica	87,90	27,7	26,2	+ 0,1	5.941	25	13	5.546
Crnomelj	49,89	19,9	47,6	+ 1,1	5.154	33	21	2.297
Domžale	87,05	27,6	16,5	+ 12,2	7.642	16	10	3.070
Dravograd	62,83	20,7	24,6	+ 7,6	3.527	32	13	2.846
Gornja Radgona	43,42	17,5	49,7	+ 2,6	6.953	41	19	2.225
Grosuplje	38,77	14,7	37,0	+ 1,9	4.218	24	19	1.760
Hrastnik	110,42	38,6	3,8	+ 4,7	13.342	33	7	3.393
Idrija	95,51	25,5	27,4	- 1,8	7.828	20	12	3.487
Ilirska Bistrica	70,36	21,3	28,0	- 2,5	6.625	24	16	3.061
Izola	89,85	39,2	6,4	+ 8,8	11.196	12	5	5.962
Jesenice	93,43	45,0	2,5	+ 4,6	47.219	18	6	5.528
Kamnik	95,12	33,7	18,2	+ 9,9	7.963	17	10	3.067
Kočevje	95,93	29,9	12,8	+ 3,0	20.480	23	9	3.570
Koper	130,51	37,0	19,3	+ 17,0	18.824	11	6	8.561
Kranj	116,19	40,5	10,0	+ 14,3	23.775	13	7	4.594
Krško	75,91	30,4	20,1	- 0,8	14.291	31	15	2.205
Laško	62,43	21,3	25,6	+ 0,9	8.622	33	15	2.309
Lenart	25,85	6,7	65,3	- 0,8	1.746	81	34	1.365
Lendava	44,81	12,4	61,4	- 1,7	1.402	68	25	1.710
Litija	59,84	17,6	30,8	- 0,5	5.644	30	16	2.447
Ljubljana-Bežigrad	158,73	42,3	2,1	+ 32,9	15.243	7	5	5.331
Ljubljana-Center	404,50	112,9	- 4,4	- 4,4	99.507	8	5	28.415
Ljubljana-Mostje-Polje	122,90	37,5	4,5	+ 30,8	19.170	10	6	2.845
Ljubljana-Siška	129,93	38,8	2,5	+ 34,2	15.261	9	6	4.468
Ljubljana-Vič-Rudnik	69,38	21,2	10,7	+ 18,5	13.779	11	7	2.190
Ljutomer	43,57	16,7	54,6	+ 3,6	4.499	42	16	2.455
Logatec	83,03	28,1	18,2	+ 5,8	4.927	24	17	3.003
Maribor	100,95	36,4	11,5	+ 12,9	29.387	17	7	4.837
Metlika	59,09	23,6	47,8	+ 0,2	5.220	30	24	3.039
Mozirje	59,30	16,4	31,8	+ 0,4	10.766	32	17	2.293
Murska Sobota	42,51	13,8	66,0	+ 2,7	4.473	41	21	2.312
Nova Gorica	113,82	31,2	21,9	+ 7,0	20.921	13	9	5.980
Novo mesto	82,49	26,3	37,0	+ 7,8	23.265	21	15	3.477
Ormož	26,46	9,8	64,1	- 3,6	3.834	55	23	1.751
Piran	130,63	33,5	11,1	+ 8,3	61.357	14	6	5.118
Postojna	102,77	30,3	18,1	+ 1,2	11.121	18	10	4.438
Ptuj	55,49	17,7	44,3	+ 3,9	11.813	38	17	2.898
Radlje ob Dravi	55,34	16,7	27,3	- 0,6	3.705	46	18	2.464
Radovljica	97,16	31,7	10,8	+ 5,4	16.343	17	7	4.807
Ravne na Koroškem	81,22	34,8	8,9	+ 8,8	24.295	23	8	3.121
Ribnica	52,48	14,1	51,9	+ 2,1	2.539	31	19	2.416
Sevnica	53,25	16,7	38,3	+ 0,2	2.853	40	24	2.060
Sežana	96,99	24,8	30,5	+ 2,1	8.247	16	11	2.278
Slovenj Gradec	60,95	20,1	27,1	+ 8,2	8.397	44	14	2.978
Slovenska Bistrica	55,06	31,2	32,4	+ 0,8	8.586	36	9	3.869
Slovenske Konjice	58,13	13,2	31,8	+ 3,6				

Po zasedanju v Kairu

Kdo je kdo v Palestini

Palestinsko gibanje šteje zdaj že dvanajst organizacij komandosov

Te dni je v Kairu zasedal palestinski nacionalni svet, ki je nekakšen palestinski parlament, sestavljen iz predstavnikov raznih gverilskih organizacij. Tista točka dnevnega reda, okoli katere se je razvnela najbolj živahna, na trenutke celo žolčna razprava, je bila skupna politika palestinskih organizacij in ustanovitev skupnih vodilnih organov. Skratka, šlo je za krepitev enotnosti. Ustanovili naj bi skupni centralni komite, v katerem bi bile zastopane vse organizacije in neodvisni predstavniki Palestine. Ta komite naj bi zamenjal dosedanje Združeno poveljstvo palestinskega odpora. Ob tem vprašanju pa je prišlo do jasnih nesoglasij, tako da vse kaže, da dokončnih sklepov na kairskem zasedanju niso mogli sprejeti.

Najbolj glasna sopolitičar je bila na kairskem zasedanju — kot tudi sicer — Ljudska fronta za osvoboditev Palestine, ki je tokrat prvič poslala svojega delegata na zasedanje nacionalnega sveta. Ta delegat, Abu Maher, pa nikakor ni bil pripravljen popustiti toliko, da bi bilo mogoče doseči kompromis, ampak je vztrajal pri stališčih svoje organizacije, ki so bila za mnoge druge zelo nepriljubna. Tako je med drugim zahteval, naj v končno resolucijo vnesejo stališče, da so reakcionarni arabski režimi sovražniki palestinske revolucije in da se je zato proti njim treba boriti. S tem je seveda mislil predvsem na Saudovo Arabijo, pa na Kuvajt, Jordanijo, Libanon in še nekatere druge. Nekateri od teh režimov, na primer saudijski, pa izdatno materialno podpirajo palestinski boj, zlasti organizacijo Al Fatah, kakšni so njihovi motivi, je seveda drugo vprašanje — toda taki podpiri se Al Fatah prav gotovo ne želi odreci.

Ze iz te prakse je jasno razvidno, kako različna so mnenja palestinskih organizacij o nekaterih temeljnih stvareh. Zakaj se z mnenjem Ljudske fronte strinjajo tudi nekatere druge organizacije, druge spet pa jim nasprotujejo. Te razlike, tako glede metod boja, se bolj pa ideološke, so poglavitna ovira enotnosti, ki jo zdaj kujejo Palestinci. Jasno pa je, da se bodo vse organizacije nekako morale združiti pod isto streho, če naj postane njihov boj vojaško učinkovitejši. Vprašanje je le, ali se bo to zgodilo v okviru enakopravnega dogovaranja ali pa na bolj boleč način.

Medtem ko je do junjske vojne palestinsko stvar zastopala zakonito in priznana od arabskih vlad ena sama organizacija — Palestinska osvobodilna fronta, ki je imela tudi svoje vojaške enote — Palestinsko osvobodilno armado, je po vojni ta organizacija zaradi neslavnega obnašanja Ahmeda, sukeirija med junjsko vojno skoraj popolnoma izgubila ugled, vsekakor pa je izgubila vodilno vlogo. Čeprav je ta organizacija še vedno ostala ohlapen okvir, ki združuje večino organizacij, je njeno vodilno mesto prevzel Al Fatah, ob njem pa je vzbrstela še konica drugih organizacij, ki jih je zdaj že dvanajst.

AL FATAH je največja in najmočnejša palestinska organizacija, ki šteje zdaj po nekaterih podatkih dobrih dvajset tisoč mož, čeravno je te podatke težavno preveriti. Vsekakor pa je ta organizacija približno tako močna kot vse ostale skupaj.

Al Fatah je nastal januarja 1965 in ta datum zdaj velja za začetek palestinske revolucije. Ime je obrnjena kratka naziva Harakat al Tahrir al Filistin — Organizacija za osvoboditev Palestine. A ker kratica Haf pomeni smrt, so jo obrnili — Fath oziroma Fatah.

Al Fatah je politična organizacija. Njeno vojaško krilo se imenuje Al Asifa — Blisk, strela. Kadar govorimo o komandosih Al Fataha, so mislili torej v bistvu člani enot Al Asife, ki so seveda hkrati člani Al Fataha.

Politični program Al Fataha sloni na palestinskem nacionalizmu. Cilj organizacije je ustanoviti demokrasko, svobodno Palestino, v kateri bi enakopravno živeli Zidje in Arabci. Ta država naj bi bila arabska, bila bi republika, v njej pa naj bi — tako je mogoče razbrati iz pogovorov z voditelji Al Fataha in njihovih izjav — ostali od Zidjev le tisti, ki so živeli v Palestini pred letom 1948.

Več o tem voditelji Al Fataha ne govorijo. Njihovo mnenje je, da nima smisla razmišljati o političnih osnovah nove države med bojem, ker z debatami o ideoloških programih samo razbijajo enotnost. Skratka, vodstvo Al Fataha, ki ga vodi Jasser Arafat, poskuša na široki osnovi palestinskega nacionalizma zbrati v organizacijo čim več ljudi, ne glede na njihovo politično pripadnost. Tako so člani Al Fataha tudi nekateri muslimanski bratje, na drugi strani pa tudi mnogi komunisti. Vendar pa je v zadnjem času vse bolj čutili, da se večina članstva nagiba bolj v levo, kar je čutili tudi v izjavah voditeljev.

Drugo pomembno skupino gverilskih organizacij tvorijo tiste, ki so politično opredeljene in so zvečine tudi bolj ali manj vezane na arabske prestolnice. Za Al Fatah je namreč značilno, da poskuša biti čimbolj neodvisen od arabskih držav in ima dobre odnose tako z Alžirijem in Damaskom kot tudi z Riadom in Kuvajtom. In čeprav ima politično tesnejše stike s Kairo, Alžirijem, pa uživa bogato materialno podporo petrolejskih držav.

V omenjeni drugi skupini so predvsem Ljudska fronta za osvoboditev Palestine, Ljudska demokraskna fronta za osvoboditev Palestine, Organizacija arabske Palestine in Al Saika. Slednja je basistična in sicer se naslanja na sirske Baas. Njeni voditelji imajo sedež v Damasku in komandost te organizacije dobivajo iz Sirije

tudi mesečne plače. Vendar je značilno, da sicer voditelji Al Saika poudarjajo, da je to proletarsko gibanje, vendar je med pripadniki gverilskih enot čutili predvsem pripadnost palestinskemu gibanju in ne toliko političnemu programu Baasa. Ta organizacija je sicer najbolj aktivna v Jordaniji, ker Sirija praktično ne dovoli gverilcem, da bi odhajali v akcije z njenega ozemlja.

Ljudska fronta za osvoboditev Palestine dr. Georgesa Habaša je znana predvsem po bombnih atentatih in ugrabitvah letal. To je ena izmed dveh organizacij, ki se zavzemata za take metode boja. Druga taka skupina je Ljudska fronta (generalno poveljstvo), ki se je pred časom odcepila od Ljudske fronte in jo vodi Ahmed Džibril, nekdanji poročnik sirske vojske. Ta organizacija je nedavno napadla izraelski šolski avtobus ob libanonski meji, februarja pa je za hip prevzela odgovornost za bombni atentat v avstrijskem in švicarskem letalu.

Ljudska fronta je ekstremno levičarska; sklicuje se na marksizem in leninizem ter trdi, da vodi spot do Tel Aviva preko Bejruta, Amana, Riada, Kuvajta in celo Damaska in Kairaa, kjer da vladajo reakcionarni ali v najboljšem primeru malomeščanski režimi. V tem seznamu pa ni Bagdada in Tripolija, kjer je bil dr. Habaš, ki je bil v Damasku nekaj časa celo zaprt, dobro sprejet.

Podoben politični program ima Ljudska demokraskna fronta za osvoboditev Palestine, le da je ta proti terorističnim atentatom. Razlika pa je tudi v političnem programu bodoče Palestine. Naef Havatme, trezni jordanski kristjan, ki vodi to organizacijo, meni, da bi morali dobiti Zidje v združeni Palestini narodnostne pravice kot skupnost, ne pa le državljanske pravice kot posamezniki. Pri tem navaja Havatme tudi jugoslovanski primer sožitja med narodi.

Organizacija arabske Palestine, ki je, prav tako kot Ljudska fronta in Ljudska demokraskna fronta nastala iz arabskega nacionalističnega gibanja Haraka, je drobna organizacija naserističnih komandosov, o kateri se utegne po mnenju nekaterih poznavalcev slišati le ob kakih posamičnih atentatih.

Tudi vse druge organizacije so zelo šibke. Med večjimi so le Site Ljudske osvoboditve, ki so nastale iz nekdanje palestinske armade in delujejo v glavnem v skladu z Al Asifo. Arabska osvobodilna fronta je proiraška organizacija, ki je nastala, ko je iraški Baas hotel omejiti vpliv Al Fataha in drugih organizacij v Bagdadu. V Iraku ima domovanje tudi skupnica Akcijska organizacija za osvoboditev Palestine, ki so jo izgnali iz Jordanije. Poleg tega velja omeniti še Fronto palestinskega ljudskega boja in pa Ljudsko organizacijo za osvoboditev Palestine, ki združujeta obe v glavnem le prebivalce starega dela Jeruzalema, sta pa zelo skromni.

Zadnja organizacija, ki je nastala šele pred kratkim, pa so tako imenovani Al Ansar — Pomočniki. Organizacija je dobila ime po vojski Al Ansar, ki je pomagala Mohamedu po begu iz Meke leta 622 zavzeti Medino. To organizacijo so ustanovile komunistične partije Jordanije, Iraka, Libanona in Sirije. Ta organizacija bi rada pretregila vse komuniste, ki se zdaj borijo

jo v drugih skupinah. Toda za zdaj je še niso sprejeli v noben skupni organ, češ da se morje prej izkazati na bojišču in razjasniti svoje stališče do resolucije varnostnega sveta; večina KP namreč še zdaj podpira to resolucijo, ki pa jo Palestinci najodločneje zavračajo.

Ze po bežnem pregledu tega pisanega spiska se ni mogoče čuditi, da je v palestinskem gibanju zelo težko doseči soglasje, ki bi trajno spajalo vsaj najpomembnejše gverilske skupine. Toda težnja k tesnejšemu povezovanju je jasna. Naj se male organizacije še tako boje, da jih bo Al Fatah stisnil podse — nekatere gotovo tudi bo — težnja je k ustanavljanju skupnih organov, skupnega vojaškega urjenja, skupnega poveljstva, skupnih čet, skupnega proračuna — in čisto nazadnje najbrž tudi bolj ali manj skupne politike. Bržkone so to osnove, na katerih naj bi slonela nova Palestina, za katero se Palestinci borijo. Ali bo ta Palestina samo arabska, ali pa bo zajela tudi današnji Izrael, še ni jasno in najbrž tudi kmalu ne bo. Toda Palestinci so v letih po junjski vojni jasno pokazali, da so narod, da bodo poskušali po najboljših močeh, sami krojiti svojo usodo in da ne želijo biti več pod okriljem nobene arabske države. In če bodo zmagali neenotnost, ki jih razdvaja, bodo verjetno v kratkem postavili svoje sodelovanje na kvalitetno nove temelje.

ANDREJ NOVAK

NIXON: Gospod Laird, ali mi lahko pojasnite, kako smo prišli v ta položaj? (Volksstimme)

Vtisi iz Izraela

Hude in občutljive zadeve

Kaj o sporu misli prebivalstvo

Spor med Izraelom in Arabci je tragedija, v kateri sta poglavitni dve prvini: prva, da Izrael kot država in kot narod obstaja na Srednjem vzhodu, kjer ga je treba sprejeti kot dejstvo, in druga, da je Izrael zavzel in zdaj zadržuje deželo ljudstvu, ki narod šele postaja — palestinskim Arabcem.

Vprašanje je, kako najti rešitev, ki bi zadovoljila obe strani. V celoti sprejeti stališče palestinskih Arabcev, bi pomenilo ne dati zemlje resničnemu lastniku, palestinskim Arabcem, ki zdaj živijo pod izraelsko okupacijo, na ozemlju Jordanije in po begunskih taboriščih v državah, ki mejijo na Izrael. Kar zadeva ekstremno arabsko stališče sprejeti v celoti v tem kontekstu pomeni, da je treba Izraelce imeti za imperialistične priseljence, ki jih je treba izgnati; z ozemlja Izraela, kot so bili Francozi izgnani iz Alžira. Kar zadeva ekstremno izraelsko stališče pa sprejeti v celoti, pomeni sprejeti mnenje izraelskih desničarskih krogov, ki zanikajo obstoj palestinskih Arabcev kot narod in ki menijo, da je treba zasedena ozemlja za vsako ceno obdržati.

Vodja palestinskih Arabcev Arafat je zoper uničenje izraelske države kot take. V Izraelu pa vse številnejši ljudje prihajajo do spoznanja, da so palestinski Arabci narod. Obe ti neekstremni stališči v nasprotjujočih si taborih dajeta upanje, da bi se na Srednjem vzhodu vendarle dalo zgraditi mir.

Spor med Izraelom in Arabci je zelo težka in občutljiva zadeva. Se več. Mislim, da je zelo težko in sitno o tem sporu govoriti. Nisem strokovnjak za to temo. Toda glede na to, da sem nekaj časa prebil v Izraelu, mislim, da bi bilo za bralce Dela zanimivo vedeti, kako ta spor doživljajo v Izraelu in kaj o tem sporu mislijo Izraelci.

Kakšen vtis prinaša človek iz Izraela? Paradoksalno je, da v Izraelu kljub dejanski vojaški premoči te male države vada da velik občutek ogroženosti. Domneva praktično vseh Izraelcev je, da so obkoljeni s sovražniki, ki jih želijo uničiti. Zvest, da je Izrael v vojni, je povsod navzoča. Iz vsakega kibucja je nenehno v vojski ena tretjina njegove delovne moči. Na ostanek je povsod videti vojske, ki stopirajo. Vsakje, ko pade kak izraelski vojak, njegovo sliko objavijo v časopisih. Vsi zmeraj poskušajo radijsko poročila. Na delo nosijo tranzistorje. Naj bo družba doma karkršnakoli, vsako uro pretirajo vse pogovore in odpro radio. Ljudje pravijo, da so pripravljani na vojno, ki da bo trajala pet, dvajset ali pedeset let. Na splošno dvomijo, ali Arabci dejansko želijo mir, in pripravljene so na to, da je vojna z Arabci redna sestavina njihovega življenja. Po drugi strani

pa so ljudje povsod v Izraelu zatrdljivi, da si želijo mir — toda vojna je tukaj in zato celo militariste, kot je Dejan, jemljejo za dobre ljudi, ki znajo braniti interese Izraela. Vsakodnevne izgube na frontah so žrtev, ki jo Izrael težko prenaša. Obup in žalost pa samo povečujeta njihovo trdovratnost in pripravljenost, da se bojujejo do konca, in odločnost, da za ceno takih žrtev dobijo dejanski in trajni mir, kakor ga razumejo oni.

Izraelci radi verjamejo, da Izrael nima kake resnične želje po osvajanju in da so vsi ukrepi, ki se jih lotiva, okupiranje ozemlja in podobno, samo sredstvo za doseganje strateškega cilja, to je, da bi bil Izrael kolikor mogoče bolj zavarovan pred množičnimi napadi arabskih držav. Toda ali je to v celoti res?

Vprašanje, kdo napade prvi, je samo vprašanje, kdo želi zmagati z manj žrtvami — ne pa resno vprašanje vojne krivde, kakor se postavlja v mednarodnem okviru. Na podlagi takega razmišljanja je izraelska verzija desetdnevne vojne takale: Egipt je zaprl Arabski zaliv, kar je po izraelskem stališču bilo dejanje vojaške agresije. Egipt je na izraelski meji na Sinaju zbral celo armado, druge arabske države, ki mejijo na Izrael, so naredile enako. Ker v puščavski vojni odločajo tanki in letala, je usodnega pomena, kdo bo imel premoč v zraku. Najučinkovitejši način za uničenje letal je, da se napadejo brez vojne napovedi ali poprejšnjih tankovskih akcij, ki bi alarmirale egiptovsko vojsko; napasti jih je treba, dokler so razvrščena na letališčih brez varovalnih betonskih ramp. Ker čete na mejah Izraela niso bile simbolizne enote, temveč kompletne armade arabskih držav, je to po mnenju Izraela neogibno pe-ljalo v vojno. In ker je Izrael hotel vojno dobiti s čim manjšimi žrtvami in v najkrajšem času, si je moral zagotoviti premoč v zraku — zato je napadel prvi in tako, da je že na tleh uničil večje število arabskih letal. To je izraelska inačica vzrokov šestdnevne vojne.

Izrael je glede gmotne in vojaške pomoči izredno odvisen od ZDA. Kljub temu nisem dobil vtisa, da je preprost satellite ali orodje ameriške politike. Vtis je prej nasproten. Na primer: zadnji Rogerson načrt je predvideval zmanjšanje ameriške udeležbe v zvezi z Izraelom. Izrael pa je v kratkem času mobiliziral Zide v Ameriki in ti so tako pritisnili, da je predsednik Nixon moral Izraelu dati javno podporo. To je kar zadeva pomoč. Glede politične rešitve pa Izraelci neomajno vztrajajo na tem, da rešitev poiščejo sami. Ni jim všeč, da so odvisni od Amerike in velikih sil nasploh.

Posebno značilna se mi zdi tale nadobnost. Ko sem bil v Izraelu, so prihajali

prvi ameriški fantomki. Vsi so govorili o letalu, mi kazali njegove fotografije, vedeli so, kakšna sta njegova akcijski radij in obo-rožitev. Ko sem prvič videl to reaktivno letalo, kako manevrira nad plantažo, na kateri sem delal, sem opazil, da je delo na plantaži obstalo ter da so vsi dolgo gledali in komentirali prvi ameriški fantoma.

Neka žena mi je rekla: »Za mater, ki ji je sin padel, je vojna končana«. Za Izrael so človeške žrtve te vojne po šestdnevni vojni tako hude (če pade en sam vojak na dan, to Izrael občuti kot hudo izgubo), da so se Izraelci odločili spremeniti taktiko — vojno izčrpavanje na suški fronti so spremenili v bliskovite letalske napade v notranjost Egipta.

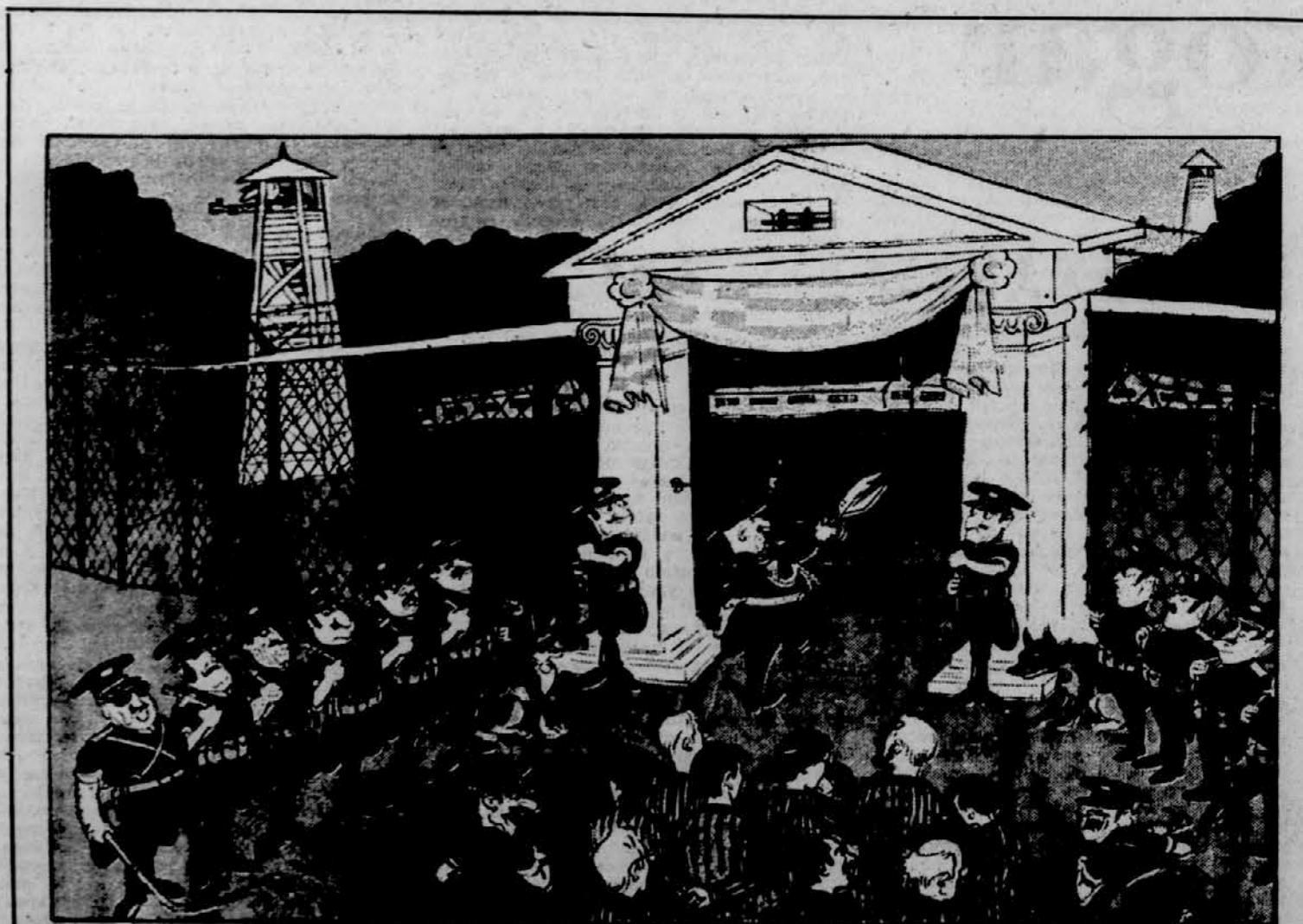
Kakih posebnih zunanjih znamenj vojne ni. Obstajajo policijske zapore pred mesti (zeblji na cesti), kjer mora avtomobil ustaviti. Ko sem se vozil z avtobusom, je vstopil vojak in včasih legitimiral kakšnega človeka. Izraelke služijo policiji zato, da so moški lahko na fronti. V mestih ženskam pregledujejo torbice samo na določenih krajih. Posod za odpadke ni, ker so jih fahali uporabljali za to, da so v njih nastavljali bombe. Dogaja se, da policija poseže in brzda demonstrante, ki bi pretepali Arabce.

V Izraelu sem po naključju spoznal tudi nekoga Slovenca. Živi v najlepšem predmestju Tel Aviva. V Palestino je prišel leta 1948 iz partizanskega taborišča el Šat. Leta 1948, ko je izbruhnila vojna v Palestini, je šel tretjič v vojsko. Bil je prstovoljec v španski državljanski vojni, potem je med drugo svetovno vojno bil partizan. V tretji vojni se je hitro odlikoval s svojim junaštvom in postal izraelski oficir.

V mojem kibucu je bilo nekaj ljudi, ki so znali arabsko. Včasih sem se pogovarjal z njimi. Zvedel sem, da je kibuc v dobrih zvezah z Arabci. Zlasti zato, ker je leta 1948, ko so Arabci pobegnili, neki član kibucja druge pregovoril, naj ne prevzamejo arabske zemlje. Namesto tega jo je preoral in posejal. Ko so se Arabci vrnili, so lahko spet prevzeli zemljo — in žito na njej. Včasih so prihajali kar v kibucsko jedilnico, nihče se ni čudil, to se je vsem delo normalno. V mehanizirani delavnici je delalo več Arabcev. Bil sem tudi na domu Arabcev, ki so živeli v bližini kibucja. Imenitno so me sprejeli, pil sem kavo z arabskim začimbo hel, se pogovarjal o konjih in na koncu za darilo dobil velikansko lubenico.

Podoba teh vtisov je v celoti mračna, ni pogledov naprej. Vendar pa sem moral omeniti tudi ta primer izraelsko-arabskega sožitja, ki vendarle obljublja, napoveduje drugačno prihodnost.

JERNEJ VILFAN

ODKRITJE TABORISCA V GRECIJI

(»Krokodil«)

Naša velika gledališka umetnika

V spomin Hinka Nučiča in Bojana Stupice

Govor na komemoraciji v Drami SNG 28. maja

Prejani teden je bil črni teden za jugoslovansko gledališko umetnost, še posebej za slovensko. Isti dan sta umrli zastopnik starejše slovenske in hrvaške gledališke umetnosti, sedemdesetletni Hinko Nučič in šestdesetletni Bojan Stupica, ki ga je smrt prerano izrgala na višku njegove ustvarjalne sile. Dan pred njima je umrla po daljši bolezni nekdo mnogobojna igralka jugoslovanskega dramskega gledališča v Beogradu Nada Greguric.

Zivljenje in delo Hinka Nučiča in Bojana Stupice je globoko zasidrano tudi v razvoj slovenske gledališke umetnosti zadnjih sedemdeset let. V njunem delu se zrcalijo različne razvojne poti našega gledališča — zgodovinsko in umetniško, predvsem pa je velik njun delež v lastnih prizadevanjih, delež njihovih umetniških stvaritev, bojov in uspehov. Oba sta se poleg svojega umetniškega udejstvovanja uveljavljala tudi kot gledališka organizatorja. Nučič je po prvi svetovni vojni na novo organiziral slovensko narodno gledališče v Ljubljani, v Mariboru pa je celo postavil temelje za pokopno slovensko gledališče. Stupica je bil po-budnik, organizator in glavni umetniški usmerjevalec po osvoboditvi ustanovljenega beograjskega jugoslovanskega dramskega gledališča, katerega ustanovitelj je bila pravzaprav njegova ideja. Stupičev načrt in smoter je bil ustvariti osrednje umetniško reprezentativno jugoslovansko gledališče kot tip modernega, naprednega gledališča, ki bi se tako po repertoarju kakor tudi po stili umetniški izvedbi, po vsem svojem gledališkem stvariteljskem prizadevanju razlikovalo od tipa naših narodnih gledališč, katera so kot nacionalno zaslužila in umetniško pomembne gledališke ustanove vendar ne vezane tudi na plemenito tradicijo. Hkrati pa je bila tih Stupičeva ideja stopiti z novim gledališčem sčasoma tudi pred forum evropskega gledališkega sveta.

V Nučičevem gledališkem bogatstvu, pomembnem in zasluženem delu v razvoju slovenskega in hrvaškega gledališča je mogoče dovolj vidno razločevati dve značilni obdobji polpreteklega časa, ki sta zajeti tako v razvoj gledališča kakor tudi v njegovo osebo. Star 17 let je stopil Nučič med slovenske poklicne igrance leta 1900. Glavni gledališki učitelj mu je bil Anton Vrešček. Naderjeni in hkrati izredno marljivo Nučič s prikupno odsko znanostjo, s sonornim glasom in elegantno držo se je hitro povzpel med prve mlade igrance svojega pokolenja ter v tem prvem obdobju in še dolgo potem blestel zlasti v tako imenovani herojskih in ljubinskih vlogah. Poleg gledališke naderjenosti je bila v njem neizbrisna delovna energija in discipliniranost, ne le službena, marveč tudi študijska. Nastopal je na odru celih štiriinpetdeset let, tja do leta 1954, ko se je v zagrebškem hrvaškem narodnem gledališču poslovil od odra in občinstva v vlogi župnika Bačića v »Veliki panturjari«.

Ce premislimo, da življenje igralca vsaj tja do prve svetovne vojne pa tudi še večkrat po njej ni bilo nič najmanj rožnato, da je bila zaposlenost včasih že nadležna, da so mu morali večkrat v eni sezoni uprizoriti celo več kot 25 iger, potlej moramo občudovati tudi Nučičevo življenjsko energijo, saj je prišlo pri sorazmernem majhnem ansamblu na vidnejšega igralca, kakor je bil Hinko Nučič, tudi precej vodilnih vlog, ki so jih morali igrati v naglici na študij. V sezoni 1909-10 je moral Nučič voditi kar 28 režij. Seveda niso to bile režije v današnjem smislu, toda kljub temu so terjale velik človeški in umetniški napor. Sezona v Ljubljani je trajala pred prvo vojno le okrog šest mesecev. Tako dolgo so imeli igralci tudi redno plačo, druge mesece pa so si morali po večini pomagati, kakor so pač znani. Nučič je bil zato tudi organizator številnih turnej po vsej Sloveniji od Gorice do Ljutomerja. Kljub veliki zaposlenosti, slabim gnotnim razmeram in plemeniti študijskemu času, ki so ga imeli na voljo, pa se je vendarle zgodilo, da so npr. angleškega dramatika Maughama »Jack Straw« v sezoni 1909-10 igrali brez šepetalca, kar je bila takrat tudi svojevrstna delovna senzacija.

Kakšno je bilo igralčovo življenje in delo v tistih časih, nam priča tudi ostavek v Cankarjevem pismu, ki ga je pisal leta 1907 po kratki predstavi »Pohušljanja v dolini šentflorjanske svoj nevesti Stefici Löfflerjevi na Dunaj. Tam pravi: »Igralci so namreč pri nas z delom preobloženi. Primer: Gospa Kreisova (ki je igrala Jacinto) je imela v petek vajo od dveh do petih, od petih do sedmih se je učila svoj ples; od sedme zvečer do štirih zjutraj si je šivala svoje kostume za Jacinto, od štirih do devetih zjutraj se je učila svojo vlogo; od devete dopoldne do ene popoldne je bila generalica, zvečer pa premiera. Na generaliki sem bil besen, da sem šel ven; nisem bil besen na igralce, marveč na narod, ki si hoče privoščiti veliko gledališče in ga ne more plačevati. Da pa je kljub tem bedastim razmeram bil uspeh veliki, ki je bila storitev, ki se more gledati.«

Ceprav je bil Cankar zadovoljen s je Jacinto in zdiem in je na drugem mestu zapisal, da je bila sicer predstava slaba, ker so jo študirali v tako nemogočih razmerah, in da je uspeh žela predstava poleg Jacinte in zdiča zlasti zaradi pisateljevega besedila, je bilo potrebno navesti Cankarja v potrdilo za opis gledaliških razmer, ki jih ima Nučič v svojih spomnih. Nučič je bil v prvi vrsti med tistimi, ki se je v življenju boril zoper takšne nemogoče razmere in delovne pogoje, ker se je skupaj s tovariši zavedal, da jim velikokrat onemogočajo tisti umetniški vzpon, ki bi ga mnogi mogli dosegati večkrat, kakor so ga, če bi bili delovni in gnotni pogoji boljši. Zato je upravičeno zapisal v svojih spomnih: »Mi smo bili takrat pač pionirji v pravem pomenu besede, gradili in betonirali smo temelje slovenskemu gledališču v največji nagli, skoraj brez vsakih sred-

stev, večkrat lačni kot sili, toda vedno polni idealov in neugnane volje in ta je zmerom premagala najtežje sprete, ki so nam ovirale pot.«

Po Boršniku in poleg Verovška, obeh Danilovih in Boršnikove pa ne sodi Nučič le med pionirje, marveč prav tako med ugledne in pomembne slovenske gledališke umetnike, ki so kljub neugodnim razmeram ustvarili v svojem življenju vrsto umetniško vreden gledaliških likov ter z njimi dokazali svoje nadpovprečne umetniške sposobnosti. Nučič je zaradi svojega dolgotrajnega udejstvovanja mogel to izpričati se pokolenjem med obema vojnama in celo še po drugi vojni, ko je med drugim ustvaril v zagrebškem gledališču umetniško komorno igralno interpretacijo barona Lenbacha v Krleževi »Agoniji«.

V prvem obdobju Nučičevega gledališkega življenja je na odru prevladoval še romantični osvobodilni stil s zanosnim igranjem, ki je rabilo odzveval v Nučičevi igranju, ki je rabilo odzveval v Lenbachu v solini z realistično-psihološko stvaritvijo baronice Lenbach Vikke Podgorške in iz osnov Krležovega verisma ustvaril po obliki in vsebini dominanten realistični dialog in realistično upodobitev Lenbachovega lika. Ta stoji kot oseba in za Nučiča zadnje obdobja značilna umetniška stvaritev na skrajnem koncu Nučičevih igralskih vzhvskih dosežkov, ki se stično začne že nekje pri Oswaldovi in Ibsenovih »Strahovih« v ljubljanski sezoni 1918-19, pri knezu Nehljudovu v Tolstojevem »Vstajenju« v Mariboru, predhodno pa tudi že pri dr. Tokermu v Lengyelovem »Tajfunu«, z vlogo, s katero je pri preselitvi v Zagreb leta 1912 stopil po Pijanovi smrti in poleg Boršnika med prvake zagrebške drame. To je ostal dolga leta, kljub kratki prekinitvi, ki je leta 1918-19 najprej obnavljal narodno gledališče v Ljubljani, bil celo nekaj časa njegov intendant, nato pa prvi ravnatelj Drami in višji režiser, ko se je Drama preselila v sedanje poslopje. Nučič je bil tudi utemeljitelj in prvi ravnatelj slovenskega poklicnega gledališča v Mariboru, kjer je delal od leta 1919 do 1921, ko se je za stalno preselil v Viko Podgorško, svojim odličnim in posebej v Zagreb. Tam se je poleg vsega še posebej trudil za uprizaranje nje Cankarjevih dram.

Nučičev delež v slovenskem in hrvaškem gledališču je izredno velik, saj je poleg igralskega, režiserstva in organizatorstva opravljal še razne druge funkcije. Med temi je pomembno tudi njegovo vzgojiteljsko delo, saj so iz njegove šole izšli med drugimi igralci, kakor so bili Bojan Peček in Rado Zelenik, njegov učence pa je tudi še živci nestor slovenskih igrancev Lajo Drenovec.

Ce strnemo Nučičevo igralsko in režiser-sko delo v dramati, operi in opereti z vzgojiteljskim in organizatorskim delom in če poleg vsega še opravivamo in pravilno upoštevamo razmere, v katerih je moral delati s svojimi tovariši tja do prvih povojnih let zlasti v slovenskem gledališču, mu moramo z občudovanjem izreči veliko priznanje za delo, ki ga je opravil v slovenskem in hrvaškem gledališču v nadpolstoletnem življenju in ustvarjanju na odru, še posebej pa kot gledališkemu umetniku, pedagogu, organizatorju, kot sgraditelju ustanove, ki nosi danes ime Slovensko narodno gledališče.

Med Hinkom Nučičem in Bojanom Stupico je precejšen generacijski razpon, saj je bil Bojan Stupica za celih sedemindvajset let mlajši od Nučiča, po gledališkem kolektarju pa celo nekaj nad trideset, saj je poklicno začel v Narodnem gledališču v Mariboru leta 1932. Tri leta kasneje je stopil v Ljubljansko dramo, kjer se je prvič

predstavil kot režiser, igralec in scenograf s takrat tudi politično senzacijsko zbujujočo Škvrčarinovo sovjetsko komedijo »Tuje dete« ter dosegel takoj predoren uspeh. V bistvu je že ta prva njegova predstava v Ljubljani razodela glavne značilnosti in vrline vsega njegovega pomembnega gledališkega režiserstva in scenografskega ustvarjanja: dinamično igranje, ustvarjalno radost na plemeniti teatralnost, prizadevanje po močni igralski diferenciaciji vseh nastopajočih in za skrajno močnost individualizacije. Hkrati pa je njegovo ustvarjalno režiserstvo vodstvo vse nastopajoče strnilo stilo in umetniško kolikor mogoče v homogen kolektivni predstave. Kot igralec mladega stravega sovjetskega človeka se je prikupil Stupica s humornostjo, fantovsko premetenostjo in naravnostjo. Nasprotje temu vednemu liku pa je izpovedal kot igralec v klavnski maski in fraku, kot moderen melanholičen Pierot, ko je leta 1937 pol peš recitiral prolog k prvi izredno uspešni moderni uprizoritvi ameriške družbeno-moralne drame Kaufmannova in Erberja »Večerja ob osmih«. Po intencijah svoje ideje usmeritve in režije jo je prekrstil v bridko »Simfonijo 1937«. Z njo je ustvaril izredno realistično, insoncenijsko in igralsko skladno moderno realistično-psihološko uprizoritev sodobne drame iz ameriškega meščanskega življenja, ki je v njegovi režiji, gledališko-dramaturški in igralski interpretaciji bila melanholično-kritično nasprotje predstavi sovjetske drame, v bistvu življenjsko radostna Škvrčarinova komedija, napisana še pred strahotnimi posejimi stalinskimi čistkami, katere žrtve je postal pomenje tudi eden izmed Stupičevih mladostnih gledaliških idealov — Vsevolod Mejerhold.

V inscenaciji Škvrčarinove komedije se je prvič uveljavil tudi kot scenograf-arhitekt, ki je zgradil in ne naslikal pročelje ruske dače iz pristnega, nespoškanega materiala, z lesenimi hlodi in postavil poleg tega trodimenzionalno učinkovitega pristnega pročelja na oder tudi resnično brez, ki pa se v kompoziciji celotne odraške podobe iz naravnostnega elementa spremenil v drsko poetičnega in skoraj realistično simbolnega. Spričo dolje prevladujočega tradicionalnega slikarskega dvodimenzionalnega insonciranja je bila predstava tudi po tej strani svojevrstna avantgardistična senzacija, hkrati pa prelomnica, saj je odsko podoba Stupica zgradil in ne naslikal, čeprav je v drugih svojih uspešnih inscenacijah pozneje večkrat izvorno in posrečeno kombiniral scenografskega-arhitekta in scenografslikarja.

Z režijo Cankarjeve komedije »Za narodov blagore« je pokazal že leta 1936 novo pot za uprizarjanje te komedije. Ustvaril je do-slej najboljšo njeno netradicionalno uprizoritev, saj je dosegel z njo klasično skladnost svoje moderne, žlahtne neoromantično-realistične teatralnosti z literarno umetniškim duhom in stilom Cankarjeve satirne komedije. Malo pred odhodom na jug je ustvaril še skupaj z izbranim ansamblom prav tako gledališko-umetniško in monumentalno izredno skladno predstavo »Velike panturjari«, ki jo je mojstrsko usmeril v nevsiljivo revolucionarno tendenco in v tragiko poraženega punta. Zal je bila predstava že po generalki prepovedana.

Ker se v danih razmerah ni več počutil ustvarjalno dovolj svobodnega, je Stupica kot nemirni, nenehno novo snujoči duh po treh letih zapustil Ljubljano ter se preselil najprej v Skopje in Osijek, nato pa v Beograd in Zagreb. Na ljubljanski oder se je izgnan iz ustaska Zagreba lahko vrnil šele v začetku okupacije. Tu je z režijo Pirandellove komedije »Nooč bom improviziral« in dotlej najjasnejše in najneposrednejše izpovedal svoj gledališki nazor in svojo primarno ljubezen do prae-

mentov teatra, kakor jih je v zgodovini svetovne gledališke umetnosti v svoji klasični dobi uveljavljala znamenita commedia dell'arte. Kakor val najrevolucionarnejši gledališki avantgardisti med obema vojnama od Vahšingova, Tairova in Mejerholda tja do Čeha E. F. Buriana se je tudi avantgardist žlahtnega in konstruktivno-revolucionarnega gledališkega kova Bojan Stupica čutil po svojem značaju, talentu in po svojih stvariteljskih prizadevanjih duhovno in krvno povezanega s bistvenimi elementi commedia dell'arte. Vendar ni pri svojih najboljših predstavah nikoli zašel v golo ali formalistično teatralnost, čeprav mu je igra na odru v vseh časih pomnila predvsem akcijo, to se pravi dejanje z igralčovo akcijo in besedo, ki pa tudi mora biti dejanje, saj je prapomen starogrške besede drama — dejanje. Iz te svoje ljubezni in nagnjenja do čim bolj dinamičnega in kjer se le da tudi monumentalnega in razgibanega gledališča, iz ustvarjalnega prizadevanja po čim večjem uveljavljanju teatrskih in ne zgolj literarno dramatskih elementov, iz nekoga naravnost otroško-palivnega veselja pristnega in žlahtnega komedijanta med teatrsko akcijo, je po vojni nagovoril celo Miroslava Krležo, da mu je za zagrebško režijo »Glembajevih« napisal posebno uvodno sono, da bi tako pred Krležovo dramaturško-literarno ekspozicijo mogel režijo, kot nekakšen teatrsko dekorativni in hkrati teatrsko monumentalni igralni pantomimični prolog, neposredno in živo pričarati s takšno teatrsko ekspozicijo in predvsem z odsko-režijskimi sredstvi pred gledalce pestro podobo blišča in moralne bede glembajevskega sveta, kar se je Stupici pri zagrebški uprizoritvi tudi v polni meri posrečilo.

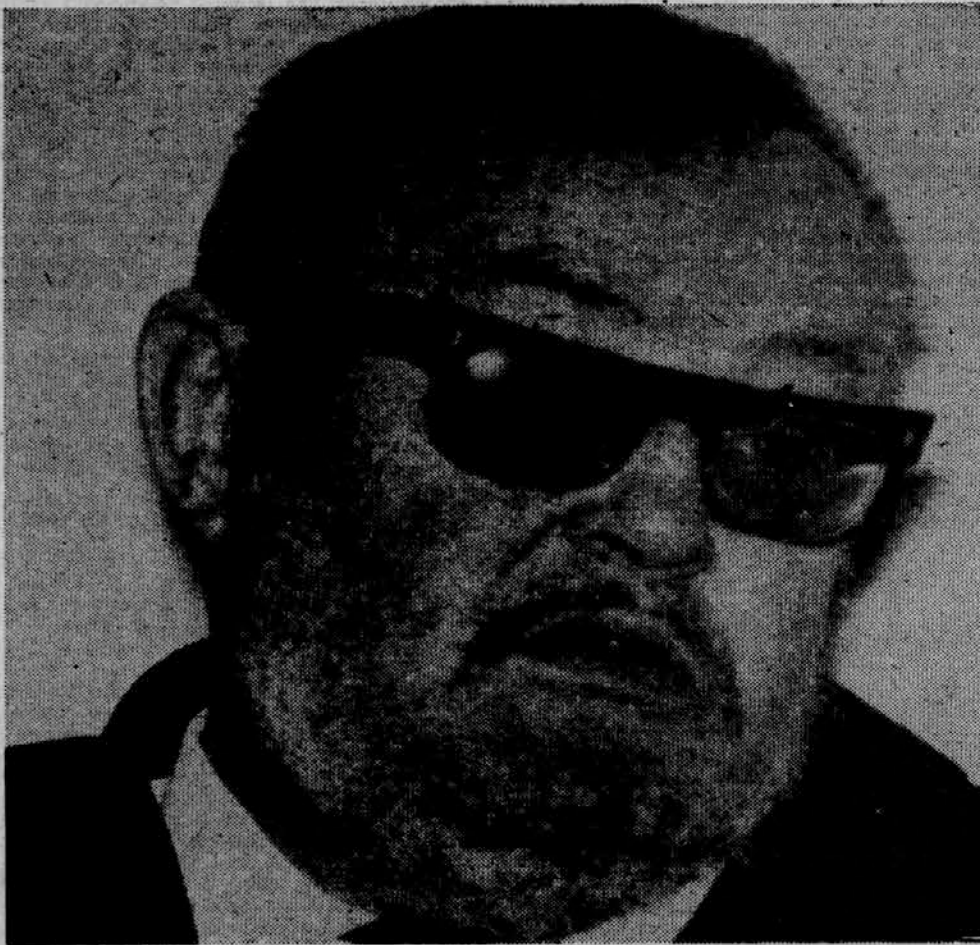
Okupacijske razmere, ki so ga pregnale iz zagrebškega gledališča skupaj s Savo Severjevo zajele v Ljubljani, so bile hitro neugodne za vse tiste, ki nismo je gledališko ali literarno, marveč tudi politično kulturno stali na levi. Zato je moral tudi Stupica spet krunah zapustiti gledališče, ga najprej zamenjati z zaporom, nato z internacijo, potlej pa z brosposelostjo. Zaradi ne preveč trdnega zdravlja ni mogel v partizane. Vendar se mu je še pred izgonom iz zanj tako ljubljene teatra posrečilo, da je uprizoril »Bota Andražev«, v primorski slovensčini 18. stoletja, komedijo, polno komično-dramatičnih situacij, likov in renesančne teatrske krvi, ki jo je po Linhartov dramaturškem vzoru po Držičevem »Dundo Maroje« preustvaril Mirko Rupel v jeziku slovenskega baroka Janeza Svetokriškega in z lastnimi jezikovnimi domislicami, ki jo je hkrati prestavil med ljudi slovenskega obnorskega kraja 18. stoletja.

Stupica je s to uprizoritvijo ustvaril »predpodoj« povojne svoje režijske mojstrstvene Držičeve izvornika, s katero je žel zase in igralce najverjetne in nedeljeno priznanje doma in po svetu — od Pariza in Prage do Dunaja in Moskve. Z njo si je priboril svetovni glas za sebe in za svetovnem merilu enakovredno jugoslovansko gledališko umetnost. Tako je stopil vstrijc z velikim jugoslovanskim gledališkim umetnikom prejšnje generacije dr. Brankom Gavellom. Priznanja v tujini so prinesla Stupici tudi povabila na režijska gostovanja v Prago, Dunaj, Moskvo, Budimpešto in še drugam. Tako so še drugod spoznali, da sodi slovenski in jugoslovanski gledališki umetnik Stupica med prve gledališke režisere našega časa kakor so Vilar, Streiber, Ljubimov, Barraut, Peter Brook, Dejnek in morda še kdo.

Poleg Jugoslovanskega dramskega gledališča je dal pobudo za ustanovitev »Ateleja 12« in kot ponovni umetniški vodja in upravitelj beograjskega Jugoslovanskega dramskega gledališča, v katerega se je vrnil potem, ko je nekaj časa bil angažiran

HINKO NUČIČ

BOJAN STUPICA

v zagrebškem in beograjskem narodnem gledališču, je dal pobudo še za ustanovitev eksperimentalnega študija pri Jugoslovanskem dramskem gledališču v Beogradu ter naredil zanj tudi kot arhitekt načrt. Gotovale je po vojni v vseh glavnih jugoslovanskih gledališčih ter bil tako v resnici poleg dr. Branka Gavella zares tudi jugoslovanski režiser, ki pa se je zmeraj rad odzval povabilom slovenskega gledališkega hrama, iz katerega je išel in v katerem je ustvaril vrsto svojih odličnih režij in inscenacij, po vojni pa napravil kot arhitekt tudi načrt za modernizacijo in povečanje Drami. Zal načrt ni bil realiziran.

Ceprav sodita Hinko Nučič in Bojan Stupica k različnim obdobjem slovenskega in jugoslovanskega gledališča, čeprav so med njima v marsičem veliki razločki — eno in osnovno jima je bilo skupno: v obeh je gorel plamen ožjen teatra. Bila sta zares goreča gledališka umetnika, ki sta vsak po svojih sposobnostih dala gledališču vse v njih človeški in umetniški naturi je gorel ožjen neizmerno ljubezni do gledališke umetnosti, silna stvariteljska moč in zavest, da je gledališče ena najpomembnejših družbenih in nacionalnih kulturno-

umetniških ustanov s svojim umetniško ustvarjalnim in globoko človeško-etičnim poslanstvom. Dala sta mu vse, ker sta mu dajala sebe in zato izgorevala v njem. Bojan Stupica je kljub okrog štiridesetletnemu delu, s katerim se je zapisal v zgodovino jugoslovanskega gledališča predvsem kot režiser in scenograf, kot gledališki pedagog in organizator, prezdajati zapustil oder. Ta mu je res pomnil življenje in svet. Na njem je kot polinkovrni gledališki umetnik z izredno in intuitivno ustvarjalno energijo pričaral v ta svet iluzij in deložil vrsto gledaliških stvaritev, ki ne bodo nikoli pozabljive ne v zgodovini slovenskega ne v zgodovini jugoslovanskega gledališča.

Ce danes žaluje slovensko gledališče s vsemi, ki smo nekoli delali v njem in z vsemi, ki se delajo v njem, za Hinkom Nučičem in Bojanom Stupico, pa je hkrati pomno nanju in na njihovo delo, saj nista le izšla iz slovenskega gledališkega hrama kot svoje umetniške sibelke, marveč sta tudi postavila vanj vsak na svoj način nekaj trdnih stebrov, ki jih ne more porušiti noben potres.

DR. BRATKO KREFT

Z razstave

Ob slikah mojega očeta

Pripoved Mirjam Ile - Jakopič

O načinu slikanja mojega očeta sem vse-kakor sprejela prve vtise že v zgodnji mladosti. Najprej nezavestno in, rekla bi, bolj žive o samem slikanju — mislim na akt slikanja — kakor o izgotovljeni sliki, ker otroka pač bolj zanima živ človek — zlasti če je to oče — kakor produkt. Sčasoma sem začela nato razmišljati, kako pravzaprav nastane slika. Tedy so se mi pojavila pred očmi vsa moja nezavestna opazovanja in se izoblikovala v jasne in trdne obrise. Najbolj jasno mi je bilo stalno in nepretrgano gledanje mojega očeta, kadar smo se mudili v naravi. Nikoli nisimo šli na sprehod, ne da bi se bil moj oče ustavil tudi in tam, si z značilno gesto z roko zastril oči in se za nekaj časa zatopil v gledanje. Pa tudi slikanje samo se je začelo njezno z gledanjem, ki je bilo, tako se mi je zdelo, najvažnejši in najbistvenejši del celotnega dela. Dolgo je potreboval, da je namestil svoje stojalo v pravi kot gledanja, ali pa, če je imel pred seboj živ model, mu nakazal pravo mesto. Ko je bilo to storjeno, je naslikal v glavnih obrih sliko na platno, kakor sem to že nekoli opisala. Vsa takšna opazovanja so me pripeljala do teorije, ki mi je v teku let pravzaprav ni bilo treba mnogo spremenjati: ustvarjalni proces se je izvršil v notranjosti med samim gledanjem in je bil v bistvu končan, brž ko je moj oče naredil prvo

potezo s čopičem — kar je notranje videl in spoznal za pravilno, je moral le še na zunaj izraziti v sliki. Za to pa mu je bilo potrebno tehnično znanje, poznavanje barv, lahkotnost v risanju in zanesljive poteze s čopičem — kar si je vse pridobil med dolgoletnim študijem.

Da se vrnem k tistemu notranjemu ustvarjalnemu procesu — ki je naravno lasten vsakemu umetniku, meni pa je bil najbolj očiten le pri mojem očetu — bi rada ugotovila naslednje: moj oče je videl vsak predmet tako, kakor ga vidi vsak normalen človek, v vsakdanji predstavi. Imel pa je še svojo posebno notranjostjo predstavo, umetniško sličeje, ki se mu je, kakor se zdi, stalno vsiljevala celo v vsakdanjem življenju, tako da je videl tudi v meglenem, sivem ljubljanskem deževnem vremenu najudovitejše barve — rdečkaste, modrikaste, lilaste — in o tem je tudi večkrat govoril v trenutkih, ko sploh ni slikal. Ker je vendarle imel normalne oči, ki same po sebi niso moge videti nič drugega, kakor jaz sama, sem prišla do sklepa — in mislim, da se ne motim, — da se je pri njegovem stalnem iskranju kontakta s predmeti zila njegova notranja predstava s objektivno, realno predstavo o predmetu; njegova notranja, umetniška. Še prej dana predstava je iskala stičišče s predstavo

zunanjega predmeta, in zadovoljilo ga je, ko se je popolnoma sujele z naravo. To zbliževanje pa je imelo — v psihološkem smislu — točne zakone v tem, da se ni dogajalo v škodo videja; zakaž potem bi bilo delo nepošteno, in tudi ne v škodo normalne predstave, kajti v tem primeru bi bili predmeti pojmovani popolnoma neresno in nesvarno, češar pa pri mojem očetu ni bilo.

Kljub temu najdemo slike, pri katerih vidimo, da je stičišče obeh predstav pre-maknjeno v korist videja; torej umetniški predstavi, kar so gledalci nekoli občutili in kritizirali kot »neizgotovljeno«. Seveda so bile mnogi očetu, to najljubše slike, saj je bila samja slika tako in tako že izgotovljena v prvem osnutku, če se mu je zdelo, da se mu je za njegov notranji delovni proces (slikanje) obeh predstav posrečilo zunanji isras (slika). »Umetnik«, ki prevred dela na svojem delu, bi bilo treba pravda-časno ubiti, tako nekako se je izrazila neka osebnost.

Vsako slikanje obeh predstav v eno je bilo torej smiselno za ustvarjalni akt in vsaka slika je sahtevala ponovno sliče. Zato npr. te realne »Križanke«, »Savce«, »Pri klavirju« so slike in le zelo podrobiti je treba, da je to na nastavi poučarjeno. Za kaj netaškovnemu laiku bi se utegnlo

zdeti čudno, ko vidi zbranih toliko slik istega motiva in porodila bi se mu morda misel, da je motiv tako važen. Drugi, izkušeni laiki bi utegnili misliti, da so številne »Križanke« je študije za eno edino, pravo sliko. Za takšne laike bi bilo potrebno vodstvo in razlaga, ki bi jih opozorila na bistveno nalogo, ki si jo je zastavil umetnik. Ravno z množico enakih, vendar različno »gledanih« motivov, je umetnik reši postavljeno si nalogo s tem, da je pri vsaki sliki v ustvarjalnem aktu na novo iskala in našel sredino zbližanja obeh predstav. Zaradi tega se slike enakega motiva razločujejo v bistvu, medtem ko se npr. študija bistveno ne razločuje od izgotovljene slike. Takih študij mojega očeta za večje slike je mnogo; pri tem je treba ugotoviti, da so to res študije, v kolikor se formalno držijo objektivne predstave o predmetu — tako so številne roke, noge, samokolnice, šivali itd. v njegovi skicirki — v kolikor pa kažejo njegovo subjektivno pojmovanje, jih je treba imeti za samostojna dela. S to nalogo se usmerjajo strokovnjaki in sdi se, da so resno in poseben problem še skom rešili s specialno razporeditvijo slik na nastavi in morebiti bi ga bilo treba še približati občinstvu s pisano in z govornimi besedo.

Mašina epizoda, ki se je spominjam, utegne osvetliti tudi notranji proces, pri čemer je bila odločilna njegova čisto slikarska predstava in ne toliko smotiv, ki naj bi tako rekoč rabil za podlago te predstave. To je epizoda, ki je povezana s sliko »Deklica s krono« ali »Zeleni pajčolan«, kakor so jo tudi imenovali. Deklica s krono je imela namreč predhodnico, in sicer krvoločna Judit, ki je Holoferno odsekala glavo, Iri meni je pastelna skica zanj: žena, orientalski tip je morda nekoliko bolj pudarjen kot pri »Deklici«, ovita je v zeleni šal »Deklice«, na glavi ima njeno krono, v roki pa Holoferno glavo. Za obe ideji mu je bila model moja sestrična Anka Kunsti, kar je nedvomno izraženo pri skici Judit in sliki Deklica s krono. Eni ali dva tedna je stala »Judit« v ospredju. Kaj je nagubilo mojega očeta, da je opustil njeno osebo, ne vem, pa tudi tega ne, kako dolgo se je notranje ukvarjal s tem problemom. Nekega dne je zvil v enak šal drugo deklico, ji posedel krono na glavo in uporabil zanj vse barvno bogastvo, ki ga je bil prvotno namenil za Judit, in nastala je daleč milejša in ljubka deklica s krono. Tretje, povsem intimitno ime zanj, ki je bilo uporabljen samo pri nas doma, je bilo »Kraljica Ester«. (žena, ki zatiralcu njenega ljudstva ni odsekala glave, marveč se je posredujoče zavzela za svobodo svojega ljudstva).

Med knjigami

Dušan Jovanović: Don Juan na psu

Prvi del teksta Dušana Jovanovića Don Juan na psu je zanimljiv predvsem zaradi tega, kar mi pomeni sveto in neopasno spelje iz sveta vsledenja in dobro znanih dnevnih pregledov v svet čudnih stvari, kjer postajajo spr. roke očeta Poideja avtonomne, delajo same same in brez sleherne odvisnosti od njegove volje in njegovega telesa in podobno. Ta proces je tak, da ga sprva sploh ne opazimo, nesproščeno, sesti se nam, da se ovrhujemo junaško, očeta Poideja (in) drugega splošno ne more pripetiti. To so, seveda, v učinskih vidih pisateljeve tehnike in bralca ne potraga, noben trenen in pametna resnica upir proti taki bitarnosti. Pisatelj ga je še prej spravil v svojo vrsto in jo temeljito osveščal, še preden se je bralca zavedel, da je to pravzaprav nekaj, kar je v popolnem sporu s njegovim tretem razumom in logično vsakodnevnimi koristnimi in pametnimi opravilom in razumno urejenega popolnoma neprijetnega sveta, v katerem živi oče Poideja in njegov sin, prav tako pa tudi bratec.

V vsaj zgodbi pa gre pravzaprav za zgodovino, ki se ji ne godi najbolje. Ta zgodovina se namzda tudi ni prav počasi, toda temeljito razkrije in naslednje tudi zgine. Najprej se zapre za samo sebe. Poide (zgodovina, oče, predniki, tradicija, izročilo itd.) je zmeraj bolj naravnani v svojo lastno preteklost. Ta preteklost pa je taka, da ni obvezna za nikogar in seveda tudi za Poidejevega sina ne, saj je samo predmet, ki ga brez vsake prizadetosti, skrivnenega in namišljenega kot je, opisuje Poidejev sin. Prvo, kar se zgoditi Poidejevi naravnanoosti, je, da se telesa njegovih peterih žena spreminjajo v spomin, skratka v nekaj, kar je prisotno samo kot misel na ta telesa, ki pa so svojo telesno prisotnost že zdavnaj izgubila. Ko je to opravljeno, se okoli teh spominskih točk naberejo oblaki asociativnega spominskega sveta, ki so skakali, grozljivi in obenem zaradi svoje telesne neprijetnosti hudo smešni. Ne verjamemo jim več, da, celo oče Poide nazadnje izvorni vanje. Zaradi tega se nekoga tepega dne odloči in se vrne na njivo, kjer se je zgodilo že pred leti nekaj silovitega in odločilnega. In ko pride na ta kraj, tega kratko malo ni. Nametno da bi oprjemljiva stvarnost kraja potrdila njegovo preteklost, ta oprjemljivost ne da slutiti nikakršne volje ali pa sledi o tem. Tisto, kar je torej telesno in predmetno, se je pojavilo popolnoma dru-

gačno, kot je registrirano v njegovem še dvomljivem spominu. Zgodovina kratko malo izgine. Ni je več! V kolikor je sploh kdaj bila, se javlja samo kot informacija iz druge roke. Nečak, kar je še tako presenečeno in preoblikovano, da zaradi svoje neverodostojnosti sploh ni obvezno za nikogar, niti za očeta Poideja ne. Zaradi zabuhlosti in preteklosti, ki je pravzaprav ni več, Poide nima nobene sedanjosti, da o prisotnosti ne govori. (Šečnji trzastak oostuje samo še po moralnih normah in preteklosti, npr. sprstevanje vesti.) Ta odsotnost iz sveta povzroči najprej raspad koordinacije raznih delov telesa (roke) in na koncu celo aločin. Oče Poide ubije staro mamo. Toda to ni njegov umor, temveč umor, ki ga povzroči ta odsotnost. Poidejevemu sinu je stara mama spet samo zgodovina in tako je ta zločin pravzaprav njena stenočičenje, ki ga je treba prav tako spraviti s sveta. Staro mamo je treba spraviti v omaro (značilen simbol, kamor spravljamo staro neresno obleko). Na koncu Poidejev oče tudi umre, izgine telesno.

Vendar vse skupaj le ni tako brez posledic za Poidejevega sina, ki nam predstavlja sedanjost. Vzpostavljeno je razmerje med njim, kar danes je, in med zgodovino, ki je nastala in lastna informacija o sebi sami. V Poidejevemu sinu se pojavlja oboje skupaj kot dvojnost, ker je na to odtotno in varljivo izročilo nalepljen. Pomembno spomnimo, do katerega nas avtor te knjige le pripelje, je, da s to preteklostjo nima nobene zveze, razen tega, da je pravzaprav samo rojen v nji. Zaradi tega je preteklost zanj samo v toliko obvezna, medtem ko ga danšnji dan obvezuje v celoti. Pisatelj nam v knjigi razkrinkuje vzgibe take zgodovine, njene težnje, da bi zasedla prostor današnjega dne pa tu di jalovost in nasilnost takega početja (umor stare mame). Prikazal nam je oba pola današnjega dne (zasikranost v preteklosti in njegovo sedanjost, in razkrinkal nihilizem take zgodovinski in takega tradicionalizma.

Podobno kot Dolenčeva knjiga je tudi ta tekst pisan zelo neposredno in kaže, zglede, da je vajenska doba mlajše književnosti, kjer se je poskušalo in preizkušalo, dosega kritično točko nekomunikativnosti, in da se vrača, vsaj v boljših tekstih, nazaj k bralcu.

PETER BOZIC

Dvojni agent Philby

V obdobju tako imenovane hladne vojne se je vohunška dejavnost sicer nekoliko preusmerila, z vojaškega na politično področje, pomen posameznih agentov ali skupin pa se s tem ni zmanjšal. O tem nam pričajo predvsem nove in nove afe, v katerih prihajajo na dan podrobnosti o za eno stran tako koristnem kot za drugo pogubnem delu obveščevalcev. O tem poglavju sodobne zgodovine piše tudi knjiga o treh uslužbenecih britanskega zunanjega ministrstva, ki so skrivaj delali za Sovjetsko zvezo — o Kimu Philbyju, Guyu Burgessu in Donaldu Macleanu. Avtorji — kar trije so se lotili nadvse težavnega zbiranja podatkov, ki je trajalo več let — so glavno vlogo v tej nenavadni drami prisodili Kimu Philbyju. To je tudi razumljivo, saj je bil izmed vseh treh najuspešnejši, pa tudi njegov astaza je trajal najdlje. Vendar tudi dela drugih dveh sodelavcev (tako se je imenoval klub, v katerem so se včlanili med študijem na Cambridgeu) ni mogoče niti najmanj podcenjevati. Zlasti pogubna so bila Macleanova poročila o razvoju in bistvenih posebnostih angloameriškega atomskega programa, ki so skoraj gotovo odločilno vplivala na takratno sovjetsko taktiko.

In kdo je kasneje imenovani »strelji

mož? Ta človek je Harold Adrian Russell Philby, bolj znan kot Kim Philby, človek z dvema obrazoma, ki se je ime izposodil po Kiplingovi knjigi. Kako nenavadna je bila njegova življenjska pot, najzgovorneje pričajo naslovi in odlikovanja, ki jih je nosil oziroma jih še nosi: red rdečega prapora (ZSSR), rdeči križ za vojaške zasluge iz Francoske Spanije, red Britanskega imperija (preklican), član Athenaeuma (izključen), bivši direktor protisovjetskega oddelka v angleški obveščevalni službi (MI 6), nekdanji častnik za zveze med britansko tajno obveščevalno službo SIS in ameriško osrednjo obveščevalno agencijo CIA, ki se rada pohvali, da se astronomsko natančnostjo preizkuša zanesljivost svojih agentov, nazadnje pa popolnoma javno visok uradni vohunski službe pri sovjetski KGB. Če temu dodamo še podatke, da je domala 30 let v osrčju zahodnih skrivnostni uspešno delal za Vzhod in da je bila na vrhuncu njegove kariere vsaka poteza zahodnih obveščevalnih služb obsojena na propad, še preden se je prav začela, bomo na moč presenečeni.

Avtorji menijo, da se je Philby za svojo pot odločil zaradi prepričanja — češ da je bil že v študentskih letih komunist — nato nekam negotovo opravičujejo netkušnost

JEDKO STOVICEK: BREZ POTICE

britanske obveščevalne službe zaradi njene do tedaj še skromne tradicije, še raje pa se v skrbi za prihodnjo svarnost demokracije spuščajo v skoraj smešna moraliziranja. Nikakor ne morejo mimo Philbyjeve dvoičnosti, ki je v takšnem splošnem ni le razumljiva, marveč nujna. S sentimentalno razočaranostjo mu očitajo, kako krvavo je rnil našo družbo, da je snavidel delal za stvar Anglije, v resnici pa ni nikoli občutil zvestobe do svoje domovine ali pa tožijo, da je poročilo o Philbyju pravzaprav poročilo o veliki razpoki v

utrdbi nekega razreda, a hkrati s tem tudi v utrdbi naroda, zakaj ta razred se je čutil poklicnega, da varuje koristi vsega naroda... Po drugi strani pa pisci le priznava, da se je Philby, ki je bil rojen v Indiji, ki je sicer študiral v Angliji, a je neprimerno večji del življenja prebil drugod, le ni mogel v pravi meri čutiti Anglije, in dodajajo, da ga jestako, kakor mnogo Angležev njegovega razreda privlačeval zapeljivi svet podtalnega kovarstva. Tudi kadar pišejo o komunizmu, dajejo tej besedi poseben prizvok, radi govorijo o »železni

zavesti in o »svobodnem svetu« na drugi strani, ko omenjajo Sovjetski komite za državno varnost, pa so prepričani, da mora ljudi ob misli na to, zna kakšnem glasu je KGB, mirno sprejeti po hrbtu. Ni dvoma, da pot te organizacije ni takšna, da se ne bi z grozo ozirali po njej, pa vendar, ali si ni med tem utegnila pridobiti podobnih sloves tudi CIA?

Kljub takšnim, včasih patetičnim vložkom, pa je knjiga pisana dovolj objektivno — kolikor je v takšnem primeru to sploh mogoče. Predvsem pa je delo, kljub nekaterim pomanjkljivostim — premalo pišejo o Burgessovi dejavnosti, sploh nič pa o ljudeh s sovjetske strani, s katerimi se je Philby sestajal — temeljito, saj je bilo napisano predvsem s tem namenom, da osvetli pot osrednjega »junaka«, druge pa omenja le, kadar je to potrebno.

Po več sto pogovorih z različnimi ljudmi, ki so bili tako ali drugače povezani s to vohunsko afero, se je avtorjem posrečilo ugotoviti, da je sovjetska obveščevalna služba zaslužila Philbyja že med njegovim bivanjem na Dunaju. To je kasneje priznal tudi Philby sam: »Najeli so me leta 1933, mi naročili, naj se vrnem v britansko obveščevalno službo, in mi rekli, da je vseeno, koliko časa bom porabil za to.« Dokončno pa se je Philbyjeva pot odločila štiri leta kasneje v Spaniji, ko mu je Franco osebno pripel na prvi križec za vojaške zasluge. Tedaj ni bilo več poti nazaj. In Philby, ki je začel takrat igrati svojo dvojno vlogo, se je vanjo tako vživel, da ni nehal igrati niti takrat, ko mu to sploh ni bilo več potrebno.

V takšno neprodimo lupino je bil zaprt ves čas svojega počasnega plezanja v sam vrh britanske obveščevalne hierarhije. Prvič so se mu zatresla tla pod nogami šele leta 1945 v tako imenovani »zadevi Volkove«, drugič, in to skoraj usodno, pa šest let pozneje, ko sta z njegovo pomočjo pobegnili v Sovjetsko zvezo Burgess in Maclean. Philbyja so sicer prijeli, vendar pa mu v zasliševanjih in preiskavah, ki so trajale leto dni, niso mogli do živga. Leta 1955 so ga bili prisiljeni celo javno rehabilitirati. Zadržali so mu nove naloge — kakšne, ni bilo mogoče zanesljivo doznati — in ga poslali v Beirut. Tam je vse do zadnjega trenutka ostal še polnih osem let. Šele ko se je nabralo proti njemu dovolj dokazov, se je odpravil »domov« — v Moskvo.

Ta dogodek na Zahodu sicer ni povzročil več toliko hude krvi kot prejšnji, kljub temu pa so postrebili, da so poročila za javnost kolikor mogoče oklestili: tako so časopisi pisali le, da je v Rusijo pobegnili neki častnik, o katerem so nekoč sumili, da je »strelji človeka« v aferi Burgess-Maclean, a so ga kasneje spoznali za nektrivega. »Svestljiva« pa je čez nekaj mesecev objavila kratko notico, da je H. A. R. Philby postal državljani Sovjetske zveze.

Nekateri zdaj poskušajo kolikor mogoče zmanjšati pomen Philbyjeve dejavnosti, našli pa so se tudi takšni, ki so zatrjevali, da je »Philby evropske naroda oropel svobode«. Po vsej verjetnosti sta obe trditvi bolj ali manj pretirani. Najlaže pa si bodo bralci ustvarili svoje mnenje, če bodo to zares zanimivo knjigo sami prebrali. »Dvojni agent Philby« je v prevodu Jožeta Fistrovica izšel v zbirki »Bios« pri Cankarjevi založbi.

IZTOK ILIČ

Gaj Julij Cezar: GALSKA VOJNA

Delo opisuje podjarmljenje Galije: sedem knjig je napisal Julij Cezar, osmo pa njegov legat A. Hirtilus. Vsaka knjiga obsega dogodke enega leta, Cezar si je že zgodaj pridobil naklonjenost ljudstva. S Pompejem in Krasom je sklenil 60. pr. n. št. prvi triumvirat, v tej zvezi pa je bil sam najplivnejši, zlasti po Krasovi smrti. S pisanjem je začel 58. pr. n. št., ko je postal po volji ljudstva upravnik totranske Galije, senat pa mu je dodal v upravo še Galijo onstran Alp. Leta 58 so Galijo ogrozili Helveti in to je bil Cezarju izgovor, da je šel v vojno. Premagal je Helvete, nato pa se je ustavil v Galiji in jo sistematično zavzemal. Sčasoma si je pridobil tudi Belgije in Armorikane. 55. in 54. leta pa ga je zamikala celo Anglija. Vendar pa so se mu Galci pričeli uprati. Več porazov je zadušil: njegova vojska je bila sicer maloštevilna a dobro oborožena in zelo disciplinirana. Leta 52 pa je po vsej Galiji izbruhnil upor, ki ga je vodil Vercingetoriks. Tudi ta upor je Cezar zadušil in s tem pomiril Galijo, tako da je imel 51. in 50. le malo opravka. Boji v Galiji so mu prinesli vojaško slavo, poleg tega pa si je tam osnoval tudi vojsko, s katero je prekoratil reko Rubikon, ki je ločila njegovo provinco od Italije. S tem je začel državljansko vojno in v nekaj tednih je postal gospodar Rima in vse Italije; 45. leta se je končala državljanska vojna s Cezarjevo zmago, s tem pa je pravzaprav konec rimske republike. Cezar je postal dosmrtni diktator in imperator. Vsestransko in uspešno je reformiral državno upravo. S političnimi nasprotniki se je poskušal spriznati in je mnoge pomilostil, vendar so ga 44. pr. n. št. kljub temu zahrbtno ubili. Cezar je svoje spomine verjetno objavil že leta 51 pr. n. št., da bi z njimi zadušil govorice, ki so se širile v Rimu o njegovem ravnanju v Galiji. Spomine je napisal zato, da bi ljudstvo videlo, kaj je že storil in kaj lahko še stori. Ne piše kot zgodovinar, ampak kot državnik. V preprostem, strnjemem in jasnem stilu nam opisuje plemena, govori o vojaških pohodih, o veččinah bojevanja, o graščakih taborih in mostov, obleganju mest, bitkah na vojiščih itd. Marsikaj je sicer zamočal in opešal, vendar je pripravevanje kljub temu zanesljivo in mu bralac z zanimanjem sledi. Knjiga je izšla pri Obzorjih v Mariboru, prevedel in uvod je napisal Janez Fašalek, opombe in seznam imen pa je sestavil Ivan Sivec.

Slava Rakova: SEM GA RES UBILA

Pod gornjim naslovom in podnaslovom Dnevnik zločinke je nedavno izšla pri Pomurski založbi 260 strani obsegajoča knjiga, ki jo je napisala 42-letna žena, zaznamovana s hudo krivdo, da je namerno povzročila smrt d. Slava Rakova se je rodila pod pobožji Slovenskih gorc. Iz spretno besede profesor Marijane Novakove zveemo, da je njeno šolanje prekinila vojna in da so ji ostale le knjige, ki so ji odpirale pot do sveta in človeka. Po osvoboditvi se je zaposlila v tovarni, se šolala v priložnostnih tečajih, naposled pa se usodno poročila. Dan za dnem si sledilec spopadi med dvema človekoma z neskladnimi značajmi in neuskladenimi željami so naposled privedli do usodnega trenutka, da je nezadržana sila premagala razum in po nesrečnem naključju povzročila smrt zakonške tovariša. Rakova je na prestajanju kazni veliko pisala. Poudarila je zapiske, češ naj jih bi prebrali in presodili. Ko so jo spodbudili, je prinesla v obliki dnevnika opisana doživlja zakonske tragedije do usodnega dne, nato pretresljivo izpoved o zavesti krivde in temeljitim obračunu z lastno vestjo, naposled pa spoznanje, da bi bil beg iz življenja le strahopetno dejanje. Založbi se je zdelo vredno, da ta izraz trpečnega človeka najde pot do bralcev in pod mentorstvom pisatelja Antona Ingolića je Rakova prvotne zapise pripravila za knjižno izdajo. Otkrog dnevnika Slava Rakove je bilo takoj priznani za veliko govora, vmes so menda tudi tožbe na sodišču, pravo pa tudi, da je knjiga razprodana. Ne glede na vse nevspešnosti pa je treba povedati, da je Slava Rakova samonika, da je njena izpoved iskrena in globoko pretresljiva.

Jack London: MALA GOSPA VELIKEGA DOMA

Pomurska založba je v prevodu Borisa Rihteršiča in okusni oprtem akademskoga slikarja Franca Mesarića pravkar izdala Londonov roman Mala gospa Velikega doma. Kakor malone vse Londonovo pisateljsko delo ima tudi ta roman veliko avtobiografskega. Kakor Dick Forrest se je tudi London poleg številnih drugih opravil lotil farmarstva. Navdušen privrženec znanstvenega obdelovanja zemlje in vzreje živine je iz svojega posestva ustvaril za tiste čase najmodernejšo farmo na Zahodu. In kakor v drugih spisih, London tudi v tem romanu povzdiguje kult življenjske moči, boja človeka in živali s surovo naravo in z okrutno sredino, v kateri vlada zakon močnejšega. Med pisateljevimi romani je Mala gospa Velikega doma eden izmed najboljših. London nas popelje v Kalifornijo. V ospredju romana je realistično sentimentalna ljubezenska zgodba Dicka Forresta, njegove žene Pavle ter pisatelj in pustolovca Evana Grahama. Moški se kar po vrsti vsi zaljubijo v Pavlo, še preden pravi na Velikem domu teden dni. Tako tudi pustolovec Graham. Vendar on doseže pri njej tisto, česar še ni dosegel noben moški: Pavla se prav tako usodno zaljubi vanj. Tako se Pavla znajde med Dickom in Evanom ter nesrečno konča svoje življenje.

INŽ. MIHA BRUŠKI: FRED NEVIHTO

Polemika

Narod, kultura, ideologija...

K stališčem T. Kermaunerja v odgovoru J. Snoju v „Delu“ 23. maja

Ob odprtih vprašanjih slovenske narodne skupnosti, na katero so zadnja leta opozarjali nekateri publicisti, ki sicer ne spadajo v miselni in idejni svet T. Kermaunerja in ki po drugi strani tudi nimajo nobenega uradnega statusa, je ta dokaj sprno in celo pomehljivo odklanjal možnost, da bi takšna vprašanja sploh bila v sedanjem času relevantna. Pisal je, kako se mu to zdi tuje, zastarelo in preživeto. Ker so bile odklonitve zelo splošne, smo morali večkrat to ugotoviti zoper kaj in zoper koga je namenjena pisaveča 'ost'. V odgovorih J. Snoju pa je T. K. na kratko, kar pri njem sicer na navadno, povzel v različnih revijah objavljena stališča o narodnih problemih, kot se kažejo njemu, jih s tem napravil bolj pregledna in bolj otipljiva.

T. K. pravi, da je hud nasprotnik nacionalizma, šovinizma, nacionalne razbojnosti... da se kot Slovence ne čuti ogrožena, da ima slovensko narodno vprašanje v teritorialnem pogledu za rešeno, da ga ne vznemirja dotok nemških turistov ne bosenskih delavcev in da vidi prav primerne perspektive malega slovenskega naroda v naročju prihodnje velike Evrope od Finske do Urala. Ugotavlja, da je Evropa prenehala z nacionalistično razburjenostjo in se zavzema za to, da bi se šlo mi. Privoliti naj bi svet, kakršen je, se pravi na to, da Dobri... bodo vladali velikim, Duh ne telesa... da Janezek pa ni Einstein, kar pa nikakor ne pomeni, da ne bi mogel biti enako človeški, srečen, delaven kot kateri koli drugi človek na svetu. Citat ni popoln, upam pa, da je korekten.

Zoper koga se v tem primeru obrača Kermaunerjeva publicistična zgodovina, če ne zoper njega samega? Kateri upoštevanje vreden glas se je v povojnem obdobju (če stejnno samo ta čas) na Slovenskem zavzemal za nacionalistična stališča, kdo je pri nas oznanjal šovinizem, kdo je gojil nacionalno razbojnost? Zelen bi se o tem poučil. In upam si celo trditi, da sta nacionalizem in šovinizem našemu narodu tuji stvari. Mali slovenski narod je bil vedno zaposen s trdim bojem za obstanek, z obrambo lastnih pravic in celo med svetovno vojno, ko je povojnim nacionalizem divjal malodane po vsem svetu, niti najbolj mračne sile pri nas niso zmogle ideologije ali političnega programa, s katerim bi se hoteli izredničati na račun drugih narodov ali proti njim. In kdo na Slovenskem danes še postavlja teritorialne zahteve drugim delom. V naši javnosti sploh ni šlišati glasu o kakršnih koli zahtevah. Enkrat ali dvakrat pa smo lahko brali opozorilo, da je uradna Italija drugačnega mnenja, da narče stoji na stališču, da še vedno obstajajo Svobodno tržaško ozemlje in da torej bivša cona B ne pripada Jugoslaviji. Da obstajajo teritorialna vprašanja, so omenjali tudi uradni predstavniki obeh držav, vendar s pripombo, da zdaj ne nameravajo razpravljati o njih. Res je, da to stanje zazda ni zaskrbljivo in morda tudi nikoli ne bo. Toda izredničasti krogi v Italiji a tem dejstvu računajo in ga pri svojih političnih kombinacijah se kako jemljejo v poštev. Namj pa računajo tudi tisti krogi drugod po svetu, ki se ukvarjajo s političnimi kombinacijami v zvezi s SFRL. T. Kermauner je do teh dejstev lahko ravnodušen, toda to gotovo ni recept, ki bi ga lahko še komu priporočali. Kajti bivša cona B ni edino in poslednje ozemlje, kamor bi sešli tuj spetiti. Nekaj smo že slišali o črti Dunaj-Split, o strateški pomembnosti Ljubljanskih vrat itd.

In kdo se danes še razburja sprčo dotoka nemških turistov? Njihova prisotnost je planirana in zaželena, je sestavni del naše gospodarske dejavnosti. Podobno je s prisotnostjo delavcev iz drugih jugoslovanskih republik. Brez njih bi bilo težko vzdržati gospodarske panoge znanle pred težavnim pomanjkanjem delovnih moči. Potreba po njihovi navzočnosti ni sporna, kot se je morda zdelo pasameznikom še pred leti. Ali naj sklepamo, da je Kermauner navkljub nasprotnim zagotovilom še vedno obremenjen s temi res nesodobnimi predobrenjem?

Tudi njegova privrženost prihodnji veliki Evropi od Atlantika do Urala (kakor je imel navado reči De Gaulle), je le ena od političnih kombinacij preteklosti, kotklor seveda ima v mislih združeno Evropo, ki naj bi jo ustvarili evropski narodi sami in ne veliko Evropo nasploh, kajti to imamo že danes in smo z ostalim Balkanom že zdaj njen integralni del. Načrti, po katerih naj bi se Sloveni kdaj v prihodnje seselili na kakšen drug kontinent, pa tudi niso znan. Ideje o združenju Evrope od Atlantika do Urala nima v današnjem političnem svetu nič večje teže kot ideja o balkanski ali podomavski federaciji. Vse te, evropske domnevne o prihodnosti izključujejo načrte, ki jih o Evropi imata Velika Britanija, oni na vzhodu in oni na zahodu, vsak zase ali skupaj. Prizidevanje velikih, da bi vladali malim, so v naših dneh še bolj živa, kot so bila v preteklosti, pa tudi več izgledov za uspeh imajo. Zaradi želje, da bi v prihodnje bilo drugače, zdaj ne moremo zapirati oči pred temi dejstvi.

Prav tako ne moremo tiščati glavo v pek sek pred problemi naše narodne in državne skupnosti v luči pravkar omenjenih kombinacij.

Kermaunerjeva trditve, da Janezek pač ni Einstein, pa lahko izvirna le iz občutka slovenske inferiornosti. Če namreč hoče z njo izraziti prepričanje o naši duhovni nedorajlosti drugim narodom, mu pač ne moremo pritrditi. Slovenski intelektualci se s svojim ustvarjalnim delom uveljavljajo malodane po vsem svetu. Če so zastopavali doma, je po mojem mnenju to v prvi vrsti krivda sistema in šele nato krivda njih samih. Toda sistem je mogoče spremeniti.

Vsi ti problemi slovenskega naroda, ki se jih zaveda T. K., so torej že zdavnaj zastareli ali pa so povsem namišljeni. Od njihove razrešitve ni odvisen položaj Slovencev v Jugoslaviji ne položaj Jugoslavije v svetu. Njim nasproti postavljamo vsa usta vprašanja, od razrešitve katerih je odvisen enakopraven in ustvarjalni položaj našega in drugih jugoslovanskih narodov v državni skupnosti. V okviru samega slovenskega naroda pa tista, razrešitev katerih bi omogočila kar najbolj ustvarjalni položaj vseh naših ljudi, na domačih tleh in jim ne bi bilo treba iskati dela drugod po svetu. Pripadnik naše narodne manjšine v sosednjih državah pa seveda tarejo skrbi, kako si zagotoviti elementarne človeške pravice, ki jih mi v okviru matičnega naroda že lep čas imamo. Teh prizidevanj, čeprav se nam včasih zdijo nekoliko nestrupe, ne moremo omaložavati, niti jih razglasiti za nacionalistične ne da bi pri tem upoštevali okoliščina, v katerih se porajajo. Če jih že ne moremo dejavno podpreti, smo jih doželi vsaj spoštovati.

Če so našeta narodna vprašanja, kakor jih vidim jaz, sad določene ideologije, kakor je za ona prejšnja ugotovil T. Kermauner, potem dodajam, da je ideologija pač sestavni del našega življenja, naša usoda, kateri se ne moremo izogniti. Čeprav se problemi naše narodne skupnosti pojavljajo v ideoloških oblikah, naša kultura in z njo gledališče ne morata mimo njih. Odrskati se vsaki ideologiji je le ena izmed ideologij, njenih socialnih razsežnosti ni težavno upoštevati. Zanimaki obstoj družbenih vprašanj tu in adaj pomen! ali nesposobnost njihove registracije, nesposobnost za spopadanje z njimi ali čisto uslugo birokraciji, ki nima nobenega socialno relevantnega programa, razen tistega, da hoče imeti mir in vztrajati na oblasti.

Sicer pa je T. Kermauner že sam ugotovil, da je ideologij več in da vse nimajo istega pomena. Po mojem mnenju je Slovensko narodno gledališče zaslo v kronično krizo, ker je služilo in še služi napadnim, našim razmeram neustreznim ideologij. Ideologija socialnega miru in brezkonfliktnosti, ki naj bi bila sama po sebi dovolj razumna, da bi zagotavljala nemoten razvoj svojih reprezentativnih ustanov. Gledališče je predvsem akcija, estetska in socialna, to ne more biti kraj, kjer stolujejo uradniki s političnimi pooblastili, ne kraj, kjer nič hudega hoteli uslužbenca čakajo na penzijo. Gledališče je umetniški program, realiziran v predstavah za širok krog publike. (Menim, da so razni šatirčni kabareti doživeli izjemno odziv občinstva ne zaradi izjemnega humorja ali satire v teh delih, oboje je bilo v njih kar skromno zastopano, temveč zaradi obravnavanja živih problemov našega časa.) Si venšo narodno gledališče pa se je na vse pretego branilo domačih del, ki bi edina lahko vnesla v dramo duha našega časa in tujaknjega - ostora. SNG ubija domaćo gledališko tvornost in z akademskih višin prizirajo gled na življenjske probleme našega človeka. Vneto pa je pokušalo strditi peščici malomeščanskih kulturniški snobov.

Da bo stališče jasnejše: Menim, da v sedanjem slovenskem narodnem gledališču ni ustvarjalnih potencialov, ali pa jih je premalno in so sistematično zatirani od demokratske večir poprečnežev, da bi lahko šlo v korak z našim življenjem. Če bi sedanji ansambel res bil pripravljen na korenitno spremembo, bi se moral najprej razpustiti, vodstvo pa bi moralo dobiti v roke oseba, če v socializmu že nimamo osebnosti, ki je s svojo praktično dejavnostjo v gledališču dokazala, da ima umetniški koncept. Če v treh ali štirih sezonah gledališča ne bo postavila na noge, ali če se po medtem porodi koncept, ki bo po mnenju kvalificirane javnosti sprejemljivejši, naj vodstvo in mandat za naslednje obdobje dobi drugi.

Samoupravne pravice gledališkega kolektiva morajo dobiti drugačne meje, kot jih imajo sedaj. Nične ne bi smeli imeti pravice gledališča spreminjati v cirku, pa naj bi to še tako radi in prepričano storili. Slovensko narodno gledališče je bilo ustanovljeno, da v naši narodni skupnosti opravlja določeno kulturno poslanstvo. V njem naj bi delovali naši najboljši gledališki delavci, v pogojih, ki bi omogočali kvalitativno predstavljanje najboljših domačih in tujih gledaliških del s humanistično idejno orieniacijo. Poudariti bi bilo treba obveznosti gledališča do mladih rodov, nikakor ne v smislu ene same ideologije, ene same volje do Moči, temveč z največjo možno širino vsega, kar se zavzema za človeka. Slovensko narodno gledališče v Ljubljani in Mariboru je dolžno predstavljati slovensko gledališko kulturo, v največji za nas čas možni meri. Takšno poslanstvo mu je bilo namenjeno že ob začetku. Gledališki kolektiv nima pravih razmer za opravljanje tega poslanstva. Spremembe so lahko le po javni debati z jasno eksplicitnimi nameni. Če nimamo dovolj ljudi, ki bi bili sposobni formulirati in realizirati vodilno vlogo SNG v sodobni slovenski gledališki kulturi, potem je treba naziv in status te ustanove spremeniti. Kriza gledališkega kolektiva še ni nujno tudi kriza kulturnega koncepta, po katerem naj to gledališče ima neko vlogo. Če za vodilno vlogo SNG v slovenski gledališki kulturi delzna birokracija noče zagotoviti potrebnih sredstev, je treba njeno vlogo pri tej zadevi natančno raziskati in javno ugotoviti njegovo odgovornost.

Ubadanje z Resnico, Idejami, Idealci, njihovo sprejemanje ali zanikanje, kar se pri T. Kermaunerju dogaja naglo kot na tekočem traku, vse tisto, kar ga spravlja v dileme, da se celo že javno sprašuje, kdo je in kaj je, je morda zanimivo s stališča psihologije in filozofije, slovenske gledališke problematike pa ta hip ne pomaga razreševati. To je v resnici igra (v smislu Derridaja in njemu podobnih), v tem primeru igra z usodo osrednjega slovenskega gledališča. V njej sodelujejo pred javnostjo anonimne komisije, igralci sami in tudi gledališki ravnatelj, ki je porabil ploho besedi, da bi svoj vsebinski in k nemicer obvezujoči umetniški program dvignil na nivo filozofije in z njo zavezal jezik pred visoko učenostjo trepetajočih Slovencev. Z zgodovornostjo, ki ji je občutek mero razprežečati, tu, s samovsebnost, napoi privatniško zaupljivostjo izraža svojo ljubezen do življenja, in vseh njegovih variant, kar na področju kulture in gledališča pomeni nič več in nič manj kot to, snaj čveta so cvetove. A izkušnja nas uči, da ima ta modrost po kitajskem zgledu, kjer je nastala, svoje domače razsežnosti... Njen nosilec je v naši kulturni javnosti vselej nastopal s suverenim prepričanjem, da je v posesti vse resnice in zaradi tega lahko kroji hrotr drugim. Naj se ga spominjamo kot marksista, eksistencialista ali kot reista, vedno je s svojo publicistično koso vehementno mahal okrog sebe in bil povsem srep za vse v njegovem rastlinjaku. Njegova teorija odprtosti do vsega je le nova ideologija, nadomestilo za resnično odprtost, ki je na Slovenskem še nikoli ni bilo in je tudi zdaj ni, širina za somišljenika in nepremagljiva ovira za vse, ki mislijo drugače. Zdaj nastopa zoper gledališče, ki bi se še zavzemalo za človeka, ki bi odkrivalo njegove stiske, njegove upe. »Upiraj se mu spremeni najti sveta v idejov, v moralo, v nauk, v tezo. Pri srcu mu je »proces, ki se vrača k čutu, od sivine k barvi, od veličine Ideje k igri in svobodni skušnji neposrednega sveta«, sk odkrivanju glumaštva... k naravnemu poslanstvu teatar. Kot da se doslej gledališče odkrivalo temu »spesniško mu« programul Hkrati pa tudi že ve, da je takšen odnos do gledališča identičen o v nosom publike, Rencarkarnal je v duha publike, postal njen posebejnjen Okus in Mera sedanosti. Vse drugo je tradicionalno, dogmatsko, skratka nečloveško. Kot vedno. Prav imajo on in njegovi somišljeniki.

Kot je bil prej v posesti vseh onto-teoloških principov, ko so ti bili v modi, tako je zdaj že v službi sprostrazrednega sveta, ki bo omogočal skokostejno svetov, oseb, narodov, idej, ras, idej torej, ki jih njihovi nosilci ne bodo več sprejemali kot Ideje, kot Sveto Stvar, za katero je treba pri priči bmeteti. Priznava sicer, da takšnega sveta še ni, pa da se napoveduje v umetnosti in kulturi, čeprav je znotraj kulture velik odpor proti njemu.

Ne glede na kontekst, v katerem se pojavlja, je misel o potrebi spremembe temeljnih struktur v svetu, ki jih že napoveduje sodobna kultura, vredna posebne pozornosti. To spoznanje se pojavlja tudi na drugih ravneh. Zlasti mlade generacije po vsem svetu čutijo, da jim sedanji družbeni odnosi niso več po meri. Odpor zoper tradicionalno je na vseh področjih močan, bolj ali manj vsi čutimo, da nam sedanja kultura in civilizacija postajata nezadostni, da nismo hoteli to, kar imamo. Na področju mišljenja in umetnosti so ta spoznanja izražena najbolj jasno, protesti zoper obstoječe najbolj kategorični. Toda ves ta upor je predvsem rušilen, divjaški, zankujoč vse, kar je bilo ustvarjeno, kot da se je človek prebil v sedanje stanje, brez zgodovine, kot da je dožan v imenu novega zavreči vse staro. Ta zalet nas sili v problematične skrajnosti. Če hočemo odkriti nove

Pred osmiimi leti smo dobili novo izdajo Slovenskega pravopisa, katerega poglavitna novost je obnovitev nekdanje pisave in deloma izreke - v končnici -lec pri imenih za delujoče osebe in v šestoro drugih končnicah z -l-om v besedah, ki so s temi samostalniki pomensko najtesneje povezane (-lka, -lcev, -lkin, -lstvo, -lček, -lski). Reforma je takrat povzročila živahno polemiko v tisku in sploh močno razgibala slovensko kulturno javnost. Danes lahko rečemo, da je bila reforma odklonjena, da pa nekaj ljudi, med njimi tudi takšni, ki razmeroma dosti publicirajo, pri reformiranih oblikah vztrajajo. Ta neomoten meče semo na našo jezikovno kulturo. In nas sili, da zavezo, ki se ne more večji v nedolgo, končno že uredimo.

Zagovorniki in nasprotniki reforme so v polemikah po izidu SP 1962 s tako izbrano argumentacijo branili svoja stališča, da bi komajda mogli dodati še kaj bistvenega. Resnici na ljubo je treba povedati, da argumenti nasprotnikov reforme v tej novici črkarski pravdi, kot so nekateri imenovali to polemiko, niso bili nikdar ovrženi. Toda v tedanjem razgledu ozračju ni bilo mogoče pričakovati, da bo kdo izmed prizadetih odstopil od svojih pogledov, zato ni kazalo drugega kakor počakati, kako bo odločil najvišji razsodnik - pisarja novost.

Pisavo, ki je postala sporna pred več ko sto leti, je hotel SP 1962 obnoviti z naslednjo utemeljitvijo: »Pisava na -avec, -lvec je tenota, dosledna, preprosta in po velikanski večini edina zgodovinsko upravičena, predvsem pa ima to prednost, da ne zavaja v elkanje.« (Str. 72.) O zgodovinski upravičenosti, kriteriju, ki je v jezikoslovju znan kot historična pravilnost, smo govorili v 9. sestavku. Na zgodovinsko upravičenost v-ja se je skliceval še skrabeč in za njim seveda jezikoslovec. Toda kaj pomeni v našem primeru zgodovinska upravičenost? Spremembe so med jezikom in pravopisom povzročile neskladje: jezik je izraženo novo stanje, v pravopisu staro. To neskladje se je dalo odpraviti na dva načina: s prilagoditvijo pravopisa jeziku ali pa jezika pravopisu. SP 1935 in 1950 sta se odločila za prvi način, ker pač pravopis služi jeziku in ne narobe. Skrabeč s somišljeniki in naš zadnji SP pa so dali prednost drugi možnosti, sklicevajo se na zgodovinski faktor. Razumljivo je, da javnost »zgodovinska« argument ni mogel prepričati. Zanjo pri tako praktičnih stvareh, kakor je prepričanje, ni stala pa pretokala ampak sedanost, zato je vračanje na staro odklonilo tako na prelomu stoletja kakor pred osmiimi leti.

Vendar to ni bil edini razlog za odklonitev. Reforma je spreminjala grafično podobenje velikega štveila besed, za kar je javnost vedno težko pridobiti, kaj šele, če ne čuti potrebe po spremembi. In končno, reforma ni bila samo pravopisna, ampak tudi pravorečna. Samostalniki na -lec naj bi se ne samo pisali, ampak seveda tudi izgovarjali -vec. V njihovi sklanjativni in v sklanjativnih vseh drugih besed z -l-om v končnici, kjer je pred soglasnikom v splošni rabi ena ali druga ali obojna izreka, bi pisani -v. zahtevali tudi enoten izgovor v-ja. Vse to se je moralo čutiti v jeziku kot nasilje, ki mu javnost ni videla smisla in ga zato ni odobrvala.

O elkanju lahko samo na splošno rečemo, da se takle imenuje izgovarjanje la na vmesno o oz. v, kakdar nasprotuje našemu občutku za nepriljubljen knjižni izreke. Ker je ta občutek pri ljudeh različen, so deljena tudi mnenja o tem, kdaj je izgovor la elkanje in kdaj ne. Medtem ko bi izreke la v participijih tuja bral danes vsi obsojili kot elkanje in bi nam nasprotno na primer v besedi črpalka izgovor v-ja z zvenel nenaravno, pa posamezniki občutijo kot elkanje izreke la v končnici -lec in v vrsti oblik in besed na -lca, -lma itd. (letalca, letalna itd.), -lka (letalka), -lski (letalski), -lnik (letalniki), -lnica (nosilnica), -lnost (nosilnost) itd. Te razdvojenosti ni povzročila elkarška moda ali kvečjemu v prav majhni meri, temveč nenehno nastajanje novih besed z -l-om v vrstini obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se, kot smo videli, zmožno pripisuje vplivu elkanja, vplivu črke na izreke, ker je bil njun začetek skoro istovrsten. Po vsem brez vpliva pa bil povsem srep za vse v obliki obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se, kot smo videli, zmožno pripisuje vplivu elkanja, vplivu črke na izreke, ker je bil njun začetek skoro istovrsten. Po vsem brez vpliva pa bil povsem srep za vse v obliki obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se, kot smo videli, zmožno pripisuje vplivu elkanja, vplivu črke na izreke, ker je bil njun začetek skoro istovrsten. Po vsem brez vpliva pa bil povsem srep za vse v obliki obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se, kot smo videli, zmožno pripisuje vplivu elkanja, vplivu črke na izreke, ker je bil njun začetek skoro istovrsten. Po vsem brez vpliva pa bil povsem srep za vse v obliki obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se, kot smo videli, zmožno pripisuje vplivu elkanja, vplivu črke na izreke, ker je bil njun začetek skoro istovrsten. Po vsem brez vpliva pa bil povsem srep za vse v obliki obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se, kot smo videli, zmožno pripisuje vplivu elkanja, vplivu črke na izreke, ker je bil njun začetek skoro istovrsten. Po vsem brez vpliva pa bil povsem srep za vse v obliki obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se, kot smo videli, zmožno pripisuje vplivu elkanja, vplivu črke na izreke, ker je bil njun začetek skoro istovrsten. Po vsem brez vpliva pa bil povsem srep za vse v obliki obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se, kot smo videli, zmožno pripisuje vplivu elkanja, vplivu črke na izreke, ker je bil njun začetek skoro istovrsten. Po vsem brez vpliva pa bil povsem srep za vse v obliki obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se, kot smo videli, zmožno pripisuje vplivu elkanja, vplivu črke na izreke, ker je bil njun začetek skoro istovrsten. Po vsem brez vpliva pa bil povsem srep za vse v obliki obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se, kot smo videli, zmožno pripisuje vplivu elkanja, vplivu črke na izreke, ker je bil njun začetek skoro istovrsten. Po vsem brez vpliva pa bil povsem srep za vse v obliki obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se, kot smo videli, zmožno pripisuje vplivu elkanja, vplivu črke na izreke, ker je bil njun začetek skoro istovrsten. Po vsem brez vpliva pa bil povsem srep za vse v obliki obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se, kot smo videli, zmožno pripisuje vplivu elkanja, vplivu črke na izreke, ker je bil njun začetek skoro istovrsten. Po vsem brez vpliva pa bil povsem srep za vse v obliki obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se, kot smo videli, zmožno pripisuje vplivu elkanja, vplivu črke na izreke, ker je bil njun začetek skoro istovrsten. Po vsem brez vpliva pa bil povsem srep za vse v obliki obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se, kot smo videli, zmožno pripisuje vplivu elkanja, vplivu črke na izreke, ker je bil njun začetek skoro istovrsten. Po vsem brez vpliva pa bil povsem srep za vse v obliki obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se, kot smo videli, zmožno pripisuje vplivu elkanja, vplivu črke na izreke, ker je bil njun začetek skoro istovrsten. Po vsem brez vpliva pa bil povsem srep za vse v obliki obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se, kot smo videli, zmožno pripisuje vplivu elkanja, vplivu črke na izreke, ker je bil njun začetek skoro istovrsten. Po vsem brez vpliva pa bil povsem srep za vse v obliki obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se, kot smo videli, zmožno pripisuje vplivu elkanja, vplivu črke na izreke, ker je bil njun začetek skoro istovrsten. Po vsem brez vpliva pa bil povsem srep za vse v obliki obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se, kot smo videli, zmožno pripisuje vplivu elkanja, vplivu črke na izreke, ker je bil njun začetek skoro istovrsten. Po vsem brez vpliva pa bil povsem srep za vse v obliki obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se, kot smo videli, zmožno pripisuje vplivu elkanja, vplivu črke na izreke, ker je bil njun začetek skoro istovrsten. Po vsem brez vpliva pa bil povsem srep za vse v obliki obliki. Medtem ko je moda neustalna, pa pomeni produktivnost besed s končnicami -l-om že od srede prejšnjega stoletja konstanto, katere učinek se kaže v tem, da je v govorni praksi vedno manj -l-ov, ki jih ta ali oni občutijo kot elkanje. Iz novo tvorjenih besed, kjer se praviloma izgovarja l, npr. snemalce, snemalca, snemalčev, snajžlika, snajžilica, hladilnica, hladilnica, hladilniški, prodira ta izreke tudi v besede, kjer se je nekoč izgovarjal in pisal samo v (v), npr. igralca, igralci, igralčev, igralni, igralski, igralstvo, igralni, igralnik, igralnica itd. Ta proces se

Posvetovanje o determinantah družbenega razvoja

Družbeni konflikti — gibalo razvojnega spreminjanja

Poskus vključevanja sociologije v sedanjo problematiko

Slovensko sociološko društvo je skupaj z Visoko šolo za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Inštitutom za sociologijo in filozofijo ter Inštitutom za ekonomska raziskovanja priredilo od 28. do 30. maja v Mariboru strokovno posvetovanje o družbenem razvoju. Posvet sodi v čas intenzivnih razmišljanj in razprav o načrtovanju družbeno-ekonomskega razvoja in predstavlja poskus vključevanja sociologije v problematiko družbenega razvoja. Tokrat objavljamo razmišljanja in fragmente o nekaterih osnovnih dimenzijah razvoja.

ZDRAVKO MLINAR: VIZIJA RAZVOJA — BREZ POZNAVANJA DANASNJE DružBE?

Posvetovanje je prispelo k pojasnjevanju problematike družbenega razvoja predvsem z dveh vidikov: po eni strani so bile osvetljene in sistematizirane številne dimenzije razvojnih procesov; po drugi strani pa podane tudi ugotovitve (ali vsaj hipoteze) o tem, kaj determinira družbeni razvoj oziroma ga pospešuje ali zavira.

S prvega vidika so udeleženci opozorili na številne sociološke in politološke pristope, dimenzije, nivoje in modele, ki doslej pri nas niso bili (dovolj) upoštevani niti v znanstvenem raziskovanju — ki se je pretežno omejevalo le na ekonomske vidike — niti v praktičnem usmerjanju razvoja. Razvoj je bil opredeljen objektivno npr. glede na procese funkcionalne diferenciacije in integracije družbenih sistemov, glede na stopnjo predvidljivosti, glede na povečevanje njihove sposobnosti akumulacije in s tem povečevanje števila možnih alternativnih izborov in kombinacij sestavnih sistema glede na povečevanje osveščenosti ljudi o razvojnih procesih in želje po kontroli in usmerjanju družbenega spreminjanja, glede na povečevanje možnosti prevzemanja in izkoriščanja inovacij ter prilagajanja spremembam, glede na odpiranje dane družbe (oz. družbene enote) nazven in njeno vključevanje v širše prostorsko družbene sisteme.

Obravnavan pa je bil tudi subjektivno opredeljen vidik družbenega spreminjanja, in sicer — relativno, glede na določene, prevladujoče, cilje in vrednote. Pri tem je bilo govora o progressu in nazadovanju.

Večjo pozornost so med drugim posvetili naslednjim determinantam družbenega razvoja pri nas: stimulativna in destimulativna vloga različnih ciljev in načinov usmerjanja družbenega spreminjanja (glede na vsebinsko vsebino, glede na njihovo časovno odmaknjenost idr.), vloga vodstva in stopnja političnega poseganja v razvojne procese, stopnja odprtosti oz. zaprtosti družbe, koliko vertikalna družbena mobilnost (napredovanje) temelji na lastnosti posameznikov, ki so ali niso odvisne od njihove sposobnosti in njihovega prispevka družbi; sproščenost izražanja konfliktnih interesov; vloga tradicionalnih kulturnih vrednot v današnjih razmerah pri nas, koliko družbeno-političnih ureditev dopušta in spodbuja množično pobudo in ustvarjalnost.

JOZE GORICAR: RAZREŠEVANJE KONFLIKTOV JE NA LOGA TAKO POLITIKE KAKOR DRUŽBOSLOVJA

Konfliktna situacije in konflikti so posebne vrste napetosti (tenzij) v ustreznih družbenih odnosih, ki se prej ali slej sproščijo in vodijo do takšnih ali drugačnih (progressivnih ali regresivnih) družbenih sprememb.

Normalni način sproščanja konfliktnih napetosti je pravzaprav samo takšno ali drugačno razreševanje konfliktov in konfliktnih situacij. Njihova dušitev ustvarja namreč pri prizadetih frustracijska oziroma frustracijskim podobna stanja. Značilno za dušitev konfliktov je to, da tisti, ki konflikte dušijo, zanikajo ali prezeajo njihove strukturne vzroke — kakor da teh vzrokov sploh ni, kakor da si jih je kdo zamislil in je konflikt preprosto »uprizoril«, ga »napihnil«. Zategadelj se konflikti z dušitvijo ne odpravljajo, saj se v novih, za njuno morda ugodnejših okoliščinah, znova pojavijo in vzplame.

Zastavili bi si lahko vprašanje, ali ni mogoče formulirati določnega idealnega modela razmerja med stopnjo progressivnosti oziroma konservativnosti in stopnjo vplivanja oziroma družbene moči, ki jo imajo posamezne kategorije prebivalstva. Idealizirano gledano bi vsaka višja stopnja progressivnosti pomenila obenem tudi višjo stopnjo vpliva.

Odveti vpliv na razvojno dogajanje tistim strukturnim kategorijam, ki jih sicer

Za razreševanje konfliktov — v nasprotju z njihovo dušitvijo — je smiselno to, da se postopno in — kolikor je to mogoče — odstranijo njihovi strukturni vzroki. Kaj menimo s odstranjevanjem in odstranjevanjem teh strukturnih vzrokov, naj pojasnimo na primeru mednarodnih konfliktov v različni mnogonacionalni skupnosti. Med najpogostejšimi strukturnimi vzroki teh konfliktov je vsakršna — ekonomska, politična in kulturna — neenakopravnost narodov in narodnosti. Vse dolej, dokler ta neenakopravnost ni odpravljena, obstajajo mednarodni konflikti vsaj v latentni obliki v dani mnogonacionalni globalni družbi.

Socialistične družbe, ki jim gre za ne-nehno izboljševanje družbenih razmerij v korist človeka in njegove svobode, bi morale razreševati konfliktno situacije in konflikte na nefunkcionalni način; se pravi tako, da bi odkrivali njihove strukturne vzroke in jih po možnosti odpravljale. Naloga, ki v enakih meri zavezuje tako politiko kakor družboslovje.

MIRAILO POPOVIČ: ALI SE NASPROTJA IN PROTISLOVJA PRI NAS KREPLJOU?

V vsaki razviti, heterogeni družbi, ki je sestavljena iz več različnih razredov oziroma slojev in skupin, lahko pričakujemo, da obstaja heterogenost njihovih interesov. Ta je toliko večja, v kolikor je (a) večja družbena distanca med sloji in (b) v kolikor se krepe družbene nasprotnosti in protislovnosti. Na drugi strani pa v vsaki družbi obstajajo tako obči ali skupni interesi, ki učinkujejo tako, da skupno življenje ni več samo stvar družbene prisile ali neke zunanje sile.

Ali gre jugoslovanska družba v smeri večje interesne homogenosti? Ali je proces socialne integracije med sloji in skupinami v porastu ali pa lahko ugotovimo krepitve socialne diferenciacije in slabitev obstoječe ravni družbene integracije?

NIKO TOS: DRUŽBENA MOC KOT DETERMINANTA VPLIVU PROGRESSIVNIH IN KONSERVATIVNIH SIL

Zastavili bi si lahko vprašanje, ali ni mogoče formulirati določnega idealnega modela razmerja med stopnjo progressivnosti oziroma konservativnosti in stopnjo vplivanja oziroma družbene moči, ki jo imajo posamezne kategorije prebivalstva. Idealizirano gledano bi vsaka višja stopnja progressivnosti pomenila obenem tudi višjo stopnjo vpliva.

Odveti vpliv na razvojno dogajanje tistim strukturnim kategorijam, ki jih sicer

z določene vidika opredeljujemo kot konservativne, pomeni krepitev že prisotnih elementov konservativizma. Tistim, ki se danes igrajo progresivno vlogo, moramo tudi hkrati pa moramo postaviti v »arenah« tiste, ki v določenem pogledu še zasedajo in bodo na osnovi konfrontacije z drugimi na hitreje spremenili svoj odnos do razvojnih procesov in tako hitreje, kot pa če bi stali ob strani, postali eden od konstruktivnih faktorjev v nadaljnjem razvoju.

Konfrontacija enih in drugih pa bo po vsej verjetnosti — tako nam kaže teorija in praksa — intenzivirala njihovo prizadevanje in delovala kot kontrola in korektiv v procesu oblikovanja optimalnih razvojnih odločitev in programov.

IVO KUVACIČ: ODNOS MED NACIONALNIM IN RAZREDNIM

V naši družbi obstajata dve osnovni liniji konfliktov. Prvo linijo tvorijo konflikti na medrepubliškem planu. To je horizontalna linija simultaneosti, ker ni usmerjena na spremembo družbenega odnosa, marveč na prerazporeditev znotraj obstoječega odnosa. Druga linija se nanaša na konflikte delavcev in uprave podjetij ter je po svoji osnovni intenciji usmerjena na odpravljanje ostankov najemniškega odnosa, torej na kvalitativno spremembo, kar pomeni, da teži k vertikali. To je pravzaprav poskus, da odnos med nacionalističnim in razrednim predstaviteljem kot sodnos med sinhroničnim in diahroničnim.

FRANCE VREG: ODPRTOST IN RAZNOLIKOST KOMUNIKACIJSKEGA SISTEMA

Razvite družbe imajo strukturiran, diferenciran vsebinsko bogat sistem komunikacij. Cim širši je izbor problemov, ki jih sistem komunicira, tim bolj artikulira potrebe, interese in mnenja različnih skupin javnosti, tem bolj je tudi sposoben vržati skupne pomene, ki opravljajo integrativno funkcijo. Posameznike, organizacije in družbe osenjujejo po njihovi sposobnosti prenosa in sprejemanja raznolikih informacij, ki odsevajo mnenjsko strukturo družbe.

Med značilnosti razvitega komunikacijskega sistema sodijo: 1. odprtost, ki je pogoj za nepretrano uvažanje raznolikosti v sistem. Vidi določena raznolikost so lahko zunanji, pa tudi tisti, ki jih aktivno poraja struktura sama. Sveži dotok bogati in vitalizira bazen skupno rabljenih informacij, pomenov in simbolov;

2. dvostransko komunikacijsko omrežje, ki sega v vse dele sistema in zagotavlja primerno zveze med sestavinami. Informacijski kanalji niso le transmissijska in funkcionalna komunikacija, marveč tudi prevodniki socialnih pritiskov, tako opravljajo vlogo socialnih alternativ in razreševanja konfliktnih situacij;

3. selektivnost, t.j. sposobnost občutljivega zaznavanja raznolikosti zunanje okolja pa tudi notranjih stvari, hkrati pa sposobnost odiranja in razvrščanja zunanje raznolikosti, ki se pojavlja kot nedoločnost, dvoumnost ali konflikt.

MISO JEZERNIK: ČAS, KI PRIHAJA

Kategorični imperativ fleksibilnosti, ki naj bi veljal samo za organizacije, se potemtakem širi tudi na posameznika, na kognitivno plat njegove osebnosti.

Nasprotje fleksibilnosti je dogmatičnost. Dogmatično mišljenje, ki se kot celota upira spremembam, je tudi nezmožno sintezizirano v smislu inkorporiranja novih idej v že formirano generalno matriko mišljenja oz. prilagoditve že formirane matrike idejam in novemu okolju. Kolikor bi v tem primeru bilo govora le o nekaterih posameznikih, bi stvar ne bila tako huda. Ponavadi se sami izognejo času ali pa jih čas pusti ob strani. Hujše je dejstvo, da je šolski sistem, ki ga poznamo zastarel, skratka, da sistematično poskuša vzgajati dogmatike.

S KRAKOVSKEGA PLATNA Med filmi, ki nas te dni zastopajo v mednarodni konkurenci krakovskega festivala dokumentarnih filmov, so tudi »Maštovnjavci« režiserja Žilke Ristića; to je eden od treh filmov, ki so jih v zadnjem času naši avtorji posneli na temo osebnosti in dela srbskega slikarja Milica iz Mačve.

Film

Več brezimnih kot slavnih

Nekaj misli in podatkov k „Predzgodovini slovenskega filma“

»Predzgodovina slovenskega filma« (Delo, 18. 4. 1970) je skoraj predimenzionalen naslov za tistih nekaj podatkov, od katerih je večina ugotovljenih, nekaj napadnih, nekaj pa spornih. Pionirska doba slovenskega filma je namreč precej sporna, posebej zato, ker je del naše sedanjosti.

Kritika o slovenskih filmskih pionirjih in njihovih delih pred vojno ni pisala, je redko slovenske filme so predvajali in le malo ljudi jih je poznalo. V zavesti ljudi, tudi izobraženih, se še do danes ni izoblikoval občutek pomembnosti, povezanosti s slovenskim filmom in tako je pomen storitev naših filmskih pionirjev v tedanjem slovenskem prostoru zelo majhen, slej ko prej zgodovinski.

Sele leta 1950 (Filmski vestnik, 1950; Film, 1951, 1952) prične Janko Traven obnavljati obsežno in podrobno zgodovino filma na Slovenskem, vendar domače filmske dejavnosti ni omenjal, čeprav jo je J. Traven poznal in bi jo lahko objavil, če mu bi bilo to tedaj omogočeno. Leta 1951 navedel izda France Brenk svoje Zapiske o filmu in leta 1960 Oris zgodovini v Jugoslaviji (Dodatek k Zgodovini filma G. Sadovca). V teh dveh delih lahko najdemo večino podatkov, ki slovenski pionirski filmski dejavnosti, podatki, ki so bili torej mnogo let na voljo, tako tudi filmi (ki jih po želji ljubitevcu posreduje Triglav film), pa si niti ljudje, ki se s tem področjem ukvarjajo, ted podatkov očitno niso prebrali, ker jih sicer ne bi bilo treba na novo in neustrezno odkrivati.

Več metre filmskega traku na našem ozemlju so posneli Lumierovi potujoči snemalci leta 1898; prikazovali so Ljubljano po potresu. Film se je imenoval Razgled po Ljubljani. Leta 1908 so na Dunaju Pathejevi snemalci posneli slovenske narodne nčaje v cesarjevi poklonitvenem sprevodu. Leta 1905 ali 1906 je odvetnik dr. Karel Grossman posnel filma Odhod od maše in Sejem in Ljutomeru, ki sta od leta 1948 na Akademiji za gledališče, film, radio in televizijo v Ljubljani, torej jih ni našla skupina okrog UNIKALA, pač pa jih je, kar je navede hvalevredno — prekopirala na normalen trak (originala namreč ni bilo med predvajati, ker ima perforacijo v sredi, pač pa je našla posnetek iz družinskega življenja, v katerem bi res težko našli vse kvalitete, ki jih omenja avtorica v začetku navedenega članka, se bolj pa je sporna trditve, da je s temi posnetki K. Grossman, o katerega pomenu za slovensko filmsko zgodovino ni nobenega dvoma, postavil temeljni kamen ne le slovenskemu, marveč tudi jugoslovanskemu filmu (Posebej, ker ga vse do današnjih dni nihče, ki bi na ta temelj gradil, ni poznal.)

Leta 1909 so najbrž Pathejevi snemalci posneli film Ljubljana, tržaško podjetje Premiat ditta S. Spina pa je film opremilo s slovenskim besedilom.

Res pa je, da so raziskave poglobile pomen dela Velšana Bešta, znanega ljubljanskega fotografa, slikarja in filmskega pi-

onirja. Kaže, da je bil po dr. K. Grossmanu prvi, ki je obudil filmsko dejavnost na Slovenskem. Ustanovil je vrsto filmskih podjetij (Bešter, Helios, Ilirija film, Slovenija film) in posnel precej filmov, katerih letnica nastanka je precej sporna, so pa predvsem aktualnosti (namenjene večji del za filmski obzorik) ali pa turistično-propagandni filmi. Posebej slednji kažejo sicer odličnega poznavalca likovnih zakonitosti in fotografije, pa tudi dejstvo, da jih je V. Bešter pogosto snemal za razglednice. Na svetlo je prišel predvsem njegov film Panorama Kranja, ki ga hrani kranjski muzej. Kratak film iz domačega življenja pa še hrani Beštova naslednik, nekaj filmov pa smo poznali že prej in jih hrani Triglav film, delno pa so se filmi izgubili ali pa čakajo še na odkritje. »Jutro« navaja, kot njegov prvi film Smučarske tekme v Planici iz leta 1922.

Beštov stanovski tovariš, fotograf, slikar in pesnik amater in filmski pionir Jože Pogačnik še zdaj opravlja svojo obrt. Noben njegov film se ni ohranil, čeprav smo bili enemu že na sledi: »Morda« se bo še našel. Skoda, da Pogačnik ni imel možnosti delati, ker je eden redkih vitalnih, vsestransko nadarjenih ljudi. L. 1945 je posnel ob prihodu narodnoosvobodilnih enot v Ljubljano 16-mm kratki film. Odkupil ga je Muzej ljudske revolucije.

Okoli leta 1930 prične s svojim filmskim delovanjem pianistko družstvo Skala pri tem mislim predvsem na prof. Janka Ravnika in kratke filme, ki jih je kot član tega društva posnel (Miklavževanje na smučeh, propagandni film o rudarstvu in s kakojkom po Cerkliskem jezeru). Njegovo najpomembnejše delo je film iz leta 1931 V kraljestvu Zlatoroga, prvi slovenski igrani film. Pozneje je sodeloval še pri vrsti filmov, ki so nastali pod okriljem Emona filma, ki ga je vodil oziroma omogočil Milan Kham. Pri Emona filmu, ki je imel svoje prostore v Unionu, je sodelovala vrsta ljudi, med njimi že omenjeni prof. J. Ravnik, dr. M. Foerster, ki je posnel, montiral in režiral vrsto filmov, tudi Balantist in, poleg je posnela Emona omogočilo še nekaj pomembnih filmov, med njimi prvi zvočni iz leta 1938 Mladinski dnevi in Ozijsko nesrečo 1939, ki ju je posnel dr. M. Foerster z Rudijem Omoto, iz leta 1939 Jugoslovanska knjigarica (M. Foerster), 1940 Odkritje spomenika kralju Aleksandru (rež. M. Kham, prof. J. Ravnik, snemalca M. Foerster, Rudi Omota), istega leta Pogreb dr. Antona Korosca (M. Foerster, R. Omota), 1941 O. Vrba (M. Foerster, R. Omota), film so pozneje opremili z zvokom (Glas Otona Zupanciča in P. S. Finžarja). Med filmi, ki jih je posnel Emona film, sta tudi Protikomunistično zborovanje na Kongresnem trgu in Domobranska prisega in iz leta 1945 Ljubljana pozdravlja osvoboditelje, dokumentarni

film, ki ga je montiral M. Foerster, posneli pa snemalci Rudi Omota, Balantič in Metod Badjura, sodelovala pa je pri organizaciji tudi M. Kham.

Sledita filmska pionirja Metod in Milka Badjura, katerih delo je še do danes ohranilo svojo vrednost (ne le za filmske zgodovinarje) kot le redki filmi slovenskih filmskih pionirjev. Najpomembnejše delo Metoda Badjura ostaja slej ko prej njegovo smelnino delo pri filmu Triglavske strmine iz leta 1932, ki ga je režiral zdaj že pokojni Ferdo Delak. Sledijo filmi, ki jih odkliče predvsem velik smisel za likovnost slike in filmsko izraznost — starejši Bloški smučarji iz leta 1931/32, Skakalne tekme v Planici iz leta 34, iz istega leta film Poslani na Triglav (osvojen leta 1945), pa Pohorje iz leta 1940 (premiere v Mariboru, predvajali so ga tudi na proslavi 20-letnice Jugoslovanske kinoteke v Ljubljani; dragocen je predvsem, ker vsebuje posnetke legendarnega Sarña in njegovih sinov.) Metod in Milka Badjura sta sodelovala pri mnogih filmih vse do danes, ni se jima pa uresničila želja po samostojni ustvarjalnosti.

Tudi med drugo svetovno vojno kame-re niso obmirovale. Leta 1942 je deloval neznan vojak-filmski amater, propagandist II. grupe partizanskih odredov na Pohorju, vendar je leta 1943 postal skupaj s filmskim traktom žrtve Nemcev, 1942 je Rudi Omota posnel nam dogodek, ko so na vrh franciskanske cerkve izobesili slovenske zastavo. Veliko traku je bilo izgubljenega, posnetega in ohranjenega pa je 1563 m. Med znanimi partizanskimi snemalci je Božidar Jakac, ki svoje filme še hrani, Mitja Brelih, France Skodiar in Zdeno Viršek.

Mnogo je še neznanega v predzgodovini slovenskega filma, mnogo filmov, podatkov, ljudi. Nekaj zato, ker tisti, ki vedo za te skrite filme, podatke, ljudi, ne vedo za pomen tega svojega vedenja in morda predvsem zato, ker za ta pomen večina ljudi ne ve. Sicer pa, saj je povsod v znanosti in umetnosti več brezimnih kot slavnih. Le redki posamezniki postanejo sinteza vseh korakov in v tem vidim dejanski pomen katerikoli pionirjev. Brez njih ni zgodovine.

TANJA PREMJK

Hvaležna za vaše izčrpne podatke, pravim samo, da sem pisala le o kinematografski jubilejni večeri, ki je bil posvečen slovenski filmski zgodovini (najbrž imate prav, da je beseda predimenzionirana, predvsem glede na to, kar se vse v te dokumentirano napisali, ne pa o dejanski filmski zgodovini, ki gotovo zahteva poseben in drugačen pristop. Dodajam le, da se Milki in Metodu Badjuri le posreči, da danasnja samostojno ustvarjata kratke filme (pred kratkim sta bila nagrada za »Božidarja Jakaca« in da Viršek ni Zdeno, temoč Stane.

MISA GRČAR

Slovenski dokumentarec med NOB

Zasluga nekaterih neprofesionalnih filmarjev

V obdobju tako imenovane vojne kinematografije ne moremo govoriti o kakšnem pomembnejšem, deležu slovenske filmske ustvarjalnosti. Med vojno je zamrla kakršnakoli filmska dejavnost, da pa kljub temu lahko govorimo o slovenskem dokumentarcu med okupacijo, je predvsem zasluga nekaterih neprofesionalnih filmarjev, ki so tako rekoč na lastno pest posneli nekatere važnejše dogodke na temo partizanstva. Posneli so jih celo že prej, preden je vrhovni štab NOV izdal odločbo o snemanju dokumentov iz partizanskih bojev.

Snemanje dokumentov lahko razdelimo v tri pomembne skupine, namreč v fotografiranje, kinozapise in skiciranje. Čeprav je vsaka od teh skupin zase ustvarila celoto, ki je pomemben dokument naše medvojnosti, se tokrat ustavimo pri kinozapisi ali dokumentarcu.

Ohranilo se je 1563 m filmskega traku, na tisoče metrov pa se je izgubilo med različni ofenzivami, se več pa se jih je, v narekovanjih povedano, izgubilo v SZ. Tak neohranjen filmski zapis, ki je tudi prvi za katerega vemo, seže v leto 1942, ko je neznan snemalac posnel boje na Pohorju. Drugi dokumentarni zapis je ohranilo in je delo pionirja slovenskega filma

Rudija Omota. S skrito kamero je zabeležil Italijane pri snemanju slovenske zastave s franciskanske cerkve v Ljubljani.

Ko je bil v letu 1944 organiziran prvi osvobodilni kinematograf, so poleg važnejših dokumentarcev prikazovali tudi slovenske, predvsem kratekmetražneke Božidarja Jakaca, poleg njega pa vemo še za dokumentariste Franca Skodiarja, Miho Breliha, Virška in Štajerja.

Božidar Jakac je snemal s Kodakovo 16 mm kamero dogodek s Kočevskega Roga, kjer je bil tedaj glavni štab in skupina predstavnikov OF. To so v glavnem zapisi z osvobodjenega ozemlja, pogreb angleških padalcev, velikonočna procesija, napis s Turjanskega gradu po znani partizanski ofenzivi nad belogardisti, poleg tega pa še nekaj lirčnih posnetkov partizanke z otrokom, partizanske stopinje v snegu in podobno. Več kot 2000 m traku je izgubljenega; kar je Jakčevih filmov ostalo, jih je presnel po hiši Brandov.

Res, da so se vsi dokumentaristi zavedali pomembnosti svojega dela, res pa je tudi, da moralne podpore ravno niso dobivali. Se manj materialne. Filmske trakovke so si izprosil od zaveznikov, še bolj značilno pa je, kaj se je zgodilo z materi-

alom, vrednih nekaj milijonov lir, ki je iz Ljubljane prispel na osvobodeno ozemlje. Pri neki okoliščini so na kombi s trakovki preprosto pozabili.

Sicer je razumljivo, da se je v tedanjih okoliščinah izgubilo mnogo materiala, tudi posnetega, manj razumljivo pa je, da se je za ta material malokdo zanimal, da filmarji niso imeli prostih rok.

Za konec naj še omenim zanimivost, ki pri nas ni kdove kako znana: edini akcijski dokumentarec je posnel ameriški polkovnik in šef misli, na slovenskem ozemlju Goodwin. Usoda njegovega traku pa je skrivnostna in nam tudi ni na vpogled. Goodwin je bil v bojih pri Litijah ranjen in je trakovke odnesel v Ameriko, kjer je nekaj posnetkov objavil v znanosti reviji Life, drugo gradivo pa je izročil jugoslovanskemu majorju Eteroviču, ki je bil tedaj na nekem tečaju v Ameriki. Beje je Eterovič trakovke oddal nekemu svetovalcu na naši ambasadi.

To je v grobih obrisih vse; kar vemo o slovenskem dokumentarcu med drugo svetovno vojno. To obdobje se končuje z montažo ohranjenih medvojnih posnetkov, z dokumentarnim filmom »Ljubljana pozdravlja osvoboditelje«.

JANEZ POŠTRAK

ZMAGO JERAJ: NEKDO V NAOCINIKH

Utrinki s 23. zasedanja Svetovne zdravstvene organizacije

Tegobe človeštva in posameznika

Sodobne znanstvene metode v javnem zdravstvu

Skupščini je prisostvovalo 520 delegatov, ki so predstavljali 125 članic in pridruženih članic držav v Svetovni zdravstveni organizaciji (od skupnih 131). Skupščino je vodil prof. Hippolyte Ayé, minister zdravstva Slonokoščene obale. Generalni direktor dr. Candau je prejel k ponovni izvolitvi mnogo čestitk. Kaj je skupščina pomembnega sklenila? Najstojimo le poglavitve odločitve.

— tako so poročali referenti in diskutanti — so izgubile zaupanje. Ljudem po svetu je treba vrtniti zaupanje v sposobnost obratnice njihove vrste s tem, da se obravnava ugodno okolje za človekovo življenje. Tu di pri nas bi bilo treba storiti majhen korak naprej v tej smeri! Morda bi bilo zelo koristno pregledati, koliko sredstev ima na voljo za svoje delo edini tovratni team v naši republiki. Če bi to storili, potem bi se našel tudi odgovor na nekatera, tudi na skupščini SZO zelo ostro postavljena vprašanja.

Sklenjeno je bilo, da je treba nemudoma objaviti SZO o vsaki odločitvi vlade v smislu omejitve ali prepovedi uporabe katerega koli dodatka k hranilom. Skupščina prosi SZO, da objavi čimprej vsako informacijo v zvezi s tako odločitvijo in da ukrene vse potrebno za preskuse strupenosti kakšnega dodatka k hranilom.

Še nekatere zadeve z zasedanja

Skupščina je bila obveščena, da je generalni direktor poslal organizaciji Združenih narodov memorandum o zaščiti človekove osebnosti in njegove telesne in duševne integritete glede na napredek biološke, medicinske in biokemične znanosti. Skupščina ga je prosila, naj prouči posledice tega vprašanja za SZO bolj podrobno in da o tem obvešti izvršno svet SZO.

Skupščina je po tem, ko je proučila poročilo generalnega direktorja, zaprosila, da sproži poseben apel — »Vsemu svetu« — za materialno in človeško pomoč prebivalcem okupiranih teritorijev na Srednjem vzhodu in »da ukrene vse potrebno, kar je v njegovi moči, da bi nadziral sanitarne razmere med begunci, med priseljenci in prebivalci okupiranih osemelji na Srednjem vzhodu.

Poročilo o sanitarni situaciji v svetu, predloženo skupščini, razčlenjuje demografska gibanja v svetu od 1960–69 in poskuša v soglasju z odgovornimi za javno zdravstvo določiti pomembnost teh gibanj za razvoj zdravstvene službe, boja proti boleznim in izboljšanja zdravja.

Pročitane kandidature DDR v SZO je bila preložena na prihodnje leto — tako je odločila skupščina na podlagi glasovanja po »strukturnih« . Za to je delo te organizacije pričeli vnašati vse neželjene elemente delovanja velikih in močnih, zato je nastal tudi nov terminus tehnikus pri glasovanju predvsem v posameznih komisijah. To je tako imenovano »glasovanje z nogami: delegati ubogih poizkušajo ali nerazvitih dežel sprito velikih škripcov, v katere jih pošiljajo, ker »niso niso, sproti pa ne smejo biti, se izognejo tako, da enostavno odidejo in se tako glasovanje opravi brez njih. Glasovali so torej z nogami.

Medaljo in nagrado Léon Bernardove ustanove so podelili dr. Arcout L. Mudaliru za velike zasluge, ki jih ima na področju razvijanja socialne medicine in mednarodnega zdravja. Bil je predsednik univerze v Madrasu in je opravljal funkcije predsednika skupščine SZO in njenega izvršnega sveta.

Nagrado in medaljo ustanove Shousha je dobil dr. Sabih Wahbi, pionir razvijanja javnega zdravstva in socialne medicine v Iraku, pa tudi za zasluge pri izboljšanju zdravstvenih razmer v geografski regiji, v kateri je pokojni dr. Shousha služil SZO. Bil sem član delegacije na letošnjem zasedanju SZO. Na vprašanje, ali smo izkoristili vse možnosti, ki jih kot Jugoslovani imamo, moram žal odgovoriti z ne. Manjkata nam predvsem kontinuiteta in posledično dobra in vsestranska priprava na zasedanja. Ta pa se prične že v regionalnih uradih SZO, v delu izvršnega sveta SZO, v skupščini pa se že končuje. Zamudnili torej pogosto ostanjejo praznih rok. Najprej torej zagotoviti kontinuiteto dela v okviru SZO pri nas v Jugoslaviji; ko bomo to dosegli, morda lahko segli še kam. Dokler pa tega nimamo, zvenijo pogoste kritične besede skrajnje zaostalo.

DOC. DR. SAŠA CVAHTE

Od leta 1970 naprej bo premeščen internacionalni pilotni projekt SZO za hitro odkrivanje neljubih učinkov zdravil iz ZDA v Zenevo. Temu mednarodnemu sistemu bo na voljo v končni operationalizirani fazi tudi lastni računalnik. SZO je bila tudi pooblašena, da obvešča članice o odločitvah, ki so jih posamezne vlade sprejele v zvezi s neučinkovitimi zdravili. Cilj te odločitve je preprečevanje, raziskovanje javnih dobrin za neučinkovita sredstva. (Pogoste prevare tistih, ki nimajo možnosti lastnega nadzora!)

Zoper kemično in bakteriološko orožje

Skupina svetovalcev SZO je izdelala posebno poročilo o kemizmu in bakteriološkem orožju. Generalni direktor SZO je to poročilo posredoval Združenim narodom, da ga predloži konferenci o razoročitvi. Tako poročilo kot odločitve generalnega direktorja, sta bila objavljena v reviji. Skupščina je v posebni resoluciji naglasila, da je treba v bodoče kar moč naglo prepovedati izdelavo, raziskavo in skladiščenje kemičnega in bakteriološkega orožja ter zahtevala uničenje sedanjih zalog. Ti ukrepi so brezpogovorno potrebni zaradi uspešnosti že doslej uporabljene trudopolnega dela v prid človekovega zdravju. Ob tej priložnosti je delegacija ZSSR prikazala izredno zanimiva krajša dokumentarna filma. V prvem je prikazala vlogo Leninovih odločitev za organizacijo stanja na področju zdravja v oktobrskih in kasnejših dneh ter pomen odločitev za organizacijo zdravstvene službe v Sovjetski zvezi od časov hudih porevolucijskih epidemij in gladi do danes — posebej se za socialistično medicino! V drugem pa so pokazali dokumentarno gradivo o bakteriološki in kemični vojni nevarnosti, kolikor je bilo mogoče izslediti ali tudi prikazati.

Proti tobaku

Zaradi škodljivih učinkov na zdravje je skupščina obsodila kajenje in pripočila vsem ustanovam, ki se ukvarjajo z zdravjem, da je njihova dolžnost, javno izraziti zaskrbljenost zastran tega. Skupščina je zahtevala od generalnega direktorja, naj obvešti FAO o neogibni potrebi po namestitvi kulturah za dežele, ki se ukvarjajo s pridelovanjem tobaka. Skupščina je tudi predlagala vsem, ki so sodelovali na sestankih, naj prenehajo kaditi. V poročilu, ki sta ga sestavila specialisti, ki ju je izbral generalni direktor, priporočata med drugimi ukrepi tudi obvezo zakonit predpis, po katerem morajo izdelovalci cigare označiti na embalaži v svojem okolju količinsko vrednost katrana in nikotina, ki ga vsebujejo njihove cigarete. Menim, da bi se po tem priporočilu lahko ravnali tudi mi.

Rumena mrzlica spet napada

Epidemije rumene mrzlice so konec 1969. leta prizdalele pet dežel v zahodni Afriki in pomrilo je več sto, če ne več tisoč ljudi. Nevarnost novih epidemij narasla je bilajočim se deželnim obdobjem, ki se prične meseca julija; prav tako obstaja nevarnost v tistih deželah, kjer so

prisotni potencialni insektivatorji. Vlada ZDA je objavila kontribucijo do 400.000 dolarjev, da bi se lahko uprli nastali situaciji; vendar pod pogojem, če ta ne bo presegla 40 odst. sredstev, pridobljenih iz drugih virov. Vlada Brazilije in Kolumbije sta objavili pomoč s cepivom. Zaskrbljenost zaradi rumene mrzlice je tolikanj večja, ker moramo vedeti, da so prav te dežele, v katerih se je konec lanskega leta pojavila, imeli za dežele, iz katerih je bila rumena mrzlica že iztrebljena!

Odkar so leta 1967 pričeli uresničevati intenzivni program za iztrebljanje črnih koe po vsem svetu, se je ta bolezen zmanjšala skoraj za 60 odst. Lani so sporočili SZO 56.500 primerov, kar je najnižje število, ki smo ga doslej zabeležili. Tako stanje pa bo seveda mogoče vzdržati le z neprestanimi in še povečanimi napori: proti tej bolezni uspešno borimo samo s cepljenjem. Za cepljenje pa je potrebno cepivo — in to dobro cepivo! Mi taka cepiva proizvajamo pa nič ni slišati, da bi komu z njimi pomagali!

Mamila

Obseg in teža jemanja mamil, ki ima za posledico zasvojenost (potrebo po neprestanem zauživanju), postaja predmet obravnave javnega zdravstva. To pa predvsem zato, ker se ta pojav širi med mladimi. Skupščina je zahtevala od generalnega direktorja, da medicinsko in socialno-znanstveno prouči faktorje, ki pogojujejo pojav zasvojenosti. Predvsem je bilo poudarjeno, da mora biti vsaka odločitev, ki se nanaša na obvladovanje uporabe sredstev, povzročajočega zasvojenost, zasnovana na medicinskih razlogih. Tradicionalne metode boja proti mamilom morajo biti dopolnjene z metodami zdravljenja in preprečitve.

Obnovljeni boj zoper malarijo

Boj proti malariji se nadaljuje z uspehom kljub temu, da se je bolezen v nekaterih deželah ponovila. Številne težave še ni bilo moč premostiti. Cilj programov, ki jih pravkar uresničujemo, je karkoli olajšati uporabo nove strategije, ki jo je lani potrdila skupščina. Nova strategija je v tem, da bi uporabili najrazličnejše oblike v napadu (druga faza), da bi se čim bolj prilagodili lokalnim pogojem in tako planirali delo na čimbolj realni podlagi. Raziskave o najbolj učinkovitih sredstvih SZO. V okviru programa prebravanja je bilo raziskanih v preteklih 10 letih več kot 1300 spojin. Malo jih je tako zanestih kot je DDT, nobene ni, ki bi bila tako poceni in v daljšem časovnem razdobju tudi tako učinkoviti.

Spominimo se lanske velike anti-DDT kampanje, ki je obšla senzacionalistične strani prav vseh časopisov na svetu — naša svoj odmev tudi v neumnem predpisu, ki smo ga sprejeli tudi pri nas, kdo vedi zakaj? (Edina evropska dežela s pegavcem. Uč — pegavec — DDT. Antimalarični program nadaljujemo. Smo v četrta fazi zdravljenja — DDT.) In končno vprašanje: kdo je to kampanjo sprožil? Zakaj jo je sprožil? In kakšen cilj je imel? Nam pa naslednje: ali nam je res potrebno nasediti vsaki potegaščini!

Na zasedanju je bilo jasno izraženo stališče, da se morajo pričeti s higieno okolja vnovič intenzivne ukvarjati v okviru javnega zdravstva. Sedanje institucije, ki so se, ali pa naj bi se, pa se niso ukvarjale.

Na spodbudo SNPJ

Pred 40 leti so se vrnili

Prvi veliki skupinski izlet ameriških Slovencev

Ijenska liga z namenom, da bi vzdrževala stike z našimi iseljenimi predvsem v čezmorskih deželah. Za izletnike SNPJ je Izletniška liga izdala dve turistični brošuri: »Vodnik za izletnike SNPJ po Dalminaciji Sarajevu, Beogradu in Zagrebu« in »Vodnik po Ljubljani za ameriške rojake«.

Poleg Izletniške lige je v času, ko so bili iseljniki v domovini, v Ljubljani deloval še poseben iseljni urad SNPJ, ki je v delavskih letih sprožil objavljati redna obveščila in sporočila za ameriške rojake. O obisku ameriških Slovencev so naši listi obširno pisali in jim zaželeli toplo dobrodoščilo, izjema je bil le »Slovenec«. Ta je pod nastopom »Amerikanci prihajajo 1. junija 1930 objavil poseben članek, v katerem je svoje bralce opozarjal, da je organizator isetov Slovenska narodna podporni enota, ki sli katoliška, temveč je isarstvo profitašistična, kar priča vsaka številka njenega glasila Prosveta.

Za ameriške rojake je bilo organiziranih več isetov. Tako so obiskali Goranjako, 24. julija je bil prejezen isel. v Rogosko Slatino in Maribor, od 26. julija do 4. avgusta pa so rojaki potovali po Jugoslaviji in si ogledali Split, Boko Kotorsko, Dubrovnik, Beograd in Zagreb. Pred odhodom na izlet po Jugoslaviji je bil 27. julija v Ljubljani prejezen ameriški dan. Na ta dan popoldne so se ameriški iseljniki s soročniki in prijatelji zbrali na vrhu hotela Tivoli na družabni prireditvi. Sodelovala je tudi šolskecniška god-

ba Zarija. Zvečer pa je bil v dvorani hotela Tivoli prirejen banket, ki se ga je udeležilo blizu dvesto rojakov in drugih gostov. Hotelir Dolničar je postrbel za dobro postrebo in upošteval njihove želje, da bi bilo vse čim bolj po domače. Na mizo so prilihi tudi ocvrti piščanci in orebova potica, da je bilo kakor na pravi slovenski svatbi.

V imenu iseljnega urada Slovenske narodne podporni jednote je zbrane pozdravil vodja prve skupine John Otip. Zatem je bil izbran za zastopnika ameriški delavski veterani dr. Henrik Tuma iz Ljubljane, ki je sporočil pozdrave v imenu vseh združenj in društev, ki jim je načeloval Anton Kristan, ki je umrl prav v času, ko je tretja skupina izletnikov prispela v Slovenijo. Med udeleženci na banketu sta bila tudi Kristanova sinova Cvetko in Boris. Izročenihi je bilo več pozdravov v imenu delavskih organizacij. Za strokovno komisijo Slovencev je spregovoril pisatelj Ivan Vuk, za delavstvo kulturne organizacije Ciril Stukelj, za združene organizacije France Koblar, za Iseljensko ligo Borla Kristan, v imenu proleterških pisateljev Tone Selškar itd. V imenu ameriških Slovencev so govorili ameriški delavci Čučlar, tajnik iseljnega urada Jakob Zupančič, vodja iseljne skupine Frank Aleš, rojakinja Golobova, ki je sporočila pozdrave ameriških Slovencev, predvsem se tistih, ki so se rojeni v Ameriki, a niso pozabili lepe slovenske besede. Slovenski delavec v Ameriki Anton Jura je naglasil, da tudi v Ameriki ni povod in vse samo izsto. Trdo je treba delati

RDEČA PUŠČAVA (H. Matisse, olje, 1908)

Pariški likovni zapiski

Matisse, ki je videl rože

Od našega pariškega dopisnika

Za Chagallom je prišel v svetlo, obnovljeno kralj osivele pariške Grand Palais — Henri Matisse, poleg Picassa najodličnejši slikar našega 20. stoletja.

Ko so razstavo odpirali, je deževalo in po cestah so nosili dežnike »Treba je najti veselje v nebu, v drevesih, v rožah. Za tistega, ki jih noče videti, so rože povsod,« je menil s sivimi lasmi in belo brado Matisse še sedem let pred svojo smrtjo. Zoprnega novembra leta 1954 je v Nici umrl 85 let star slikar, ki so ga mnogi postopevili z igro svetlobe in migajočo premetenostjo Azurne obale. Letos so Francozi in z njimi vse kulturni svet z rahlo zamudo, ki v svetu birokracije ni niti presenetljiva, počastili stotolenico njegovega rojstva. Republikanski gardisti in minister za pravosodje, ki je nadomeščal trenutno obolelega ministra za kulturo in hkrati predstavljal današnjo obolelo kulturo, so hkrati z modno oblečeno smetano pariške družbe, med katero so za to priložnost vključili tudi precej manjši in ne toliko markantno Matissovo hči, že tudi kar starejšo gospo Margurrit Duthuit, slovesno odprli to doslej največje Matissovo retrospektivno razstavo, ki je vsa dehtela v svežini svetlih barv, čustvene svobode in osebne predmetnosti.

Za to prikaz v štirih nadstropjih moderne razstavišča z mehaniziranimi stopnicami, samopostrežno restavracijo in najustrežnejšo umetno razsvetljavo so izbrali 208 olt, 28 kipov, 13 vgašev in veliko vitražev, keramike, tapiserije in risb iz 79 pomembnih muzejev in zasebnih zbirk z vsega sveta. Kar dvajset izjemno dragocenih je posodila Sovjetska zveza, ki hrani v leningrajskem Ermitažu in muzeju zahodne umetnosti v Moskvi vrsto Matissovih umetnin. Ni torej nič čudnega, če se zdaj v Parizu vselej veliko obiskovalcev zbira prav v spodnjem delu razstave, kjer vidita tudi obe znameniti, igri veliki podobi »Glasba« in »Plesa«, v sliki, ki sta pršli v Rusijo leta 1911 in ki so ju tokrat prvič in zadnjič poslali na turnejo. Med »trimi« slikami, ki so jih posodili v muzeju moderne umetnosti v Baltimore,

gostuje tokrat v Parizu tudi znani »Akt v modrem; izmed del, ki jih poseduje muzej moderne umetnosti v New Yorku, pa se seveda odličje »Glasbena ura«, »Maročanci in prva verzija »Plesa«. Rusi in Američani imajo tako po Matisso skoraj isti motiv »Plesa« v dveh inačicah; kar pa zadeva motiv »Umetnikovega ateljeja«, so Američani potegnili celo še naprednejšo barvo; medtem ko je iz Moskve prispel na razstavo Matissovo »Rožnati atelje«, so Američani pronašajo tu s svojimi »Rdečimi akcijami«. Temu izjemnemu ponovnemu spredanju Matissovih del se je iz San Francisco med drugim pridružil tudi onl ganljivi, v svoji temni enostavnosti tako prepričljivi portret Sare Steynove, švedski, norveški, angleški in — seveda ne nazadnje francoški muzej; so pripesali nadaljnji zelo važni delež k razstavi, ki bi spričlo velikanskega zanimanja občinstva odprta do srede septembra.

Nič čudnega torej ni, če Francozi izpostavijo svoje velike slikarje tudi za svoje diplomate. Ko je bil zadnjič zahodnonemški kancler Brandt na obisku pri Pompidouju, je skoraj prav toliko časa posvetil tudi svojo intimnemu dialogu z Maroom Chagallom. Ko je zdaj prispel na uradni obisk v Pariz sovjetski zunanji minister Gromiko, si je poleg Leninove razstave vsaj na hitro ogledal tudi sedanja Matissovo retrospektivo. In ko sem na otvoritvi med mnogimi tujimi strokovnjaki srečal znanega beneškega kritika Marchiorija, tako je minuli teden Matisse obiskal tudi pravcati majski izlet najvidnejših slovenskih likovnih umetnikov. Vsekaror majhen napredek, kajti medtem ko je ubogi Grohar nekoč moral za svoje popotovanje v Italijo celo ponoreviti v družšveni blaginji, so tokrat naši likovniki prileteli v Pariz s charterskim letalom.

Matisse je vsekaror vseh teh obiskov vreden. In Matisse je tudi res bil umetnik z vsem svojim čustvovanjem in vso svojeto zavestjo. V začetku sem omenil Picassa, Chagalla in Matisse, tri slikarje, ki jih je Francija v zadnjem času uradno počastila z reprezentančnimi razstavami. Čeprav so vsi trije veliki mojstri, sem slišal marsikatero, ki tega ali onega med njimi povzdigujejo nad vse, in druge, ki vsaj tega ali onega sploh ne trpijo. Ne bi se spuščal v to vprašanje, ker me pritegujejo vsi trije in vsak po svoje. A vendar sem zdaj, ko sem hodil po Matissovih razstavi, začutil, da je Chagall ostal morda najbolj kmet in otrok; Matisse je veliko bolj intelektualen in umetnik; a vendar manj šibilen in manj nasilen od Picassa, se pravi kliben vsemu bolj človek kot umetnik. In medtem ko se je Chagall žnil kot veseli kmetič, in medtem ko je Picasso, poln vitalnosti, svoja ženska obdobja označeval skoraj s številkami, je Matisse v svojem pismu prijatelju Rouverju aprila 1947 pisal: »... pripoveduješ mi o neki Angležini v sanjah. Meni je pa res prekomaj eno uro, že tretjič pozirala za risbo neke Angležinje, verjetno veliko lepša od tiste, o kateri govoriš in ki se ti je razplnila. Moja pa je bila tu in bo prišla popoldne spet, da bi me gledala v oči, kot me obječajno gledajo, kadar slikam, se pravi, ko me gledajo brez obrambe, brez skrbi in brez zaščite. Toda njene spreminjajoče se oči, ki so se mi večraj zdale mandljeve, itd...«

No, njegov znameniti ženski portret Yvonne Landberg iz leta 1914, ki sem ga zagledal na steni, je bil velik trši, veliko bolj konstruktivistično fantazijski kot resnična ženska podoba. »Ko mi je nekoč rekel, da ne vidim ženske take, kot jo predstavljam na sliki, češ če bi tako srečal na ulici, bi se je prestrašil, sem mu pojasnil: predvsem jaz ne ustvarjam žensk, ampak slike...« — sem z zapiskov lahko dobil Matissov odgovor.

In vendar je ta svoj slikarski poklic Matisse nemalno povezoval s svojo človečnostjo. Če se je za kaj zavestno odločil, je bilo predvsem to, da se ni odločil za nobeno aprioristično modo, za noben izključen stil, za nako šolo, ki bi ji svoj racionalno sledil. In to je tisto, kar me pri Matisso najbolj privlači: njegova iskrena svoboda čustvovanju, pa čeprav je moral biti zaradi tega njegov izraz v različnih oblikah različna. »Kolikšna muka je, če moráš biti s tako priroteno občutljivostjo odvisen od nake metode, ali bolje rečeno: kako ti priroten občutljivost preprečuje, da bi se lahko opiral na neko metodo. Nemalno me zaradi te

ga premeta in v spominjarm se, da je vse življenje potekalo samo kot trenutek obupa, ki mu je sledil srečen hipoc odkritja, kar mi je omogočilo, da sem naredil nekaj, kar je preselago razumske razloge, a me takoj za tem znova pustilo samega pred novim podvigom...« je zapisal mojster o svojih notranjih bojih in hkrati izpovedal kristalno čisto ljubezen do vseh predmetov, ki so ga obkročali in okrog katerih je živel. »V te predmete sem poskušal položiti svoje čustvene neznosti, ne da bi, kot v življenju, tvegal, da trpim...«

Kot je bil v svojih prvih razstavljenih slikah, onem tihotižju z glinastim vrtem iz leta 1892, ali Riberovi koplji iz leta 1893, še močno v tradiciji, je pozneje kar mrtogvedno prešel vse tokove, od impresionizma in ekspresionizma pa do kubizma, fauvizma, kubizma in geometrične abstrakcije. Toda vselej je skozi vse poteze in barvne palte spet in spet udarjalo njegovo lastno spreminjajočo se, a vselej življenje in okolje ljubečo čustvo. Kako polne svetlobnih in barvnih drobec so njegove podobe okrog leta 1900 s francosega Juga in s Korzičke, kako je barvno zazvočikljalo njegovo maroško obdobje. Po Matissovih »Rdečih ribicah« je krešil svojo najnovjšo dramo Jean Anouilh. Divje, izvajalne rožnate oranžne barve s belimi vzorci so me hkrati pritegnile in hkrati odbile. Matisse tu ni kompromisno slepomisli: »Najenostavnejša sredstva so tista, ki dopuščajo, da se slikar najboljšje izrazi; nič ne imejte strahu pred banalnostjo ali bizarnostjo, ne pred pretiranimi barvami...« V vojnih letih 1914—18 je postal ves težak, vertikalčen, temen. V primerjavi z Monetom, ki je trdil, da črna ni barva, je Matisse dokazal nasprotno, da je in se zelo dejavna.

Cvetje, stoli, jabolka, ženski akti... Kolklo vsega je, čeprav povsem vsakdanje stvari. Z živimi barvami, a hkrati z nenačakovanimi svetlinami, s skoraj belimi osvetlitvami nekaterih predmetov, kot da je slikar pogledal naravnost v sonce, za tren očesa oslepol. Pod emu silo zanimivih podob šz leta 1947 sem bral podpis »Naseljena tišina v hiši«. Kot je Matisse, ki je začel življenjsko kariero kot pravni pripravnik, postal slikar po naključju, zato, ker je moral zaradi vneta slepiča več mesecev ležati, tako je tudi o svojih slikarskih snovanjih priznal: »V svoji sintetični risbi vselej puščam prostor tudi naključju; kdo izkoristil ga. In tako mi nekateri dodatni elementi pogosto služijo kot najnujnejši.« Toda čeprav so nekatere Matissove slike skoraj nedokocene, nikoli nistem imel občutka, da nekaj res manjka. »Ne delaš si reda s tem, če se otresesh tega, česar nimáš, kajti s tem ustvarjaš samo praznino; praznina pa ni niti red niti čistota.«

Poslušati sem generalnega komisarja razstave, Matissovega prijatelja Pierra Schneidera: »Matisse je hotel odprto umetnost... Svoje slike je dokončal samo v toliko, kolikor je s tem nas, gledalce prisilil, da sami sodelujemo v dokončanem oblikovanju slike...«

Res, morda je bila najbolj revolucionarna Matissova ideja prav v tem, da mora biti umetnost soudeležena v sodobnem življenju, da umetnikova slika ni cilj, ampak sredstvo. In kot mu je bila slika kot ustvarjalno okvir, da se je o nečem izrazil, tako je skoraj nainvno upal, da bodo njegove slike lahko osvobodile, občutje tudi druge gledalce. In skoraj nainvno je svojim bolnim prijateljem občasno steno svoje slike in upal, da jim bodo pomagale pri ozdravljenju.

Vse je delal Matisse in napolnil razstavo z olinim slikarstvom, risbami, s kipi, tapiserijami; z vitražji za Vence je, podobno kot Chagall, zaključil, v gvaših se je morda bolj kot kje drugje osvobodil vsega nepotrebnega; ostala mu je le osnovna linija giba, linija življenja. Skoraj kot kipi ali relief so ti njegovi poslednji gvaši. A čeprav je tu, tako kot je učil svoje učence, linijo zasiedalo celo v njeni težnji do točke, kjer bi se rada izgubila, ni mehki tudi trditvi, da ta linija mora vselej izhajati iz vira: iz živnega modela.

Prostoma bela dekoracija z maskami iz leta 1953 je eno njegovih zadnjih del; vsa potna velikih, pisanih rož s človeškimi glavami vmes. Ej, koliko svetlega optimizma, čeprav trgamo oboje: rože in glave.

BOGDAN POGAČNIK

INA SLOKAN

Etnologovo potovanje (8)

Poroka pri Kikujih

Listi iz vzhodnoafriškega dnevnika

NAIROBI, marca. Pozno zvečer sem se danes vrnil s poti. Imel sem srečo. Dopoldne sem postopal po bogatem nacionalnem muzeju v Nairobiu in tu srečal stare znanke, angleškega etnologa s ženo ter profesorja etnologa z univerze v Massachusettsu. Povečali so me s seboj v kikujsko vas, kakih 30 kilometrov iz Nairobija. Tu sem se danes dočela seznaniti s posameznimi segmenti, s družbeno strukturo in današnjim življenjem Kikujev. Bolje sem se seznanil s plemenom, ki sem ga občudoval že od leta 1952, ko so Kikujji začeli svojo znanost vstajati Mau mau. Na svoji poti sem došel že sredi številne pripadnike tega plemena, od mladih fantov, ki imajo odgovorne funkcije v današnji kenjski vladi, do zdravnikov v nairobijski bolnišnici ali do odličnih glasbenikov v nočnem lokalu Starlightu. V kenjski vasi pa sem bil priča poroki dveh mladih Kikujev. Z okrašenim pegeotom sta se pripeljala v svojo rojstno vas, da bi se tu potrdila zakonsko zvezo, ki sta jo sklenila v Nairobiju. V vasi so ju sprejeli z velikim slavljem, veselje, saj smo da sta se poročila, čeprav ne po njihovih segah.

Osnovno pravilo Kikujev je namreč, da so pri njih vsa dekleta med 15. in 20. letom že poročena. Vsaka žena mora biti v teh letih že pod začetno moža. Zaradi tega je pri njih močno razširjena poligamija tudi v današnji čas.

Pogovarjal sem se z mnogimi ženami in vse razen ene so bile za mnogoženstvo. To je boljše za družino in za moža. Na primer: prva žena, ko zanosi, predlaga možu, naj si najde drugo ali pa mu jo kar sama pripelje domov. Tako je boljše za moža in za ženo. Tako je vsaj nekdo v hiši, ki bo kuhal in obdeloval polje, ko pride prvi otrok. Dolžnost moža — babe je samo, da zgradi za vsako ženo svojo kolibo. To se pri Kikujih v primerjavi s prebivalci ob obali, ki imajo pravokoten tip stavb, tu okrogle s konicastimi strehami, pokritimi s slamo. Hiša pri Kikujih je navadno enocelčna. Sredi na tleh je ognjišče, nasproti vhodu je v steni ležišče za ženo, v posebnem ograjenem prostoru spijo otroci, posebna je koliba za živino. Moževa hiša je prav tako velik enocelčni prostor s posteljo v niši stene in nizko mizo v sredini. Tu sprejema svoje prijatelje. Kikujji so namreč izredno gostoljubni. Za prijatelja bi storili Kikuj vse. Prijatelj iz svoje starostne skupine — in na starostne skupine je razdeljen ves rod — bi odstopil vse, celo svojo ženo, zlasti tedaj, če ima žena več in do vseh ne more biti enako velik kavalir. Pregovor pri Kikujih, ki je še danes v veljavi, pravi: »Deljeno zadovoljstvo je dvojno zadovoljstvo.«

Nevesto in ženina, ki sta se pripeljala iz mesta, smo kasneje srečali še v eni izmed novih opečnatih hiš v vasi. Sedeli smo z njima v senci visokih palm in pili pivo ter viski. Nevestina mati Koka pa nam je pripovedovala, kako drugačnega je še včeraj bila

poroka pri njih. Ob tem pripovedovanju sem se spomnil na današnjega predsednika Kenije Joma Kenyatto, ki je že leta 1938 v Londonu v svojem znamenitem kulturno antropološkem delu »Soočnje s Mount Kenyaa« temeljito opisal plemensko življenje Kikujev in v posebnem poglavju tudi ženitvene sisteme in poročne šege svojega plemena. Zato se mi je tudi zdela pripovedovanje stare, od let izkušene ženske tako znano.

Poroka je pri Kikujih še danes vesel in bučen dogodek. Poroko bi morali deliti v več sistemov. Prvi se začne že zelo zgodaj in se imenuje onibani na ngweko. To pomeni v kikujškem jeziku obdobje platonske ljubezni in ljubkovanja. Fantje in dekleta iste starostne skupine se snidejo, ko so že prestali iniciacijske preizkušnje in obrezovanje, v posebnih kočah, v thingirih. Dekleta prinesajo slaščice in razne sode, predvsem zato, da bi fante čimdlje zadržale pri sebi. Skupaj najprej izmenjajo vsake novice, rešujejo uganke, recitirajo tradicionalna dramska dela, nato razdelijo še slaščice. In na koncu se dekleta. Tudi te pripadajo kolektivno določene starostne skupine fantov. Nekeč, kot nam je pripovedovala stara Koka, je bilo skoraj nemogoče, da bi si fant ali deklica izbirala svojega partnerja v ngweki po simpatiji. Kolektivni fantovi je bil tisti, ki je razdeljeval dekleta. Zdal pa je to že povsem drugače. Dekleta so že vsa bolj emancipirana in tako se mladi ljudje družijo tudi po simpatijah. In tako ima vsak v ngweki že svoje določeno deklo. Po skupnem pomenu se parčki umaknejo v separeje, prostore, ki so ograjeni z ograjo, spleteno iz šibja. Tu se začne ljubkovanje. To je nekakšna seksualna šola. Tu se mladi ljudje med seboj spoznajo. Pri večkratnem menjanju partnerja si lahko vsakdo izbere najbolj ustreznega sodruha za bodočo življenje in v tem je velika prednost ngweka. Toda prav to, začetno institucijo zakonskega sistema Kikujev so mnogi belci, predvsem pa še beli misijonarji, ostro obsodili in na vse močnega ovirali. Zato je tudi predsednik Kenyatta zapisal:

»Le kaj se razumejo misijonarji na seksualno in zakonsko življenje Kikujev? Toda skupna ljubkovanja mladih Kikujev so tudi nekakšna samobitlanja. Kljub vsem ljubezenskim igram in dolgotrajnemu ljubkovanju morajo dekleta ostati intaktna. V primeru, da bi deklo zanosi pred poroko, bi postavili fanta — krivca pred klamo, so dišče plemenskih starih in ga obsodili pred vsem plemenom. Kikujji sprejmejo nezakonskega otroka za svojega v nasprotju z drugimi, sosednjimi plemeni. Pri sosednjih Nandih razglasijo deklo, ki je rodilo pred poroko, za nečisto in tudi njen otrok je nečist in zapostavljen. Kipsiki pa si prizadevajo, da nezakonskega otroka zadušijo že ob rojstvu.

Poznam poročene običaje mnogih afriških plemen. Toda priznati moram, da me je marsikaj, kar sem zvedel o kikujski poroki

iz ust stare Koke, presenetilo. Toda presenečenje je sestavni del življenja Kikujev. Veliko presenečenje doživi tudi vsaka nevesta. Ta nikdar ne ve za dan poroke. Koka nam je opisala svojo poroko tako živo, ko da mi je spet potrdilo, da imajo Kikujji izreden dar pripovedovanja in lahko odlično rekonstruirajo dogodke. Kikujji so, kot vsi Bantu črnci, izmenljivi pripovedovalci. Vse njihove zgodovine, vsa kultura njihovega plemena, njihovo rodovno pravo in organizacija temeljijo le na ustnem izročilu, ki se že stoteletja prenaša iz roda v rod. Pisarnih virov o svoji zgodovini Kikujji nimajo. V zadnjem času so našli potrdila za svoja ustna izročila predvsem v arheoloških najdbah.

Izredno zapletena je družbena sestava plemena, polna je tabujev. Imajo številne tajne sestanke in na njih sklepajo o življenju posameznih članov in tudi družin. In tu sklepajo v popolni tajnosti tudi o porokah. Tako se je tudi zgodilo, da so pripovedovalko Koko takrat, pred dobrimi 50 leti še postavno kikujsko deklo, ugrabili, ko je šla po vodo k oddaljenemu vodnjaku. Med potjo jo je pričakala skupina fantov, jo zgrabila in odvedla v sosednjo vas. Dekle je takoj vedelo, koliko je ura. Prav tako tudi njene prijateljice, ki so se vrnile s praznimi vrči, da bi ubranile Koko. Ta je kričala, se branila, ušla ugrabiteljem. Toda ti so jo spet ujeli in deklo se je najprej jokalo in napadalo ugrabitelje, ki so jo ob spremljavi godbe peljali v vas, da jo omožijo.

Nočem se omožiti, ne grem od svojih staršev! Ubila se bom! Tako je grozila ugrabljena bodoča nevesta. Toda vse to je bila le igra, ki je bila vseh predvsem staršem. Dekle je že točno vedelo, da jo čaka v vasi njen Mumo, s katerim sta se že zdavnaj domenila, da se vzameta. Le za dan poroke ji ni povedal, zato je bila na svoje poročno jutro presenečena. Angleški farmar, ki je videl vso to ugrabitev in slišal klice obupane neveste, je bil ogorčen nad surovim divjaštvom in je odšel po pomoč na bližnjo policijsko postajo. Tako so bili pozneje še policisti gostje na veseli in bučni poroki v vasi. Pred vasjo pa so uprizorili še pravi boj med fanti in dekleti.

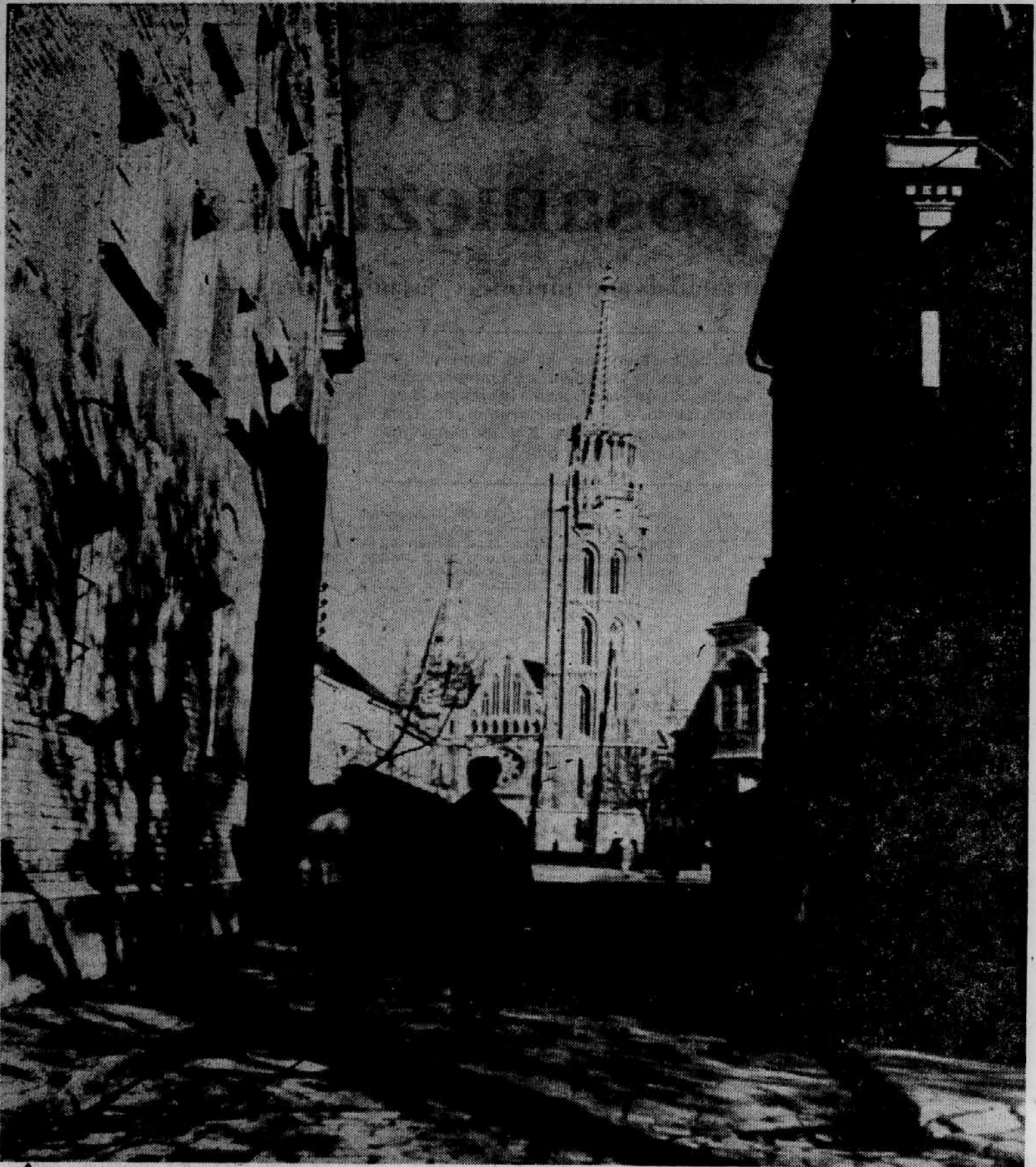
Vse to pa je le del ženitbenih šeg Kikujev. Veselje v vasi, ples, pitje domačega piva — to je trajalo ves dan in še pozno v noč. Tako sta Mumo in Koka postala mož in žena, oz. Mumo je postal njen baba. Čez devet mesecev je dobila prvega otroka. Prec tem pa je Koka že izbrala možu drugo ženo. Pozneje se tretjo, četrto in peto. Pri Kikujih je tako kot pri večini plemen v črni Afriki: več žena ima mož, več velja in bogatejši je. Res je, da mora za vsako ženo odšteti no nekaj koz ali pa celo kravo, toda vsaka mu pomeni nov, dragocen kapital, brezplaten delovno moč, ki mu seje in pospravlja žetev ter skrbi za hišo. Koka se je še sedaj dobro spominjala, da je moral njen Mumo pripeljati njenemu očetu kot kupnino zanjo kar tri krave, to pa je pomenilo celo bogastvo. In Koka je bila takrat zaradi tega izredno ponosna.

Toda prav ob primeru Kokinega zakona smo začeli med staro in mlado generacijo Kikujev pogovor o dobrih in slabih straneh mnogoženstva. Koka je mnogoženstvo zagovarjala, naštevala je mnoge prednosti takega zakona. Pri tem je poskrbljeno za obstoj družine, za razvoj plemena. In v tem sistemu ni devic, ne odraslih deklet, vse postanejo žene. Kikujji ne poznajo oziroma niso poznali vse do pred nekaj leti, ko so mesta zvebila tudi njihova dekleta, prostitucije. Za to niti nimajo svoje besede. V sistemu, ko se dekleta poročajo izredno mlade, v starosti med 15. in 20. letom, fantje pa šele pri 25., je na ženitvenem trgu vedno dovolj deklet. Kikujске družine so velike, s številnimi otroki.

Ob pripovedovanju stare Koke sem ves čas motril mladi par. Nevesti, Kokini hčeri, ki je sicer dobro poznala šege svojega rodu, je bilo ob vsem pripovedovanju njene matere malce nerodno. In verjetno prav zaradi tega nam je pozneje tudi tako odkritosrčno razložila, kako drugačnega je bila poroka med njo in Francisom. Tudi njen mladi mož je iz njene vasi. Skupaj sta se še igrala ljubkovalne igre v ngweki. Nato sta odšla v solo v Nairobi. Francis je postal bolničar, Moruna pa uradnica. V mestu sta bila dosti skupaj in včeraj ju je poročil matičar. Danes se je njuna svatba nadaljevala v njuni rojstni vasi, in sicer po starih segah, s tamtami in ob živahnem kikujškem plesu. Vse pa so zalili še z domačim pivom in viskijem, ki sta ga pripeljala novoporočenca. Jutri bosta odrinila naprej, na poročno potovanje na obalo. V Nairobiju pa ju čaka že novo stanovanje, ki sta ga kupila s posojilom. Francis nima želje, da bi dobil še kakšno ženo, dovoli mu je njegova Moruna. Njegova edina želja je, da bi imel dva sinova, da bi se nadaljeval njegov rod.

To je zapis današnjega dne, to sta dve zgodbi, to je opis starih šeg, starega tradicionalnega življenja Afrike in podoba nove, sedanje generacije za nas še vedno skrivnostnega plemena Kikujev.

BORIS KUHAJ

MOTIV IZ BUDIMPESTE

Izlet na Madžarsko

O tem in onem (brez politike)

Pristna ogrska salama je cenejša v Avstriji, sicer pa imajo veliko drugega blaga

Na Vzhodu postaja vse bolj moderna fluktuacija: tista resna, ko se delavci selijo iz tovarne v tovarno in iz mesta v mesto, pa tudi drugačna. Na primer tista, ko se ljudje iz ene države selijo (seveda začasno) v drugo kupovat meso ali ženske nogavice, ali ko se konec tedna cela veleosta selijo v bližnje gozdove nabirat gobe ali peč različne na obale jezer in rek. Fluktuacije — take in drugačne — so moderen ali pa tudi moden pojav po vsej Evropi in njihova stopnja je že kar svojevrstno kazalo modernizacije kake države.

Ce to — znanstveno sicer še ne utemeljeno — merilo prenesemo na Vzhod, potem prvo mesto nedvomno sodi Madžarski. Po daki pravijo, da je na Madžarskem v zadnjih dveh letih (odkar narasla fluktuacija delovnih moči. V nekaterih industrijskih panogah se je v tem času preselila iz podjetja v podjetje in mesta v mesto kar četrtnina zaposlenih, kar je, vsaj za Madžarsko, svojevrstni rekord.

Ne manjka pa tudi one druge fluktuacije. Minuli petek sem se peljal od meje proti Budimpešti in že na južnem koncu Balatona, tam nekje ob Balatonszentgyörgyju, sem srečal prvi val sodobnih nomadov in potem je bilo vso pot tja do Budimpešte od kilometra do kilometra vse huje. Čeprav sezona še ni na vrhuncu in se v Balatonu že zdaj kopljejo le redki čudaki, se že zdaj proti tej madžarski turistični Mekki valijo nepregledne kolone avtomobilov — in to večinoma kar s madžarsko registracijo. (Ce se kdo še vedno ne more ločiti od starodavne in nekoliko vzvišene predstave o socialistični državi brez avtomobilov in s praznimi cestami, mu svetujem, naj se ne vozi po glavni madžarskih magistralah, ker bo sicer kruto razočaran.)

Proti nepretrgani koloni ni prijetno vziti, je pa vsaj zanimivo, zlasti če zadnja leta obiskuješ Madžarsko bolj ali manj redno in lahko primerjaš. Tako na primer ugotoviš, da so volge nepretrkno izgubile nekdanji primat in ga prepustile wurtburgom, škodam in trabantom. Se bolj zanimivo je, da se med te zastopnike razvijajoče se socialistične avtomobilske industrije že kar opazno vrivajo tudi peugeotji, fiati pa bmevji in celo še dražji predstavniki imperialističnega izkoriščanja avtomobilskih delavcev. V njih sedijo v glavnem tovaršiški srednji let in tudi nekoliko čez, ki z zunanjim videzom abuzujajo misel, da je ročno delo zanje kvečjemu hobi, ne pa eksistentna naloga.

Na poti od Balatona do Budimpešte in tudi posebej sem kratko ugotovil, da se avtomobilizem na Madžarskem naglo raz-

vija. Dalje se nisem spuščal, čeprav mi je znano, da so avtomobili zlasti zahodni — dragi, plače pa ne pretrano velike. Toda človek, ki po socializmu dosti potrjuje in v njem celo živi, počasi nena iskati odgovore na nekatera vprašanja. Saj tudi pri nas na primer raje ne sprašujemo več, odkod nekaterim slojem toliko denarja...

No, in potem Budimpešta. Ce ste jo videli pred letom ali dvema, vas bo presenetila. Izložbe trgovin zares služijo svojemu namenu (kar v socializmu nikakor ni samo po sebi razumljivo in nujno), namreč da je v njih razstavljeno blago. Veliko blaga: lepega in manj lepega, dobrega in manj dobrega, domačega in tujega, dragega (včasih in poceni (manj). Izbirja je res velika in raznolika. Kritičen duh se bo seveda še vedno lahko spotaknil ob to ali ono, toda vsakdo, ki ni morda specialist za zadnje Diorjeve modele ali jutrišnje metode embalaranja, bo moral ugotoviti, da je Budimpešta vsaj v tem pogledu dobro založeno in cvetoče velenost, ki na vesoljnem Vzhodu od Baltijskega do Črnega morja nima konkurence.

Tistim, ki imajo večvrednostne komplekse, naj bo v tolažbo, da so pri nas, odkar imamo offset rotacijo (ki sicer še malo škripilje), lepi kioski. Točka prednosti za nas je tudi, da je pri nas žensko meso cenejše (goveje in telečje je tam in tu enako drago), oziroma da na Madžarskem v tem pogledu vlada pomankanje, ker lepo barvanih golih žensk ne morejo (ker nimajo offsa) in ne smajo (zaradi nekoliko strožjega socializma) prodajati. Gledé dolžine mini kril pa ni nobenih predpostav...

Se nekaj: če znate madžarsko, si lahko kupite napeto detektivsko, pustolovsko ali podobne sorte knjige, toda če imate malo denarja, si raje kupite kašen roman — je namreč razmeroma cenejši. To pa zato, da se kultura zdaj z gospodarsko reformo ne bi skomercializirala. Tistega, ki knjige izdaja — se pravi založbo — poskuša država finančno uravnotežiti, da ne bi zdrknil v čisto zabavnost vode. Lahko sicer izdaja, kar hoče, toda tiskovna polja slahke literature (ki ji po domače pravimo šund) ga stane 1,70 forinta, tiskovna polja resne literature pa samo 0,80 forinta. Očividni denar, ki ga tako plačujejo državni sviti detektivski in pogumni kavboji, gre za podporanje resne literature. Toda kljub davku na šund izhaja ta v nakladah od 100 do 150 tisoč izvodov.

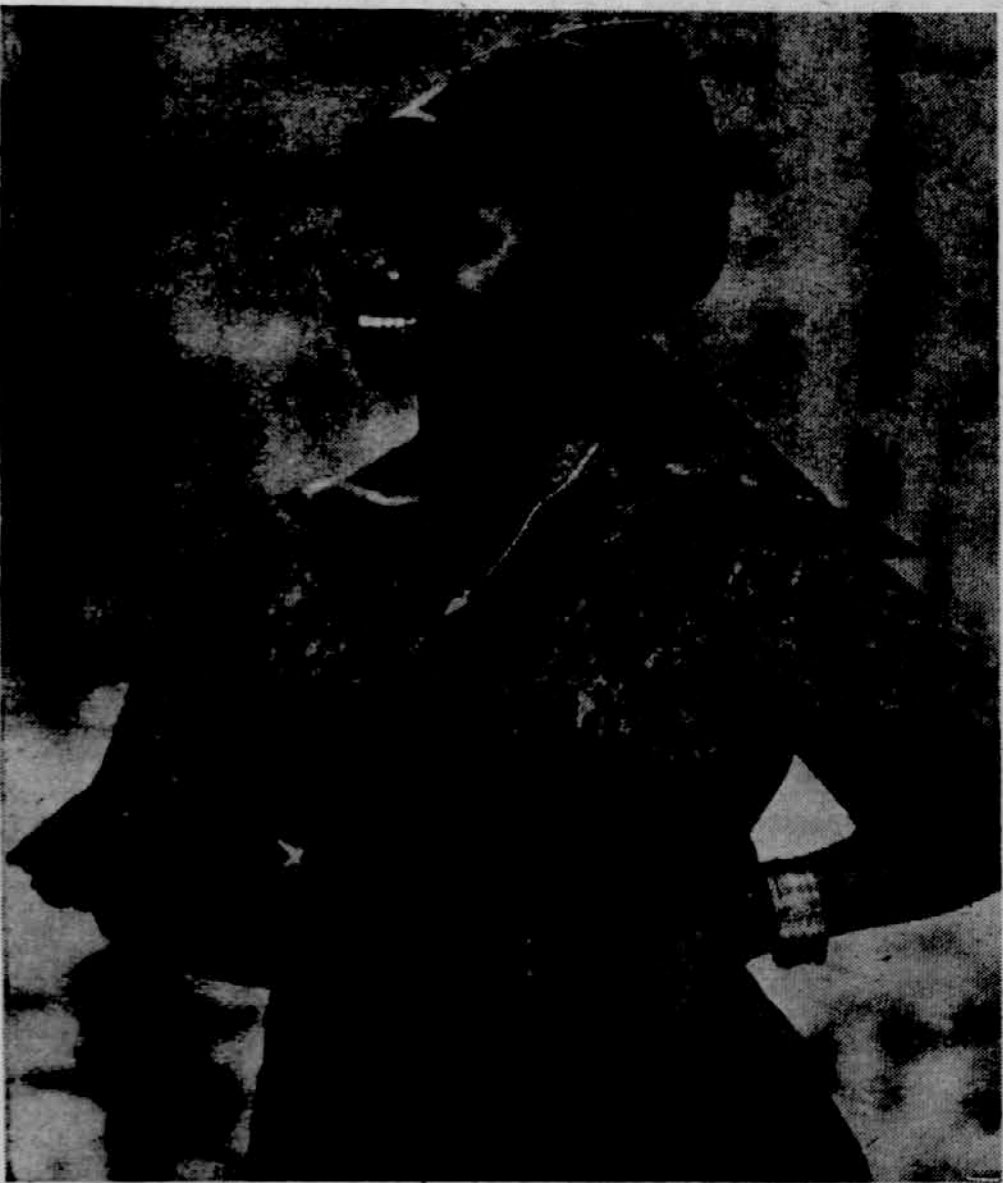
S podobno politiko skuša vlada nadzorovati tudi položaj na bolj važnih področjih. Po reformi — se pravi v zadnjih dveh letih — so se cene močno zvišale in v glavnem je vse znatno dražje. To je najbolj neprijetno seveda za ljudi s srednjimi in z nizkimi dohodki in prav nedavno je vlada izdala stroga navodila proizvajalcem, trgovcem in ustreznim ministrstvom, da morajo čimprej maron in samsotnimi gospodi srednjih let, ki želijo v Budimpešti ne bodo zagotoviti dovolj blaga, ki je poceni. Ta zahteva se nanaša na take stvari, kot so črn kruh, slanine, penice, perilo, otroška obleka in podobne. Čeprav se je izbor blaga v zadnjem času zelo povečal, gre povečanje v glavnem na račun dražjih izdelkov in takih, ki že sodijo v kategorijo luksuza. Za to blago cene namreč niso določene in lahko neovirano nihajo. Nihajo pa seveda vedno samo navzgor — tudi na Madžarskem.

Co se konec tedna peljete od Balatona proti Budimpešti, boste srečevali kolone, ki bežijo iz dvomilijonske prestolnice; če pa se peljete iz Budimpešte proti Avstriji, boste srečevali kolone (za zdaj še manjše, toda početi bodo prav tako dolge) Nemcev in Avstrijcev, ki so se odločili soboti in nedeljo preživet v letopici na Dobani. Mercedesi z dunajsko registracijo so večinoma sopromljena s samotnimi gospodi srednjih let, ki bodo vedno, da je v Budimpešti ne bodo našli samo prelepih spomenikov in fantastične kuhinje, ampak tudi prijetnosti, ki jih morajo potem previdno zamolčati svojim spoštovanim soprogam. Sicer pa je o teh stvareh ne govori. Uradno jih ni. (Neuradno pa v svojih super mini krilih obilno naseljujejo vse boljše hotele.)

No, če se že peljete proti Dunaju (kake štiri ure vožnje po zelo lepi cesti), se boste nekaj časa peljali tesno ob češkoslovaški meji. Cesta se čisto približa Donavi, na kateri je most, ki povezuje madžarski Komarno, Györu in slovaško Komarno. V Komarnu, Györu in drugih mestih v okolici boste srečevali Čeha in Slovake, ki priadevno tekaajo iz trgovine in trgovino in kupujejo salame, tekstil in vse drugo. Tempora mutantur! bi vzkliznil, če bi znal latinščino. Včasih je človek z Vzhoda hodil kupovat na češkoslovaško tako kot mi v Italijo.

Ko smo že pri kupovanju: seveda morate z Madžarske prinesiti kakšno steklenico barack palinke in kak meter ogrske salame. Samo — čisto za osebno informacijo — ne kupujte tega na Madžarskem. Salama — pristna ogrska — je cenejša v Avstriji, politrsko steklenico barack palinke pa dobiti v Ljubljani, v Nazorjevi ulici v tisti trgovini na vogalu pasáže za 1580 din, kar je natančno polovico toliko, kot boste zanj dali v Budimpešti. Samo pohtite, ker jo bodo morda zdaj zaradi te informacije podražili. Je pa res odlična.

JANEZ STANIČ

KIKUJKA, KI ŽIVI V MESTU

Izlet tedna

Na razgledno Čreto

Od Dobroveljske planote med Mozirjem in Braslovčami se k Menini steguje odje, strmo in gosto poročeno slame, na katerem krajlje majhna a slikovita vasica, pravzaprav zaselek — Čreto.

Nadmorska višina je domala tisoč metrov; malo hiš in še manj ljudi. Samota, odmaknjenost in goraki ter gosti mir. Na vrhu je več cerkvic pa nobene gostilne. Tudi poti niso kaj priča, čeprav se gozdarji; a te in z one strani hriba trčajo, da bi pridrli v ta nedotaknjeni svet. Kolovoz in stena s nobenih posebnih markacij in kaptipov. Tik nad vasico je cerkvice (Vrh Čreto),

odkoder je eden najlepših razgledov na Zgornjo Savinjsko dolino, na Savinjske Alpe, Golte in na vso drugo, zvišeno soseščino.

Lahodišče za Čreto je Vranako, odkoder se lahko zaletite naravnost navkreber skozi raztreseno Sejo na vrh (dve uri hoda). A bolj zanimivo je iti mimo vrankega kopalnišča, pod Jeronimom ter po kar dobri cesti v mirno, slikovito dolino do Vologa in bližnje še v nadmorski višini Črete. Potem se poti in staze prepletajo po planoti mimo Tolstega vrha, do Črete, odkoder se lahko

spustite naravnost v dolino proti Braslovčam ali stopniti ali pa proti severu na Dobroveljsko planoto, odkoder spet na Braslovce ali v Letuš.

DRAGO KRALJ

Na lovu v Keniji

Tudi v Keniji, kjer je nebesni pokrov sicer visokozračan in prosojen, prava nezmerza pada sa oblake slonovskih oblik, so zgodnja jutra medla, mračna, hladna in neizbravna. Pa tudi polna temno vselega pričakovanja, če so lovski. Lovčeva jutranjica je torej tudi v Keniji mrakobna, mrzličava in polna želje po nečem, kar se bo zgodilo, kar zaobsega beseda lov in kar je v skrajnem pomenu polsrečno skozi uničevanje zaradi najbolj stare ljubimci na svetu — ljubimci do bitij, ki dajejo meso, hrano in ki jih zato ljubim kakor samega sebe.

Skrb za tako neposredno osvajanje hrane nam je presahnila, čudno nagljenje do bitij, ki se v neki neznanj daljavi ta trenutek dramijo v nov dan prav tako kot mi in ki jih bo z nami za zmeraj povezal dobro merjeni strel, da bodo nesladna brez skrivnosti nedosegljivega pred našimi nogami na tleh, to nagljenje pa je ostalo. Ali je ostalo kot sled domotožja po čisti pradedni enačbi med življenjem in smrtjo, ko ne na to ne na ono stran tehnice se ni kanila kaplja človekovega duhovnega zavedanja, ki je potem vse postavila na glavo, vse tako nerazrešljivo zavolala, vse pokvarila, da ubjemo razen za golo potrebo, tudi brez potrebe, pa pri tem sistemsko prejšnjemu živalskemu, kar je bilo brez etičnega predznaka, postavljamo nasproti to razsojajoče, človeško, ki je neprimerno bolj živalsko od živalskega, ker ne zmoro biti dosledno človečno?

Pač res — po tej logiki bi bilo komurkoli od nas neprimerno pohvalneje reči, da je živalski in ne človeški. Toda — bilo bi tudi veliko enostavneje: samo tekati okrog po zemlji in se nedolžno žreti. A zgodilo se je drugače, naravi smo se strgali z verige. Zdjaj se razumno premikamo po tem, kar je kopnega, vodnega, sračnega in brezarčnega, in je kosček verige, večji ali manjši, kakršen je pač posameznik, opeta za nami. Zato to nagljenje, ta lovska strast, še zdaleč ni enostavno občute, komaj vredno, da bi ga z vzvišeno humanistično gesto zavrnili in s pridigarško besedo obsojili, češ: ubijanje, golo, človeka nevedno ubijanje.

V Nairobiju, v kenijskem nacionalnem muzeju, so tudi posnetki tamkajšnjih prazgodovinskih slikarji na skalne stene. Like živali je skušal prastari umetnik ukrotiti z raznimi zarotilnimi znamenji. Golo krvavo eksistenco zemskih sobitij je naslikal z neke čisto druge pozicije. Čaralno kopje, nasajeno v pleče živali, iz sovravnosti v ljubezen, iz ljubezni v sovravnost, iz egoizma, kajpada, iz egoцентриčne sie po obstanku (saj kaj pa je drugača strast ljubezni kot pretakanje slane krvi v korist močnejšega in odpornejšega), je bilo zalučano iz mesnega raja naravnost v sredo metafizične, nazorneje za nas: v tisto tritokotno božje oko. Upor, kakšen upor, in prošnja, kakšna prošnja!

Tako torej: ko je naš predzgodovinski praded začel zavestno moriti, je začel tudi zavestno moliti. In po vsem nedoumljivem tega spoznanja, od vsem spopadu živalskega in človeškega, nezavedanja in zavesti, ki je nisimo sami zakrivil, ne, še zdaleč ne sami, a se moramo (kako je to rečno in hkrati kako vzvišeno) sami in samotni otepati z njo, naj rečem, da lovska strast ni drugača kot sia po ubijanju! Naj spregledam, da je lovski blagoslov: kapljica pravkar pretočene krvi na veliki zelenja, prastara daritev? Naj tudi v sebi zatajim slutnjo polaskovalske želje močnejšega, da v navali zmagoslavja podeduje življenje svojih žrtve, se z njim napolni, zaripne do eksplozije, ki se prosti v krik, s titanisko močjo za trenutek, zase in za svoj vek, poteška vesoljni svet in končno enkrat tudi sam klecne kot žrtve močnejšega in tako sam s seboj odplača, kar se mu je na prebitku sil in zmognosti izpolnilo? Ne, ne morem obsojiti, ker sem sam sojenec na zatožni klopi, ki si jo sam vedno znova tešem. Ne morem razsoditi, ker ne dojamem. Kar najpreprosteje povedano: nikoli si nisem mogel razložiti lovčeve ljubezni do narave, ki jo kot lovec navsezadnje vendarle uničuje. Hudič vedi, skratka, kakšno hrepenenje je to, da potegnem nož, zarežem v živo tkivo in se hočem skozi to ozko okrvavljeno spranjo prebrniti nazaj v naravo. Samo to je bistvo in samo v tem je resnica. Kar sem doslej namodroval, se razblinja ob čestitju, da je tudi v Keniji lovčeva jutranjica mrakobna, mrzličava in polna želje po nečem. Tudi v Keniji. Tudi v Keniji.

To si ponavljam, da bi se prepričal, da je res, da sem v Afriki, pred hotelom Am-

basadeur v Nairobiju, in da sta naju s kolegom Peter in Roman prišla iskat, kot smo se bili domnili: ob zori, s toyoto, japonskim džipom, s profesionalnim belim lovcom in njegovim črnim pomočnikom. Otrdevam v lovski sli in ne premišljam več, čeprav sam ne nameravam sprostiti niti strela. Postanem ulovljivec lova, lov se začinja.

Prepričan sem, da bi tudi Peter in Roman, posebno še Peter, ki je po poklicu slikar, vso noč pred lovom risala po stenah hotelske sobe živali in jih čarala z zarotilnimi streli, ko bi bilo tako ravnanje še v skladu z načinom civiliziranovega doživljanja narave. Tega seveda nista počela, zato sta morda še bolj vzemirjena, čeprav ne pokažeta navzven, ko se zstosemo v džip.

Kasneje, na lovu, je Roman povedal, da vso noč ni zatisnil očesa od pričakovanja, Peter — sem opazil — pa pogosto bruba ob pogledu na odprto, iz drobovja kadečo se divjad, Peter s svojim umetniškim poklicem je še posebno vajbil kajpote v razmišljanje o skupnih izvirih religije, umetnosti in lova. Kaj niso njegovi akvarii — kot vsako umetniško poustvarjanje sveta — pravzaprav zarotilna znamenja? Ukrajdena in s tem osvoboda narava? Polaskovalski lov je, kajpada, prvotnejši, zato pa tudi bolj krvav. Vsaj na videz, kajti o pravi umetnosti, kar spominjamo se, tudi pravimo, da je krvava. Samo da je tisto krvavenje v umetnosti notranja krvavitve, od strelav, ki so ponavadi samonikli, to se pravi, neizprosno umetniškovo seciranje samega sebe. Kako se, razen z lovom, polaska narava Roman, ki je tehnik, ne vem. Mogoče se samospolnjuje samo z lovom in je zato še neposrednejši in še bolj zagret.

Toyota je eno samo železno ogrodje na štirih po traktorsko širokih in izlebljenih kolesih. Zapomnil si bom te železne prečke in ta kolesa. Toda tega zdaj še ne vemo. V zaprti kabini so Peter, Roman in, za krmilom, Peter Mann-Jones, poklicni beli lovec. Zadnji del džipa je odprt, razdeljen na prostor s klopio za sedenje in prostor za tovor. Fonjava, ki rabi za streho, je mlahadravo zvita ob prečki nad kabino. V vozilo se povzpne tako, da se primre za bočni železni drog strehe, stopiš na kolo in se zavihitiš prek pločevinaste roba na klop. Prvič storim to s težavo, nespretno, in se udarim v piščal. Za menjaj se prekobali v džip kolega Tone, prav tako reporet na tem lovskem pohodu. Z druge, desne strani, se po mačje zasuje na sedež črni Makao iz plemena Kamba.

Prvi del vožnje sedi torej za šoferjem, ki je na desni strani vozila, kajti v Keniji je še zmeraj v veljavi angleški način vožnje po levi strani ceste. Civilizirani del kenijskega življenja se sploh pretaka po levi, po angleško, kar ni v nasprotju s tem, da tuji kapital prieka v Kenijo z desne, z zahoda, in skupaj z domačim denarjem, predvsem izpod dolgih, spretnih, rjavorumenih prvotnih indijskih priseljencev, vzdržuje na zavidični višini evropski slog in vzdušje, pa seveda tudi globoka socialna nasprotja.

Nairobi je pravo pravcato evropsko mesto, angleško. Toda retuširano z živimi barvami Afrike. Buganvillea, nekakšna plezalka, ki jo je po mreži mogoče speljati metre in metre visoko ali kvadrat za kvadratom nizko pri tleh, zastira cele zaplate vzhidnih tuječevih pogledov z nepredirno goščavo skratnih cvetov. Najbrž domala stoletje gojena angleška trata med pritičnimi vilami v predmestjih, pa ob cestah in nasploh na vseh neasfaltnih javnih prostorih, še zmeraj skrbno prizrežovana in negovana, dopuška nogi, da se do glinežev udara v prelep stebel in koredin debeline dveh treh perzijskih preprog. Pa vmes, na paleti barvnih dražljajev, še slapovi rumenih in opečnatih in kdove kakšnih še cvetov, ki — posejani v krepah tudi po krošnjah dreves učinkujejo, kot da bi se poblizneli navni slikar po teh gajih in nesadih igral s kadmi najbolj živih in strupenih barv. Očitno, anglosaška ježa po zelenju se je tu, v Nairobiju, ki menda v kikuščini pomeni studeno mrzlo vodo, na nadmorski višini naše Velike planine, upijanja do delirija, se streljala v svojih ekvatorialnih barvnih privedih, svežih in sočnih zaradi ublaženega podnebja visoke ravnin, in jih zadržala v resničnosti za zmeraj.

Nato vedno več akacij s redkimi in plitvimi, živozelenimi krošnjami, kot na nekih vodni gladini podivjajočimi, predrtimi sem in tja od spodaj navzgor od svetlorumenih debeh. In evkaliptusi s srebrnim, neustojim odbleskom. Samo že iz mesta, s asfalta, na nekakšnem kolovozu. Zdjaj zdaj se bo zdnilo, kot bi potegnil zavoso z okna, in se bo spomin na večerjaje vtise nepretrgano nadaljeval skozi steklo v novi dan žive in resnične pokrajine. To je občutek živih bliednj v človeku, ki je tam nekje sredi Evrope sanjari eksotični svet od rane, v domišljijo zatekajoče se mladosti, pa je medtem že zdavnaj toliko dozrel, da se s Calderonom sprašuje, ali življenje vendarle je niso sanje. Prehitro, v enodnevem in enonocnem letalskem poletu, je bil prestavljen v resničnost tistega, kar si je bil dotlej zamišljeval, in tako mu je vsaka teh noči tukaj, kolikor je preostane za spanje, brez sanj, samo kratka prekinitve doživljanja, komajda somračje prevajajoča zavosa med dnevom in dnevom.

Iz tega somračja, ki bo zdaj zdaj spet zginilo s traku tega filma (zares, človeku se dozdeva, da živi nekakšen nepretrgan, samo od mraka do zore vsakič nekoliko svezanjen film, film mogoče tudi zato, ker je podobne prizore že gledal na filmskem platnu), je še živ vtis na šoferja, preden je pred hotelom sedel za krmilo. Da, v kratkih hlačah je bil, se spominjam, kljub hladu samo v maskirno obarvani, čez pas viseči srajci, z daljnogledom na prsih, golglav in skorajda dolgolas, napeto ostrega obraza zgodnjih srednjih let.

Ce je spominski preblisk na šoferja, ki zlozena vsbujati pozornost zato, ker je kolovoz očitno smeraj manj, ker je vožnja zato smeraj dražja, opotekava in vrtoglava, svetel in zmeraj jasnejši, kar zadeva njegov temperament, saj je, gled, za krmilom drzen in okreten ko zidej, se zdi njegov črni pomočnik na moči desni, tako mi pravijo moji kradljivci pogledi nanj od strani, njegova temna, brezizrazna senca. Obrat mu temni pod nekakšnim kavbojsko svrhanim klobukom; njegov trak ima nemi lastnik speljan čez brado, po vzoru angleških vojakov. Vrat mu temni pod svetlo jopico s pokvarjeno in svrhano sadrgo od konca ramen navzgor. Sledijo prav tako svetle platnene hlače in polvisoki semiščevlji — pod tema deloma oblake temni njegovo telo nevidno. Vse, kar ima moj molčljivi desni sojed na sebi, je natrgano, zguljeno, pomazano, a še kako v skladu s hitrico in spretnostjo gibov in opravkov, ki si jih med vožnjo nalaga, ko pogleduje nazaj proti tovoru, na ropotajočo zmešanico dveh rezervnih koles, mačete, sekire, aluminijaste skrinjice za hrano, velike lesene klade za privzdigovanje avtomobila, ali ko se nagiba iz avtomobila proti kabini in izmenja stavek ali dva s šoferjem, Glas v svahilščini zabraba iz njega z neznanom hitrico, a griento, mehko in čisto potihlo.

Človek s takim obzirnim, pridruženim govorjenjem, premišljanjem, mora imeti neko staro, zglajeno srčno kulturo. Ali je mogoče, da samo služabniško, v kateri je, kaže, poglavitno pravilo, da je črni mož kolikor mogoče neopažen med belimi gospodi? Čeprav se zdaj, ki je že vse mimo, za vse na svetu ne bi mogel spomniti, če sem ves dan lovskega pohoda videl Makao enkrat samkrat jesti, piti ali opravljati kakoli drugega osebnega, celo samo za droben korak skopiti pred katerega izmed nas, ko smo korčili sem in tja po savani, sem prepričan, da njegovo vedenje ni bilo le služabniško, bilo je, preprosto, iz nekega drugega sveta, iz sveta rodu Kamba, in kazalo se je tako, da se sploh ni kazalo. To je očitno najboljši način, ki si ga razumen človek lahko izmisli, da po najljubši poti ohrani svojo neodvisnost. Ostaja dostojanstven tam daleč nekje v svojih pravih, zakonih in navadah. A če se hoče ali če se je prisiljen približati sebi tujemu svetu, mora hočeš nočeš tvežati oziroma vzeti nase, da bo za dolga obdobja smesen, čuden, ali pa opije posemnavalski in hlapčevski, Nairobijski čuvaj, ki jih je, oboroženih s palicami, znamenjem dostojanstva na vseh ključnih hierarhičnih lestevic, vse polno zaradi številnih brezposelnih zmikavto, kurijo ponoči majhne ogenjčke ob pločnikih. Gotovo ne samo zaradi tega, da bi si nad plamenem greli premrzane prste, ampak še posebej zato, da si po prastarem običaju divjine ogrevajo zmražene in tesnobne duše.

V Afriki ima noč še posebno moč, zato celo profesionalni šoferji ponoči še sedaj neradi sedajo za krmilo. Noč je čas gospodstva divjih zveri, ponoči so upornim

Afričanom beli oblastniki nekaj prepovedovali gibati se naokrog. Pa je ostalo v njih nekaj čudnega, nam nepojmljivega, čeprav bi rad poznal tistega belca, ki bi ponoči

brez tesnobe samedjal, na primer, pridrti kolo kje ob cesti sredi savane. In Masajec, ki pride s sulico na rami obiskat v Nairobi svojega sorodnika, je v podobno smešnem položaju, kot je bil naš praded, ko se je pripeljal z bičevnikom v roki pogledat v Ljubljano svojega študenta. Masajec se zmeraj živi v sosesčini leva in leoparda. Ko se z življenjsko nepogrešljivo sulico, s katero ju kroti in celo sam samcat užene, bliža tujemu civiliziranemu svetu, je vedno smešnejši. Ko se mu odmička čedalje globlje na nepregledno ponjavo savane, raste njegovo dostojanstvo tja pod nebo. In zdi se, da ni bolj veličastnega in pretresljivejšega prizora kot pogled na nepremično, visoko temno postavljeno s sulico v roki, izgubljeno sredi neobčudene divjine, pri čuvarju goveda, med katero se mešajo zebre, gnuiji, antilope, gazele in druge tisočglave črede divjadi.

Ko ga uzreš iz daljave, posebno še iz daljave, se zavreš, da te rajsko nezle in bogale trope travojedcev paseta dva pastirja — ta visoko zravnani in izpostavljeni črni mož in v goščavju skrta zver, in da je zmaga na strani človeka, tega mršavega, temnopoltega strašila z grozljivo razstojnima ušesnima mečama.

Toda ta zadnja opazka je že pogled od blizu, iz mojega sveta, ki ve, da je Masajec način življenja obojen na propad, a ki pozablja, da je v njem konservirana prva človekova zmaga nad naravo. Naša toyota vedno bolj poskakuje po kolovozu. Toda še vse premalo, da bi se moj svet in svet mojega sosedja Makaa razpočila in za hip izpremešala.

Pa se kmalu zgodi tudi to. Kolo udari v prvo večjo kotanjo in toyota se je očitno namenila, da me med železnimi prečkami izstrelji iz sebe. Uspešno se ujamej in tedaj se mi Makao prvič odobravajoče nasmehe. Odgovorim mu s tem, da posnamem njegovo držo, ki se v tej vožnji izkaže kot edino mogoča: zdaj se z nogo krčevito opram v železno stojalo za puške, privrto k steni kabine, z roko pa se oprjamem železne prečke nad glavo. Podobno stori tudi prijatelj Tone na levi in tako visimo z druga in nihamo ob udarcih in se odbijamo od stene kabine pred seboj.

Pocasni me mineva evropska bacilofobija in če se moja roka na drugo dotakne Makaove, je nič več nemudoma in s strahom ne odmaknem. Velike živali, ki nas začno obkrožati in med katerimi postaja Makao vedno bolj sproščen, mi pa smeraj bolj neobgljeni, prelenjeno neprijetno misel na zahrbtno mikroorganizme. Prva žirafa se zazre v nas iznad vejstva, ki pod seboj še nasršeno valj somrak. Vse žirafe, kolikor smo jih ta dan srečali, in bilo jih je na desetine in desetine, so bile užaljeno začudene, tu pa smo očitno deprimirali najbolj. Tako zarana in s štirimi puškami v stojalu spet seboj!

Toliko svetlo je že, da razbiram označbe vrste in kalibra orožja. Prva v moriški falangi je winchester 458. Sloni, bivoli, nosorogi, levi so njena nevarna kinčeta. Ob njej je privrta v stojalo winchester 375 magnam. Je malo manjšega kalibra, zato pa ima naboj povečan tulec. Torej zvečana prebojna moč za kroglo, ki se sreča — in srečati se mora o pravem času in na pravem mestu — s slonom, bivolom, nosorogom, levom. Tretja v vrsti je brez vsakršne imenitne označbe. Makaa ji reče kar two-two (22) in zamahne z roko. češ da je samo za spoprijavljanje zastreljene živali. Ne izgublja besed o njej, kot jih ne bi o pripravljem in nezmožnem človeku. Četrta, ta je pa menda spet vročina vsega spoštovanja. BSA 270, angleška izdelava, precizna smrtna piščal za antilope, gazele in podobno divjad.

Prav to odvijte Makao s stojala, ko se ustavimo in zajtrkujemo dobrote iz aluminijaste skrinje: kavo, sendviče, klobasice. Mi trije z zadnjega dela toyote imamo odličan tek — že poprej nas je namred nekajkrat obkrožila steklenica z whiskeyem. Makaa, ponaviljam, nisem videl založiti. Na to tedaj se nisem obračal pozornosti. Toda jedel gotovo je, saj se zadovoljno smehlja in si priziga cigareto. Peter Jones se s toaletnim papirjem in soldaško prostodinstvo oddalji v grmljeve. Toda nikakor ne

SRAMEZLJIVO SREČANJE
Mlade Masajke si zakrivajo lice, da jim fotograf ne bi ukradel duše
(Foto: Joco Znidarsič)

daleč in ne za dolgo. Ni varno, kajti to ozemlje je že pod šapo kralja živali.

Spet nas pride pogledat neka žirafa. Beli lovec Peter Jones, ki je že spet med nami, nas opominj, ko vsak zase naravnava dalnogleda proti njej. Pogleda samo njen pogled! Ljubko neumno namrgodena filmska zvezda, preden je po zajtrku opravila svoj make up.

Ees, rečem prava Elisabeth Taylor. Exactly, strinjajoče se privzdigne glas Peter Jones, in ga spusti v globoki pritrilni yes. Zdjaj se poznavata. Seznanila nju je žirafa. Peter Jones doda k šali nekaj osebnih podatkov. Iz Walesa je, petinidesetletnik, pravi Kelt torej, v Afriki živi, odkar se je demobiliziral. Kot lovec se je udjal že v južnoafriški republiki. Tja se bo verjetno spet kdaj vrnil. Lov na kače je posebno donosen. Ljubi nevarnost in navdušuje ga lovsko veselje njegovih varovancev, če ga zazna v njih, seveda. Po predpisih sprejema odgovornost za dve osebi. Tone in jaz sva torej zunaj turistične življenjske garancije. To je v svetu denarnih odnosov tudi razumljivo. Midva sva, kot reporterja, namred zastojarska udeleženca pohoda. Posej je posej in poklic je poklic.

Peter Jones pravi, da ljubi živali. Verjamem mu, saj je z opazko o žirafi izpričal pravo bratovsko hudomušnost do savanskih svezdnice. Toda poklic je poklic in zato bo Peter Jones danes še ubijalec matere z otrokom. In divjina je divjina in zato bomo danes enkrat še vsi skupaj v hudi nevarnosti, varovalec in varovanci in nevarovani.

Po kajpotu, ki sem si ga še med vožnjo nekeje zapomnil in na katerem je pisalo Ngong Rifle Range, sklepam, da smo nekeje jugovzhodno od Nairobija, v smeri proti Tanzaniji. Ngong namred najdem na zemljevidu. Ko spet poženemo, se obrnemo proti severu in začnemo spuščati proti nize ležeči planoti. Toda kako spuščati! Tudi po treh kolesih, če je treba. Čakam, kdaj si bomo dovolili še vožnjo po dveh, in se v mirnem z misljo, da se bomo v tem avto-

mobilskem crosscountryju slej ko prej prekucnili na streho. Na streho? Strehe seveda ni in v polrazvezano ponjavo lovimo hladan zrak, da je vseskozi napeta. To prazno ribarjenje po uprjočem se zraku spremljajo neumljeni štrbunki koles v kotanje. Končno sestopimo. Pred nami je Rift Valley.

Včeraj, na turističnem izletu proti jezeru Nakuru, ki za fotografske in filmske kamere skozi ves dan s svojimi razbroganimi vodami preživlja rožnato zoro in zarjo iz kakih dveh milijonov flamingov, po naše plamenecv, smo z asfaltna ceste s srhljivim spoštovanjem zrl v ta velikanski divji tektonski udor. V smeri sever-jug raspolavlja vzhodni del afriške celine — od Tanzanije, prek Kenije proti Etiopiji. Vanj sta se v neki geološko eksplozivni pradedni natekli tudi Viktorijino in Rudolfovo jezero. Najstarejši doselej znani zemski raj je bil v njem. O tem govore milijoni let stare človeške kosti iz najdišča ob Rudolfovem jezeru. In zdaj smo v njem, v ostanku tega raja, ki ga še zmeraj označuje fantastično preoblike sem in tja tekačjega živega mesa. Od tod, zaradi preoblike, brezgrešnost ubijanja, svetopisemska utvara o prvem in tako kmalu zapravljenem prijateljskem sožitju vsega, kar leže po zemlji, leta po zraku in plava po vodi, se mi začinja svitati.

Zdjaj se vračamo v to prvotno stanje, izgarneli iz predelov vzhodno od raja, da bi vnjam uničevali iz grešne strasti, zavestno. Na morjenje torej vzklizne Peter Jones ne brez kanca ironične grenkobe v glasu. In se odpeljemo nastreliti puško.

Nastreliti pomeni preskusiti, kako puška nese. Makao izstopi in z mačeto zaseka v deblo akacije bel odlupek. Ostali se odpeljemo kakih sto, dvesto metrov naprej in potem Peter in Roman nekajkrat ustrelita v svetlo rano na deblo. Makao kaže zadotke. Zadolježljivo. Središče križa v daljnogledu na BSA je dobro centrirano. Pripravljani smo.

(Nadaljevanje prihodnjič)
JOZE SNOJ

NESRAMEZLJIVO SREČANJE
Lovci se približujejo strelni razdalji (Foto: Joco Znidarsič)

KULTURNI KOLEDAR

Gledališča

DRAMA SNG

Sobota, 6. junija, ob 20. uri: Tennessee Williams: **STEKLENI ZVERINJAK** (The Glass Menagerie). Javna predstava slusateljov osmega semestra Akademije za gledališče, radio, film in televizijo pod vodstvom izr. prof. Ivana Jermana in asistentice Mileta Koruna. Izven abonmaja. Vstopnice so v prodaji pri blagajni v Drami, za študente in dijakke z indeksom oz. dijaško knjižico veljajo polovične cene.

Nedelja, 7. junija, ob 15. uri: Ben Jonson: **VOLPONE ali LISJAK** (komedija). Abonma Nedeljski popoldanski in izven. Vstopnice so tudi v prodaji. Zadnja nedeljska popoldanska ponovitev.

Nedelja, 7. junija, ob 20. uri: Tennessee Williams: **STEKLENI ZVERINJAK** (The Glass Menagerie). Izven abonmaja. Vstopnice so v prodaji pri blagajni v Drami, za študente in dijakke z indeksom oz. dijaško knjižico veljajo polovične cene.

Ponedeljek, 8. junija, ob 20. uri: Ben Jonson: **VOLPONE ali LISJAK** (komedija). Abonma S in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Torek, 9. junija, ob 20. uri: Ben Jonson: **VOLPONE ali LISJAK** (komedija). Abonma B in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Sreda, 10. junija, ob 20. uri: Ben Jonson: **VOLPONE ali LISJAK** (komedija). Abonma A in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Cetrtek, 11. junija, ob 20. uri: Ben Jonson: **VOLPONE ali LISJAK** (komedija). Abonma D in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Petek, 12. junija, ob 15.30: Ben Jonson: **VOLPONE ali LISJAK** (komedija). Abonma Popoldanski in izven. Vstopnice so tudi v prodaji. Zadnja popoldanska ponovitev.

MALA DRAMA SNG

(Vhod iz Igriške ulice)

Petek, 12. junija, ob 20. uri: Dušan Janovčič: **ZNAMKE, NAKAR SE EMILIIJA**. Izven abonmaja. Vstopnice bodo v prodaji pri blagajni v Drami od srede, 10. junija dalje. Mladini do 18 let neprimerno.

Sobota, 13. junija, ob 20. uri: Dušan Janovčič: **ZNAMKE, NAKAR SE EMILIIJA**. Izven abonmaja. Vstopnice bodo v prodaji pri blagajni v Drami od cetrčka, 11. junija dalje. Mladini do 18 let neprimerno.

Da bi ustregli povpraševanju, smo uspešno komedijo **ZNAMKE, NAKAR SE EMILIIJA** ... v prihodnjem tednu dvakrat uredili v spored Male drame SNG.

OPERA IN BALET SNG

Sobota, 6. junija, ob 19. uri: Donizetti: **DON PASQUALE**. Abonma red Sobota in izven. Nekaj vstopnic je tudi v prodaji.

Nedelja, 7. junija, ob 15. uri: Gounod: **FAUST**. Abonma red N in izven. Vstopnice so še v prodaji.

Torek, 9. junija, ob 20. uri: Wolf-Ferrari: **PREBRISANA VDOVA**. Abonma red H in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Sreda, 10. junija, ob 20. uri: Verdi: **TRAVIATA**. Abonma red K in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Cetrtek, 11. junija, ob 20. uri: Wolf-Ferrari: **PREBRISANA VDOVA**. Abonma red C in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Petek, 12. junija, ob 15. uri: Smetana: **PRODANA NEVESTA**. Zaključena predstava za OS Bled, Gorje, Bohinj, Radovljica. V prodaji so stojišča.

Sobota, 13. junija: Zaprtlo.

Nedelja, 14. junija, ob 10.30: Smetana: **PRODANA NEVESTA**. Zaključena predstava za Glasbeno mladino. Zadnja ponovitev v sezoni. (Razprodano).

MESTNO GLEDALIŠČE LJUBLJANSKO

Gledališka pasaža

Sobota, 6. junija, ob 20. uri: M. Bor: **PLES SMETI**. Izven. Zadržji.

Sreda, 10. junija, ob 16. in 20. uri: E. Hemingway: **PETA KOLONA**. Gostovanje v Trbovljah.

Sreda, 10. junija, ob 20. uri: Harold Pinter: **HISNIK**. Gostovanje v SNG Celje.

Cetrtek, 11. junija, ob 20. uri: E. Hemingway: **PETA KOLONA**. Abonma Cetrtek A in izven. Vstopnice tudi v prodaji.

Petek, 12. junija, ob 20. uri: E. Hemingway: **PETA KOLONA**. Abonma Petek in izven. Vstopnice tudi v prodaji.

Sobota, 13. junija, ob 20. uri: E. Hemingway: **PETA KOLONA**. Abonma Kolektiv D in izven. Vstopnice tudi v prodaji.

Na letošnjih XV. jubilejnih gledaliških igrah v Novem Sadu je bila uprizoritev Borovoga **PLESA SMETI** nagradjena z **deuma stierijnima nagradama: Miranu Herzoga za režijo in Miji Jarčevi za kostume**. Ta predstava bo drevi ob 20. uri zadnje uprizorjena v Ljubljani, na kar posebno opozarjamo ljubitelje gledališča. Vstopnice so v prodaji, rezervacije po telefonu 21-660.

Sposlušane abonente obveščamo, da lahko zapadle in tekoče abonmajske obroke povrnemo v sprejemni pisarni vsak dan v dopoldanskih urah ali pri dnevni blagajni od 10. do 12. ure ter uro pred vsako predstavo.

SENTJAKOBSKO GLEDALIŠČE

Mestni dom

Sobota, 6. junija, ob 15.30: V okviru XIII. srečanja amaterskih dramskih skupin Slovenije: Držič: **SKOPUH** (komedija). Izven. Uprizoritev amaterskega gledališča Slava Klavara Maribor.

Sobota, 6. junija ob 20. uri: Rene de Obaldia: **VETER V VEJAH SASAFRASA**. Izven. Uprizoritev gledališke skupine prosvetnega društva Gorjul.

Nedelja, 7. junija: Zaprtlo.

Torek, 9. junija, ob 17. uri: Roussin: **LOKOMOTIVA** (komedija). Red E.

Sreda, 10. junija, ob 17. uri: Vošnjak: **LEPA VIDA** (drama). Red G.

Cetrtek, 11. junija, ob 20. uri: Lope de Vega: **PREBRISANA NORICA in VITEZ CUDES** (komediji). Gostovanje v Brežicah.

Petek, 12. junija, ob 19.30: Lope de Vega: **PREBRISANA NORICA in VITEZ CUDES** (komediji). Red S in izven.

Sobota, 13. junija, ob 19.30: Lope de Vega: **PREBRISANA NORICA in VITEZ CUDES** (komediji). Red C in izven.

MLADINSKO GLEDALIŠČE

Sobota, 6. junija, ob 10. in 13. uri: Carlo Goldoni: **SLUGA DVEH GOSPODOV**. Gostovanje v Logatcu.

Ponedeljek, 8. junija, ob 16. uri: Charles Dickens, Dušan Mlakar: **OLIVER TWIST**, za O. O. Hinko Smrekar, Dr. Jože Potrč in izven.

Petek, 12. junija, ob 20. uri: Wilhelm Busch: **CIPEK IN CAPEK**. Gostovanje v Novem Sadu v okviru »Zmajevih igr.«

CELJE

SLOVENSKO LJUDSKO GLEDALIŠČE

Sobota, 6. junija, ob 20. uri: Jurčič: **DESETI BRAT**. Gostovanje v Mirni na Dolnjemškem.

Torek, 9. junija, ob 19.30: Pinter: **HISNIK**. IV. mladinski abonma in izven.

Sreda, 10. junija, ob 17. uri: Veber: **UGRABITEV**. Komedija. Abonma za upokojence in izven.

Sreda, 10. junija, ob 20. uri: H. Pinter: **HISNIK**. Gostovanje v Mestnem gledališču ljubljanskem.

Cetrtek, 11. junija, ob 19.30: Pinter: **HISNIK**. III. mladinski abonma in izven.

Petek, 12. junija, ob 15.30: Pinter: **HISNIK**. I. mladinski abonma in izven.

Sobota, 13. junija, ob 19.30: Pinter: **HISNIK**. Sobotni abonma in izven.

Nedelja, 14. junija, ob 10. uri: Pinter: **HISNIK**. I. nedeljski mladinski abonma in izven.

JESENICE

AMATERSKO GLEDALIŠČE

TONE CUFAR

Sobota, 6. junija, ob 20. uri: William Inge: **PIKNIK** (komedija).

Nedelja, 7. junija, ob 20. uri: William Inge: **PIKNIK** (komedija).

MARIBOR

SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE

Ponedeljek, 8. junija, ob 20. uri: Ferrar: **ZDRAHE NA TRGU**. Za red Bell.

Torek, 9. junija, ob 19. uri: Ustinov: **KOMAJ DO SREDNJIH VEJ**. Za solski center pri TAM.

Sreda, 10. junija, ob 15. uri: Shakespeare: **VIHAR**. Za red U in izven.

Sreda, 10. junija, ob 20. uri: Ferrar: **ZDRAHE NA TRGU**. Za red Studentovski.

Cetrtek, 11. junija, ob 20. uri: Drabosnjak-Hartman: **IGRA O IZGUBLJENEM SINU**. Predpremierra za red zeleni.

Petek, 12. junija, ob 20. uri: Drabosnjak-Hartman: **IGRA O IZGUBLJENEM SINU**. Za red Premierski in izven.

Sobota, 13. junija, ob 15. uri: Drabosnjak-Hartman: **IGRA O IZGUBLJENEM SINU**. Za red popoldanski.

Nedelja, 14. junija, ob 10.30: Drabosnjak-Hartman: **IGRA O IZGUBLJENEM SINU**. Za glasbeno mladino C.

Lutkovni odri

LUTKOVNO GLEDALIŠČE LJUBLJANA

Ročne lutke, Resljeva c. 36

Sobota, 6. junija, ob 17. uri: H. Januszewska: **TIGERCEK PETER**. Izven.

Nedelja, 7. junija, ob 17. uri: Jan Grabowsky: **VOLK IN KOZLIČKI**. Izven.

Cetrtek, 11. junija, ob 15.30: G. Vladicina: **RADOVEDNI SLONCEK**. Gostovanje v Grosuplju.

Cetrtek, 11. junija, ob 18. uri: G. Vladicina: **RADOVEDNI SLONCEK**. Gostovanje v Smarju Sap pri Grosuplju.

Sobota, 13. junija, ob 17. uri: G. Vladicina: **RADOVEDNI SLONCEK**. Izven.

Nedelja, 14. junija, ob 17. uri: Dosedanja redna popoldanska predstava za izven v gledališču ročnih lutk odpade.

Marionete, Levstikov trg 2

Sobota, 6. junija, ob 9. uri: Niko Kuret: **OSTREŽEK**. Zaključena za OS Zalina in posebno OS Janeza Levca, Ljubljana.

Nedelja, 7. junija, ob 11. uri: Frane Milčinski: **ZVEZDICA ZASPANKA**. Izven.

Sreda, 10. junija, ob 11. uri: Jan Malik: **ZOGICA MAROGICA**. Zaključena za OS Mirna peč.

Nedelja, 14. junija, ob 11. uri: Niko Kuret: **OSTREŽEK**. Izven.

Predprodaja vstopnic za obe gledališči je vsak dan, razen nedelje in praznika od 8. do 12. ure na upravi gledališča, Resljeva c. 36 in pol ure pred pričetkom predstave pri blagajni gledališča. Rezervacije vstopnic za obe gledališči, vsak dan, razen nedelje in praznika, od 8. do 13. ure po telefonu št. 312-020.

MARIBOR

KUD JOZE HERMANKO

Rotovski trg 2

Nedelja, 7. junija, ob 10. uri: premiera lutkovne igre: Jan Grabowsky: **VOLK IN KOZLIČKI**.

Torek, 9. junija, ob 17. uri: Jan Grabowsky: **VOLK IN KOZLIČKI** za OS Antona Aškerc.

Sreda, 10. junija, ob 17. uri: Jan Grabowsky: **VOLK IN KOZLIČKI** za OS bratov Polančičev.

Cetrtek, 11. junija, ob 17. uri: Jan Grabowsky: **VOLK IN KOZLIČKI** za OS Iva na Cankarja.

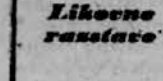
Koncerti

MLADINSKI ZBOR RTV LJUBLJANA bo pod vodstvom Matevža Fabjana nastopil v ponedeljek, 8. junija ob 20. uri na rednem letnem koncertu v Filharmoniji. Pel bo zborovske pesmi tujih in domačih skladateljev. Vstopnice po enotni ceni 5 dinarjev (za mladino po 2 din) so naprodaj v Filharmoniji.

DRUŠTVO SLOVENSKIH SKLADATELJEV prireja v torek, 9. junija ob 20. uri v Moderni galeriji VEČER SLOVENSKIH KOMORNH DEL. Poleg ansambla Slavko Osterc bodo Trio Lorens, pianist Igor Kleva in violonist Tomaž Lorens izvajali dela Šuberta, Balakija, Švara, Faborja, Pavla Miheliča, Stibljana in Rasmusa (solista v njegovem Portretu bo haristika Ruda Kosi). Zanimivost bo tudi predvajanje Božičevega Requiem za magnetofonskega traku, glasbe, ki je zamisljena kot kolač z elementi mešanega zbora, recitatorjev in instrumentov. V odmoru koncerta bo ogled

retrospektivne razstave Riharda Jakopiča.

KONCERTNI ATELJEJE Društva slovenskih skladateljev zaključuje svojo 4. sezono z recitalom violinista Vladimirja Škerliaka ob spremljavi pianista Andreja Jarca v petek, 12. junija zvečer v svojih društvenih prostorih na Trgu francoske revolucije. Na sporedu so dela Šrebotnjaka, Jeza, Petrica, Weberna in Martinuja. Likovni del prispeva akademska slikarka Irina Rahovschi-Kralj. S tem koncertom zaključuje Društvo slovenskih skladateljev izredno bogato in razbano letošnje sezono, ki je prinesla vrsto domačih del in novitet v našem koncertnem življenju.

Likovne razstave

NARODNA GALERIJA. Stalna zbirka starejše slovenske umetnosti od srednjega veka do impresionizma je odprta vsak dan, razen ponedeljka, od 10. do 18. ure in v nedeljo od 10. do 13. ure.

MODERNA GALERIJA V LJUBLJANI. V Moderni galeriji je odprta retrospektivna razstava slikarskih del Riharda Jakopiča. Razstava je odprta vsak dan od 10. do 18. ure.

MALA GALERIJA V LJUBLJANI — Odprta je razstava grafik, ki jih razstavlja Zdravko Tišar iz Zagreba, vsak dan med 10. in 20. ure.

MESTNA GALERIJA — Odprta je razstava slikarskih, kiparskih in grafičnih del češkoslovaških likovnikov.

KOSTANJEVICA NA KRKI

GORJUPOVA GALERIJA — Stalna zbirka umetniških del, ki jih je darovalo nad sto domačih in tujih avtorjev, je odprta vsak dan od 7. do 19. ure. Zbirka šteje 900 umetnin.

LAMUTOV LIKOVNI SALON — Razstava del akademskega slikarja Franceta Godca, ki razstavlja prerez svojega ustvarjanja v letih 1939—1970. Posebno bogato je na razstavi zastopano obdobje zadnjih dveh let. Na razstavi je 81 del tega znanega slovenskega krajinarja. Razstava je odprta za skupine ob vsakem času, sicer pa vsak dan od 15. do 18. ure. Razstava je podaljšana do 9. junija. — Dne 12. junija pa bo odprta nova razstava Eda Murčiča iz Zagreba.

GALERIJA FORME VIVE je za obiskovalce odprta ob vsakem času. Najavljene skupine lahko dobijo tudi vodstvo po razstavi in gradu, ki ga obnavlja slovenska spomeniško-varstvena služba. Svoj prihod je treba sporočiti na naslov: Dolenski kulturni festival Kostanjevica na Krki.

Muzeji

NARODNI MUZEJ LJUBLJANA — Odprte so stalne arheološke zbirke in občasna razstava »Holandsko-flamske in francoske reproduktivne grafike 17. in 18. stoletja«, ki je prirejena v počastitev 25-letnice osvoboditve. Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, v sredo in petek pa tudi popoldan od 16. do 19. ure.

ARKADE na Trgu revolucije 18. Odprta je razstava »Uniforme v zgodovini«. Razstava prikazuje nastanek in razvoj vojaške uniforme od 17. stoletja do današnjih dni, od barvitih krojev v preteklosti do povsem utilitarnih oblačil sodobne vojske. Na razstavi je zbranih preko sedemdeset originalnih uniform, ki so zelo živo in nazorno dopolnilno predstavljajo zgodovinskih dogodkih (zlasti v 18. stol.), s katerimi je bila Slovenija najtesneje povezana. Razstavišče je odprto vsak dan od 10. do 19. ure, v nedeljo pa od 10. do 13. ure. Vstopnina: odrasli 2 din, otroci, vojaki, študentje in skupine pa 1 dinar.

V MUZEJU LJUDSKE REVOLUCIJE v Ljubljani je odprta stalna razstava o razvoju naprednega delavskega gibanja 1918—1941 ter ljudske revolucije 1941—1945 na Slovenskem. Muzej je odprt od 8. do 18. ure, ob nedeljah od 8. do 12.30 in od 14.30 do 18. ure. Ob ponedeljkih je muzej zaprt.

V SLOVENSKEM ETNOGRAFSKEM MUZEJU v Ljubljani, Trg herojev 1, je na ogled razstava Klekjanje čipke. Pripravil jo je Slovenski etnografski muzej, v sodelovanju z Mestnim muzejem iz Idrije. Razstavljenih je nad 500 primerkov čipk od konca 17. stoletja do danes in obširno dokumentarno gradivo. Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, v sredo in petek tudi popoldne od 16. do 19. ure. V nedeljo, 7. junija bo od 10. uri po razstavi vodila dr. Marija Markovičeva.

MULJAVA IN PRAPROČE PRI GRO-SUPLJEM — Slovenski etnografski muzej vabi na ogled Jurčičevega doma na Muljavi in spomenike sobe pisatelja Louisa Adamiča v gradu Praproče pri Grosuplju.

MUZEJ V GRADU PODSMREKI PRI VISNJI GORI — Slovenski etnografski muzej vabi na ogled muzeja v gradu Podsmreki pri Visnji gori. Razstavljeni je zbirka slovenskega lončarstva in kamnite ljudske plastike. Muzej je odprt vsak dan, ob nedeljah pa od 10. do 17. ure.

MESTNI MUZEJ — Razstavi Zgodovinski pregled arheoloških dob v Ljubljani in Stilno pohištvo od gotike do bidermarijerja sta odprta vsako nedeljo od 9. do 12. ure, vsak torek in cetrtek pa od 9. do 12. ure in od 16. do 18. ure. Po predhodnem obvestilu sta za večje skupine in šole razstavi odprti vsak dan.

JAKOPIČEV VRT, Mirje 4 — restavrirana rimska stanovanjska stavba z ohranjenim ogrevalnim sistemom in mozaiki je odprta vsak dan razen ponedeljka od 9. do 12. in od 16. do 18. ure.

CANKARJEVA SPOMINSKA SOBA na Rožniku je odprta vsako nedeljo od 10. do 13. in od 16. do 18. ure, vsak torek in cetrtek pa od 16. do 18. ure. Skupinski obiski pa tudi izven tega časa po dogovoru s upravo Mestnega muzeja v Ljubljani, telefon št. 20-123.

ZEMLJEPIŠNI MUZEJ V LJUBLJANI. Trg francoske revolucije 7/II ima odprto razstavo »Nekateri elementi in aktualni problemi v agrarnih pokrajinah Slovenije«. Muzej je odprt vsak delovnik razen sobote od 9. do 13. ure, ob ponedeljkih in sredo tudi popoldne od 17. do 19. ure. Skupinski obiski po dogovoru so možni tudi izven tega časa. V navedenem času je odprta tudi knjižnica in arhiv s dokumentacijo.

SLOVENSKI SOLSKI MUZEJ, Ljubljana,

Poljanska c. 28 je pripravil občasno razstavo »O ženskem solstvu in delovanju učiteljic na Slovenskem«. Razstava bo odprta v torek 9. junija ob 11. uri v prostornih muzeja.

TEHNIŠKI MUZEJ SLOVENIJE ima svoje zbirke v gradu Bistra pri Vrhniki, to je 22 km od Ljubljane. Odprti so naslednji oddelki: gozdarski, lesni, lovski, elektro-strojni in kovski. Obiskovalce vabimo, da si ogledajo tudi muzejski park z ribnikom, stražni stolp in gozd s številnimi lovskimi napravami. Odprta je tudi občasna razstava »Prvi tekstilni industrijski obrat na Slovenskem«. Muzejske zbirke so odprte vsak dan od 8. do 14. ure, ob sobotah, praznikih in nedeljah pa od 8. do 18. ure.

PLANETARIJ, Trg revolucije 11, je v palači ljubljanske univerze, vhod z dvorišča, iz Gosposke ulice. Solske skupine in skupine več kot 10 oseb lahko obiščejo planetarij vse dni v tednu, vendar je potrebna prijava, pismena ali po telefonu, vsaj dva dni pred začeljem časa. Pisemne prijave pošljite na upravo muzeja: Tehniški muzej Ljubljana, Parnova 33 ali po telefonu na številki 321-383 ali 317-588.

PRIPRILODOSLOVNI MUZEJ SLOVENIJE je pripravil razstavo »Iz Hohenwartove zbirke morskih poljev in školjke«. Muzej na Trgu herojev 1-I je odprt vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, ob sredo in petkih pa tudi od 16. do 19. ure.

GORIČANE

V Muzeju Goričane pri Medvodah so odprte proučene stalne zbirke iz vzhodne Azije in razstava Indijske zbirke Dušana Kvedra. Muzej je odprt vsak dan od 9. do 12. in od 15. do 18. ure, razen ponedeljka od 10. do 13. ure in od 15. do 19. ure. V nedeljo, 7. junija bo ob 16. uri predstava senčnih lutk indonezijskega gledališča in predvajanje folklornih filmov o tujih deželah.

KRANJ

GORENJSKI MUZEJ — V MESTNI HISI je odprta stalna arheološka, kulturno-zgodovinska in umetnostno-zgodovinska zbirka, v Galeriji v Mestni hisi pa razstava Kranjska občina 1945—1970.

V NASTROPUJ V Tavčarjev 43 je v I. nadstropju na ogled republiška zbirka: Slovenska žena v revoluciji in razstava Industrijski pejsaž akad. slikarja Ljuba Ravkarja. V II. nadstropju je odprta etnografska razstava Plansarska kultura na Gorenjskem, v pritličju pa razstava kiparskih del Petra Jovanoviča.

V PRERESNOVI HISI je odprta Prešernov spominski muzej. V Galeriji v isti stavbi je na ogled razstava Wagnerjevih vedut Kranjske, ki jo je pripravila Cankarjeva založba. V kleti razstavlja v okviru Galerije mladih slikar Franc Jagodič.

Galerijske in muzejske zbirke so odprte vsak dan od 10. do 12. in od 17. do 19. ure.

NOVO MESTO